

**T.C.
ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**MEVSİMLİK TARIM İŞÇİSİ OLAN VE OLMAYAN LİSE
ÖĞRENCİLERİNDE PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK VE ÖZNEL İYİ
OLUŞ DÜZEYİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yeşim ERUĞUZ

**DANIŞMAN
Prof.Dr. İbrahim YERLİKAYA**

ADİYAMAN, 2023

ÖZET

MEVSİMLİK TARIM İŞÇİSİ OLAN VE OLMAYAN LİSE ÖĞRENCİLERİNDE PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK VE ÖZNEL İYİ OLUŞ DÜZEYİNİN İNCELENMESİ

Yeşim ERUĞUZ

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Adıyaman Üniversitesi, Lisansüstü Enstitüsü, Kasım/2023

Danışman: Prof. Dr. İbrahim YERLİKAYA

Araştırmanın amacı, mevsimlik tarım işçisi olan ve olmayan lise öğrencilerinde psikolojik dayanıklılık ve öznel iyi oluş düzeyinin incelenmesidir. Bunun yanı sıra öznel iyi oluş ve psikolojik dayanıklılıkla ilişkisi olduğu düşünülen; cinsiyet, okul not ortalaması, kronik hastalık durumu, anne öğrenim durumu, baba öğrenim durumu, anne baba birliktelik durumu, kardeş sayısı gibi demografik özelliklerin de bu değişkenlerle ilişkisi araştırılmıştır.

Araştırmanın evrenini 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Şanlıurfa ili Eyyübiye ilçesinde öğrenim görmekte olan 9, 10, 11 ve 12. sınıflarda öğrenim gören lise öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırma örneklemi ise, araştırmaya gönüllü olarak katılan; 355 kız, 233 erkek, toplamda 588 lise öğrencisi tarafından oluşturulmuştur. Bu çalışmada öznel iyi oluş düzeyini belirlemek için Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği, psikolojik dayanıklılık puanlarını belirlemek amacıyla da Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği uygulanmıştır. Ayrıca araştırma kapsamında incelenecek olan mevsimlik tarım işçisi olma durumu, cinsiyet, anne-baba eğitim durumu, anne-baba birliktelik durumu, akademik başarı, kronik hastalık gibi değişkenleri belirlemek amacıyla da araştırmacı tarafından oluşturulan kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

Araştırmada iki değişken arasındaki etkileşimin varlığını ve miktarını belirlemek için ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Alt problemlerin çözümlenmesinde Pearson Korelasyon Analizi, T Testi, One Way ANOVA, ve Mann Whitney U Testi kullanılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda öznel iyi oluş ve psikolojik dayanıklılık arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Mevsimlik tarım işçisi olan lise öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeylerinin mevsimlik tarım işçisi olmayanlara göre düşük olduğu saptanmıştır. Öznel iyi oluş ile okul not ortalaması, baba eğitim düzeyi, kronik hastalığın olup olmama durumu arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Psikolojik dayanıklılık ile okul not ortalaması ve kronik hastalığın olup olmama durumu arasında da anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mevsimlik tarım işçiliği; Öznel iyi oluş; Psikolojik dayanıklılık.

ABSTRACT

EXAMINATION OF SUBJECTIVE WELL-BEING LEVEL OF HIGH SCHOOL STUDENTS WHO ARE AND WHO ARE NOT SEASONAL AGRICULTURAL

Yeşim ERUĞUZ

Department of Educational Sciences

Adıyaman University, Graduate Education School, November/2023

Supervisor: Prof. Dr. İbrahim YERLIKAYA

The aim of the study is the examination of psychological resilience and subjective well-being high school students who are and are not seasonal agricultural workers. Besides, as it is thought to be related to well-being and psychological resilience, some demographic characteristics like; gender, school grades, chronic disease status, mother's education level, father's education level, parental coexistence, number of siblings are explored within these variables.

The universe of the research is formed by the high school students studying at the 9th, 10th, 11th and 12th grades living in the district of Şanlıurfa province Eyyübiye in the 2022-2023 academic year. The research was based on 588 high school students, who voluntarily participated in the research, consisting of 355 girls and 233 boys. In this research, Subjective Adolescent Well-Being Scale was used to determine the level of well-being, and the Adolescent Psychological Resilience Scale was used to determine the psychological resilience score. In addition, the researcher created a personal information form to be used to collect demographic data.

In the research, the relational screening model was used to determine the presence and amount of interaction between two variables. To resolve the subproblems, Pearson Correlation Analysis, T Test, One Way ANOVA, and Mann Whitney U Tests were used. As a result of the research, it is found that there is a positive relationship that is significant between subjective well-being and psychological resilience. It has been found that the subjective well-being level of high school students who are seasonal agricultural workers is lower than those who are not. A significant difference was found between subjective well-being and school grade point average, paternal education level, and whether there is a chronic disease deficiency. There is also a significant relationship and difference in psychological resilience and school grades, and whether the student has a chronic disease or not.

Keywords: Seasonal agricultural work; Subjective well-being; Resilience.

ÖNSÖZ

Ülkemizde birçok çocuk, aile ekonomisine katkıda bulunmak amacıyla çeşitli işlerde çalışmaktadır. Bu çocukların bazıları bir işte çalışmak için eğitim hayatını tamamen sonlandırmak zorunda kalırken bazıları hem çalışıp hem okula devam etmeye gayret göstermektedir. Çalışan çocuklar, çoğunlukla kendileri için ağır işlerde çalışmaktadır. Mevsimlik tarım işçiliği de hem yetişkin hem çocuk için oldukça zor şartlar altında çalışmayı gerektiren bir iştir. Mevsimlik tarım işçisi çocuklar; eğitim, sağlıklı yaşam, sosyal ve fiziksel gelişim açısından olumsuz koşular altındadır.

Günümüzde sayılarının tam olarak bilinmediği mevsimlik tarım işçilerinin zorlu yaşam ve çalışma koşulların yanında, psikolojik durumları hakkında bilgi sahibi olmak bu grupla yapılacak çalışmalara ışık tutabilir. Bu çalışmanın, okullarda eğitim alan mevsimlik tarım işçisi öğrencilerle yapılacak çalışmalarda öğretmenlere ve psikolojik danışmanlara yol göstermesini, mevsimlik tarım işçiliği yapan öğrenciler için okul temelli projelere ilham vermesini ve PDR/Psikoloji alanında mevsimlik tarım işçileri ile ilgili daha fazla araştırma yapılmasına katkıda bulunmasını temenni ederim,

Araştırmanın şekillenmesinde desteklerini esirgemeyen, bilgi ve tecrübesiyle yol gösteren değerli tez danışmanım sayın Prof. Dr. İbrahim YERLİKAYA'ya teşekkür ederim. Bana eğitim hayatımda rehberlik eden, akademik anlamda gelişmemi ve kendime güvenmemi sağlayan kısacası üzerimde emeği olan tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunuyorum. Akademik gelişimimde doğrudan ve dolaylı olarak destek sunan herkese teşekkür ederim. Hayatım boyunca bana her zaman destek olan kıymetli babam Hüseyin ERUĞUZ, annem Gülümser ERUĞUZ ve kardeşlerim Hakan ERUĞUZ ve İrem ERUĞUZ'a teşekkür ederim. Tez sürecinde doğrudan ve dolaylı olarak destek sunan herkese teşekkür ederim.

Yeşim ERUĞUZ

Kasım, 2023

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Adıyaman Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Yeşim ERUĞUZ

.....

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar DİZİNİ.....	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xiii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xiv
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Amacı	4
1.2. Araştırmanın Önemi.....	5
1.3. Varsayımlar	7
1.4. Sınırlılıklar	7
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	8
2.1. Mevsimlik Tarım İşçiliği	8
2.1.1. Mevsimlik tarım işçileri ve çocuk işçiler ile ilgili yapılan araştırmalar .	14
2.2. Öznel İyi Oluş.....	19
2.2.1. Öznel iyi oluşun bileşenleri.....	20
2.2.2. Öznel iyi oluşu etkileyen kişilik özellikleri.....	21
2.2.3. Öznel iyi oluş kuramları	23
2.2.3.1. Erek kuramı.....	23
2.2.3.2. Etkinlik kuramları	24
2.2.3.3. Yukarıdan aşağıya, aşağıdan yukarıya kuramları	25
2.2.3.4. Çok yönlü uyumsuzluk kuramı	25
2.2.3.5. Bilişsel kuramlar	26
2.2.3.6. Evrimsel kuramlar	26

2.2.3.7. Uyum kuramı.....	27
2.2.4. Öznel iyi oluşu etkileyen etmenler	27
2.2.5. Öznel iyi oluş ile ilgili yapılan araştırmalar.....	29
2.2.5.1. Yurt içinde yapılan araştırmalar	29
2.2.5.2. Yurt dışında yapılan araştırmalar	32
2.3. Psikolojik Dayanıklılık	33
2.3.1. Psikolojik dayanıklılığın tarihçesi	36
2.3.2. Psikolojik dayanıklılığı yüksek bireylerin özellikleri.....	37
2.3.3. Psikolojik dayanıklılığın bileşenleri.....	39
2.3.3.1. Bağlanma.....	39
2.3.3.2.Kontrol	40
2.3.3.3. Meydan okuma	40
2.3.4. Psikolojik dayanıklılığı etkileyen faktörler.....	40
2.3.4.1. Risk faktörleri.....	40
2.3.4.2. Koruyucu faktörler	41
2.3.5. Psikolojik dayanıklılık ile ilgili yapılmış araştırmalar.....	42
2.3.5.1. Yurt içinde yapılan araştırmalar	43
2.3.5.2. Yurt dışında yapılan araştırmalar	44
3. YÖNTEM.....	47
3.1. Araştırmanın Yöntemi	47
3.2. Araştırmanın Modeli	47
3.3. Evren ve Örneklem.....	47
3.4. Veri Toplama Araçları	48
3.4.1. Ergen psikolojik dayanıklılık ölçeği	48
3.4.2. Ergen öznel iyi oluş ölçeği.....	48
3.4.3. Kişisel bilgi formu	49
3.5. Verilerin Toplanması.....	49
3.6. Verilerin Analizi.....	50
4. BULGULAR	52
4.1. Örneklemi Tanıtıcı Bulgular	52
4.2. Araştırmanın Amacına İlişkin Bulgular	55

5. SONUÇ	72
6. TARTIŞMA VE YORUM.....	74
7. ÖNERİLER.....	88
7.1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler	88
7.2. Gelecekteki Araştırmacılara Yönelik Öneriler	88
KAYNAKÇA	90
ÖZGEÇMİŞ	

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 2.1. Ekonomik faaliyette çalışan çocuklara ilişkin temel göstergeler, 5-17 yaş, IV. Çeyrek: Ekim-Aralık, 2019.....	11
Tablo 2.2. Ekonomik faaliyet koluna göre çalışan çocuklar, 5-17 yaş, IV. Çeyrek: Ekim Aralık, 2019.....	12
Tablo 4. 1. Araştırma grubundaki değişkenlerin frekans ve yüzde dağılımı	52
Tablo 4. 2. Araştırma grubundaki değişkenlerin frekans ve yüzde dağılımı(devamı).....	53
Tablo 4. 3. Mevsimlik tarım işçisi olan ve olmayan örneklem grubunun diğer değişkenlere göre dağılımı.....	53
Tablo 4.4. Ergen öznel iyi oluş ölçeği betimsel istatistikleri.....	54
Tablo 4. 5. Ergen psikolojik dayanıklılık ölçeği betimsel istatistikleri	54
Tablo 4. 6. <i>Mevsimlik işçi olarak çalışan ve çalışmayan lise öğrencilerinin öznel iyi oluş toplam ve alt boyut puanlarının cinsiyet açısından karşılaştırılması</i>	55
Tablo 4. 7. <i>Mevsimlik işçi olarak çalışan ve çalışmayan lise öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık toplam ve alt boyut puanlarının cinsiyet açısından karşılaştırılması.....</i>	56
Tablo 4. 8. Lise öğrencilerinin öznel iyi oluş ve alt boyut puanlarının cinsiyet açısından karşılaştırılması.....	57
Tablo 4. 9. Lise öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık ve alt boyut puanlarının cinsiyet açısından karşılaştırılması	58

Tablo 4. 10. Lise öğrencilerinin öznel iyi oluş ve alt boyut puanlarının okul not ortalaması açısından karşılaştırılması	59
Tablo 4. 11. Lise öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık ve alt boyut puanlarının okul not ortalaması açısından karşılaştırılması.....	60
Tablo 4. 12. Lise öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık ve alt boyut puanlarının okul not ortalaması açısından karşılaştırılması(devamı)	61
Tablo 4. 13. Lise öğrencilerinin öznel iyi oluş ve alt boyut puanlarının anne öğrenim durumu açısından karşılaştırılması	62
Tablo 4. 14. Lise öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık ve alt boyut puanlarının anne öğrenim durumu açısından karşılaştırılması.....	63
Tablo 4. 15. Lise öğrencilerinin öznel iyi oluş ve alt boyut puanlarının baba öğrenim durumu açısından karşılaştırılması	64
Tablo 4. 16. Lise öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık ve alt boyut puanlarının baba öğrenim durumu açısından karşılaştırılması.....	65
Tablo 4. 17. Lise öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık ve alt boyut puanlarının baba öğrenim durumu açısından karşılaştırılması(devamı)	66
Tablo 4. 18. Lise öğrencilerinin öznel iyi oluş ve alt boyut puanlarının kronik hastalık açısından karşılaştırılması	66
Tablo 4. 19. Lise öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık ve alt boyut puanlarının kronik hastalık açısından karşılaştırılması	67

Tablo 4. 20. Lise öğrencilerinin öznel iyi oluş ve alt boyut puanlarının kardeş sayısı açısından karşılaştırılması	68
Tablo 4. 21. Lise öğrencilerinin psikolojik danışman ve alt boyut puanlarının kardeş sayısı açısından karşılaştırılması	69
Tablo 4. 22. Lise öğrencilerinin öznel iyi oluş ve alt boyut puanlarının anne baba birliktelik durumu açısından karşılaştırılması	70

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 2.1. Ekonomik faaliyette çalışan çocuklara ilişkin temel göstergeler, 5-17 yaş, IV. Çeyrek: Ekim-Aralık, 2019 (Kaynak: TÜİK, 2019).....	10
Şekil 2.2. Çalışma ortamlarında fiziksel sağlığı olumsuz etkileyen faktörler (%), 5-17 yaş, IV. Çeyrek: Ekim-Aralık, 2019 (Kaynak: TÜİK, 2019).....	12
Şekil 2.3. Çalışma ortamlarında etkileyen/etkileyebilecek elverişsiz faktörler (%), 5-17 yaş, IV. Çeyrek: Ekim-Aralık, 2019 (Kaynak: TÜİK, 2019)	13

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

EPDÖ	: Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği
EÖİÖÖ	: Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği
ILO	: International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
SPSS	: Statistical Package For The Social Sciences (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı)
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
ULAKBİM	: Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu

1. GİRİŞ

Birey, çocukluğundan yaşlılık dönemine değin devam eden süreç boyunca farklı gelişim dönemlerini tamamlar ve bu dönemler, önceki dönemlerden farklı fizyolojik ve psikolojik özellikler içerir. Burada ortak yaşam dönemlerini dikkate alarak, bir insanın hayatını; bebeklik, çocukluk, ergenlik, genç yetişkinlik, yetişkinlik ve yaşlılık olarak gelişim evrelerine bölüp evreler halinde incelemek mümkündür. Bu şekilde sınıflandırma olsa da inceleme materyali “insan” olunca, bahsedilen gelişim dönemlerinin başlangıç ve bitişi için kesin bir yaş sınırı belirlemek oldukça zordur. Bilimsel çalışmalardan dolayı ortaya çıkan zorunluluk sebebiyle gelişim dönemlerinde her bir dönem için yaş aralığı aynı olmasa da birbirine yakın yaş sınırlamaları yapılmıştır (Cloutier, 2019; Koç, 2004).

Araştırma kapsamında lisede eğitim gören öğrencilerle çalışma gerçekleştirilmiştir. Lise dönemi yukarıda sayılan gelişim dönemlerinden ergenlik dönemine denk gelmektedir. Ergenlik kelimesi Latin kökenli bir kelimedir. Adolescere kelimesinden türemiş ve ‘yetişkinliğe doğru büyüyen’ anlamını taşımaktadır. Geçişler dönemi olan ergenlikte; biyolojik, toplumsal, psikolojik ve ekonomik değişimler yaşanır (Steinberg, 2017). Ergenlik dönemi, bireysel gelişim dönemleri içinde toplumsal etkilerin ve bu etkilerin birey üzerinde ortaya çıkardığı sonuçların, ciddiyetle ele alınması gerektiği çok önemli bir dönemdir. Bu dönem boyun uzaması, sesin kalınlaşması, kilo artışı gibi ve pek çok fiziksel değişimin yaşandığı bir süreçtir. Bu değişimlerin yanında cinsel organlarda gelişmenin olduğu, cinsel kimliğin geliştiği ve psikososyal olgunlaşmanın yaşandığı bir evrilme olayıdır (Parlaz vd., 2016).

Bu dönemde ergenin yaşantısını etkileyen cinsel ve psikososyal değişimin yanında, ergenlik döneminde fazlaca etkisi olan kalıtsal ve sosyokültürel etkenleri de değişime sebep olan durumlar içerisinde değerlendirebiliriz. Çocukluk çağında ebeveynlerle, akranlarla ve öğretmenlerle çokça vakit harcayan ergen, aynı zamanda ciddi biyolojik değişimler, yeni deneyimler ve gelişim sorumlulukları ile karşı karşıya kalır. Biyolojik gelişim bedenle ilgilenme seviyesini arttırır. Ebeveynlerle ilişkiler yeni bir hale evrilir, akranlarla ilişkiler daha yakın bir hal alır, karşı cinsle ilk buluşmalar gerçekleşir ve karşı cinsle cinsel ilişki meydana gelebilir. Ergenin düşünüş tarzı önceki dönemlere göre daha soyut ve daha idealisttir (Santrock, 2016).

Ergenlik dönemindeki bireyler bahsedildiği üzere fiziksel, cinsel, düşünsel anlamda pek çok değişiklik geçirmektedir. Bu değişikliğe uyum sağlama çabası içerisinde olan bazı

ergenler aynı zamanda ailelerine maddi olarak destek olmak adına bir işte çalışmakta ve yaşamın zorluğu, iş hayatının stresi ile henüz çocukken karşı karşıya kalmaktadır. ILO'nun belirttiğine göre dünya üzerinde her 10 çocuktan biri herhangi bir işte çalışmaktadır. Son yıllarda çocuk işçi sayısı artış göstermiş ve COVID-19 salgını sonrası bazı çocuklar, çocuk işçilik noktasında risk altında değerlendirilmiştir. Çocuk işçilerin neredeyse yarısı fiziksel, sosyal, psikolojik gelişimlerini ve sağlık durumlarını olumsuz etkileyen işlerde çalışmaktadır. Çocuklar ve ergenler çeşitli sebeplerden dolayı iş hayatına girmekte ve pek çok sektörde işçi olarak yer almaktadır. Tarım işinde yer alan çocuk ve ergen sayısı ise diğer iş kollarına göre çok daha fazladır (International Labour Organization [ILO], 2020).

Çocuk işçilerin kim olduğuna dair bilgiye 4857 sayılı İş Kanununun 71. Maddesinde ulaşılmaktadır. Bu maddeye göre 18 yaşından küçük bireyler çocuk ve genç işçi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. On beş yaşından küçük olan işçiler 'çocuk işçi' olarak adlandırılırken on beş yaşını tamamlamış ancak on sekizini bitirmemiş bireylere 'genç işçi' denilmektedir. Kolk ve Tulder (2002) 18 yaşından küçük bireylerin çocuk olarak adlandırıldığından dolayı, hayatını kazanmak, aile bütçesine katkı sağlamak veya başka sebeplerden dolayı çalışma hayatına girmiş 18 yaş altındaki bireylerin 'çalışan çocuk' olarak adlandırılmasının daha doğru olacağını, genel yaklaşımın bu yönde olduğunu açıklamışlardır.

Çocuk işçiliği; çocukların fiziksel ve zihinsel açıdan gelişimlerini sekteye uğratır. Sahip oldukları potansiyelin ortaya çıkmasını engeller ve sosyal açıdan saygınlık düzeylerini olumsuz etkiler. Genel itibarıyla çocuk işçiler, çocukluklarını yaşayamamaktadır. Çocuk işçiliği çocukların özgürlüğünü ellerinden alır ve onları köleleştirir. Ayrıca, hastalıklara yakalanma ihtimalini artırır, çeşitli tehlikelerle karşı karşıya bırakır hatta bazen ailelerinden ayırır. Çocuk işçiliği saydığımız bu maddeleri kapsar:

1. Öğrenim hayatlarına düzenli devam etmede sıkıntı yaşamalarına, okula devamsızlık yapmalarına bu sebeple eğitim haklarını kullanamamalarına ve son olarak okulu bırakmak zorunda kalmalarına sebep olacak işler
2. Çocukların hem okula gelip hem de çalışmaları gereken ağır işler
3. Fiziksel, zihinsel, ahlaki ve sosyal açıdan zararlı ve riskli işler

Çocuk işçilerinin çalıştıkları yerlere bakıldığında için tarım sektörü açık ara en fazla çocuk işçi çalışan sektördür (Kolk ve Tulder, 2002).

Pek çok toplumda çocuk işçiliği, çözümlenmeyi bekleyen sosyal bir sorundur. Farklı sorunlardan beslenen, özellikle yaşça küçük bireyler açısından telafisi olmayan sıkıntılara sebep olan bu problemin psikolojik ve sosyal sonuçları bariz bir hal almakta, kalıcı hale gelmektedir. Çocuk işçi olgusuna bakıldığında, toplumun ekonomik durumu ilk sırada ele alınan bir unsurdur ancak bu unsur tek sebep değildir. Aile modeli, ailenin gelir ihtiyacı, paraya verilen değer gibi durumlar ve ailenin çocuk eğitimine karşı bakış açısı, çocukların fizyolojik ve psikolojik iyiliğini hedefleme, kişisel ve sosyal gelişimlerini amaçlama gibi ebeveyn sorumluluğu hakkında bilinçsiz olmaları en büyük etkenler arasındadır. Çalışan çocukların bir kısmının okuldan tamamen uzaklaşması bir kısmının ise fazla devamsızlık yaparak okula gelmesi ailelerde olan bilinçsizliğin sürmesine, nesilden nesile aktarılmasına sebep olmaktadır.

Çocuğun büyüme ve gelişim dönemlerini sağlıklı bir şekilde tamamlayabilmesi için belli özellikte çevresel koşullara sahip olması gerekmektedir. Çocuğun sağlıklı beslenebilmesi, kişisel bakımını sağlayabilmesi, sosyalleşebilmesi için yaşadığı ortamın fiziksel nitelikleri önemlidir. Fiziksel şartların çocuğun gelişimine uygun olmayan koşullar, çocuğun duygusal, fiziksel ve zihinsel anlamda gelişimine zarar vermektedir (Fidan, 2024). Çocuğun gelişimi için en uygun fiziki koşullara sahip ortamlardan biri okuldur. Okul ortamında zihinsel ve fiziksel gelişimi desteklenmektedir. Bu sebeple çocukların hayatının biçimlenmesinde en önemli ortamlardan birinin okul olduğu söylenebilir.

Çocukların hayatının biçimlenmesinde önemli bir yeri olan okulda, öğrencinin gelişim sürecinde ciddi rol oynayan kişiler ise öğretmenlerdir. Bundan dolayı öğretmen öğrenci iletişimi öğrencinin hayatını şekillendirmesinde oldukça önemlidir. Öğretmen; eğitimci rolünün yanında, öğrencilerin kişisel ve sosyal açıdan gelişmelerine katkı sağlamakta, öğrencilere toplumun kültürünü ve toplumsal değerleri yansıtmaktadır. Öğretmen öğrenci iletişimi de süreci kolaylaştırıp sonuçta alınan verimi kaliteli hale getiren bir unsurdur. Ortaöğretime devam eden öğrencilerin sorunlarını belirlemek için onlarla iletişim halinde olmak gerekmektedir. (Pelendericioğlu, 2011).

Öğretmenlerin; kişisel, sosyal, eğitsel, mesleki alanda gelişimi hedefleyen rehberlik faaliyetlerini yapması; oryantasyon hizmeti, psikolojik danışma, bilgi toplama-yayma, bireyi tanıma, yöneltme-yerleştirme gibi okul psikolojik danışmanının verdiği hizmetler sayesinde öğrencinin psikolojik ve akademik iyileşmesi amaçlanmaktadır (İlmaz, 2023).. Özellikle incinebilir grup olan mevsimlik tarım işçileri ile yapılacak bu tür çalışma ve

faaliyetlerin, okula olan bağılılığı arttıracak, sosyalleşebilmelerini, kişisel gelişimlerini arttırmalarını, psikolojik dayanıklılıklarını ve öznel iyi oluşlarını arttıracak beklenir.

Mevsimlik tarım işçiliği, psikolojik dayanıklılık ve öznel iyi oluş kavramları ile ilgili bilgiler ‘Kavramsal Çerçeve’ başlığı altında detaylı olarak verilmiştir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı mevsimlik tarım işçisi olan ve olmayan lise öğrencilerinde öznel iyi oluş ve psikolojik dayanıklılık düzeyinin incelenmesidir. Bunun yanı sıra öznel iyi oluş ve psikolojik dayanıklılıkla cinsiyet değişkeni arasındaki ilişki araştırılmıştır. Ayrıca öznel iyi oluş ve psikolojik dayanıklılık için risk faktörleri arasında görülen akademik başarı durumu, kronik hastalık durumu, ebeveynlerin öğrenim ve birliktelik durumu, kardeş sayısı gibi faktörlerde çalışmaya dahil edilmiştir. Akademik başarı durumu öğrencinin kendini değerlendirmesi şeklinde değil objektif sonuçlar çerçevesinde incelenmek istenmiştir. Mevsimlik tarım işçisi olup olmama durumu yanında bu değişkenlerin de öznel iyi oluş ve psikolojik dayanıklılık ile ilişkisi araştırılmıştır.

1. Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan ve çalışmayan lise öğrencilerinin öznel iyi oluş puanları ve alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
2. Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan ve çalışmayan lise öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık puanları ve alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
3. Cinsiyete göre öznel iyi oluş puanları ve alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
4. Cinsiyete göre psikolojik dayanıklılık puanları ve alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
5. Kronik rahatsızlığın var olma durumuna göre öznel iyi oluş puanları ve alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
6. Kronik rahatsızlığın var olma durumuna göre psikolojik dayanıklılık puanları ve alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
7. Anne öğrenim durumuna göre öznel iyi oluş puanları ve alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
8. Anne öğrenim durumuna göre psikolojik dayanıklılık puanları ve alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
9. Baba öğrenim durumuna göre öznel iyi oluş puanları ve alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

10. Baba öğrenim durumuna göre psikolojik dayanıklılık puanları ve alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
11. Anne-babalarının birliktelik durumuna göre öznel iyi oluş puanları ve alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
12. Anne-babalarının birliktelik durumuna göre psikolojik dayanıklılık puanları ve alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
13. Kardeş sayısına göre öznel iyi oluş puanları ve alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
14. Kardeş sayısına göre psikolojik dayanıklılık puanları ve alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

1.2. Araştırmanın Önemi

Bazı ergenler erken yaşta evin geçimini sağlamak veya aileye destek olmak amacıyla ekonomik bir faaliyette çalışmaya başlamaktadır. Çalışma hayatına katılan ergenlerin azımsanmayacak bir bölümü mevsimlik işçi olarak çalışmaktadır. Özellikle Şanlıurfa'da geçimini mevsimlik tarım işçiliği ile kazanan çok sayıda aile bulunmaktadır (Şimşek ve Koruk, 2009). Ailesiyle birlikte göç eden öğrenciler, eğitim-öğretim faaliyetleri başladıktan çok sonra okula gelebilmekte ve yine eğitim-öğretim faaliyetleri sona ermeden ailesiyle birlikte çalışmak için göç etmekte ve okula devam edememektedir.

Literatür araştırıldığında mevsimlik tarım işçileri ile ilgili son yıllarda çeşitli çalışmalar yapıldığı görülmüştür. Zorlu yaşam şartları (içme ve kullanma suyunun temiz olmaması, yaşanan bölgede biriken atık maddeler, barınılan yerlerin sağlıksız oluşu, yetersiz beslenme, sağlıksız tuvalet), işin özelliğine göre karşı karşıya kaldıkları ortam faktörleri (güneş ışığı, toz, gürültü..) vs. gibi durumlardan dolayı göçebe mevsimlik tarım işçileri incinebilir gruptadır. Göçebe mevsimlik tarım işçisi olan bu çocuklar, yaşadıkları yoksulluğun yanında, yaşam boyu öğrenme ve eğitimden faydalanamamakta ve bundan dolayı sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadır (Havlioğlu ve Koruk, 2013). Mevsimlik tarım işçilerinin yaşadıkları sorunlara ışık tutan çalışmalar mevcuttur. Örneğin; Özbekmezci (2004) ve Yiğit (2017) tarafından yapılan araştırmalarda, tarım işçilerinin kurmuş oldukları çadırlarda veya işverenlerin kendilerine tahsis ettiği derme çatma mekanlarda aileler kendilerine ait alanı kumaş parçalarıyla sınırlayarak mahremiyetlerini korumaya çalıştıkları, çadırlarda ve işçilere tahsis edilen mekanların bazılarında tuvalet, banyo, mutfak gibi alanların ayrılmadığı, mutfak olarak kullanılan yerlerde su ve elektrik

tesisatının olmadığı, hatta tuvalet taşı, lavabo, duş teknesi gibi zaruri ihtiyaçların da, tarım işçilerinin çalıştıkları alanlarda yok denecek kadar az olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmalardan anlaşılabileceği gibi mevsimlik tarım işçilerinin barınma konusunda yaşadıkları sıkıntı ve mahremiyeti ortadan kaldıran barınma koşulları, düzensizlik, hijyen şartlarına uymayan tuvalet-banyo vs. sıkıntılar yaşadıkları aşikardır.

Örneklem grubunun yaşadığı ilde tarım işçisi sayısı oldukça fazladır ve insanların büyük bir bölümünün tek geçim kaynağı mevsimlik tarım işçiliğidir. Çok sayıda öğrenci devamlı olarak tarım işinde çalışmaktadır, bir bölümü de geçici süre tarım işinde çalışmıştır. TÜİK'in 2019 yılında yapmış olduğu Hanehalkı İşgücü anketi sonuçlarına göre bir işte çalışan çocukların sayıca en fazla olduğu yaş aralığı 15-17'dir. Bu yaş grubu çocuklar lise seviyesinde öğrenim görmektedir. Çalıştıkları bu işin zorlu koşulları düşünüldüğünde öğrencilerin öznel iyi oluş düzeyleri ve psikolojik dayanıklılık düzeyleri merak konusu olmuştur. Psikolojik dayanıklılık, olumsuz yaşam olaylarına karşı bireyin yılmazlık gösterdiği anlamına gelen bir kavramdır (Luthar ve Zigler, 1991). Luthar ve diğerleri (2000) psikolojik dayanıklılığı, koşullara adapte olabilme becerisi ve bireyin olumsuz yaşam olaylarından sonra bu süreci kendisi için olumlu hale getirmesi olarak tanımlamıştır. Ayrıca psikolojik dayanıklılığın zorluklarla karşılaşıldıktan sonra tekrar eski formuna geri dönebilme becerisi olduğu bilinmektedir. Tarım işçilerinin çalışma koşullarının zorluğu aşikardır. Öznel iyi oluş; asıl hayat gayesi, hayattan memnuniyet duyma, olumlu deneyimler ve duygular yaşama ve yaşam hakkındaki değerlendirmeleri içerir (Eddington ve Shuman, 2008; Hybron, 2000). Öznel iyi oluşu yüksek kişiler muğlak olayları dahi olumlu değerlendirmeye yatkındırlar. Bu bilgiler ışığında öznel iyi oluş ve psikolojik dayanıklılığın Bilişsel Kuram çerçevesinde ele alınması konuya daha bütüncül yaklaşılmasını sağlayabilir. Diener ve Ryan (2009) bilişsel kurama göre bazı kişilerin olumlu uyarılara dikkatlerini daha fazla verdiklerini, yaşanan olayları pozitif önyargı ile hatırlama ve andan tatmin olmayı psikolojik dayanıklılığın yükselmesi olarak açıklanabilir.

Yaşanan olayları veya zor koşullar altındaki yaşamı değerlendirme şeklinin önemi ne kadar çok olsa da öznel iyi oluşun çevresel koşul ve imkanlardan etkilendiğini ifade eden çalışmalar mevcuttur. Sık sık olumlu deneyimlerin yaşanmasının öznel iyi oluşu arttırdığı ifade edilmiştir (Eddington ve Shuman, 2008). Bu bilgi doğrultusunda, zorlu çalışma şartları olan mevsimlik tarım işinde çalışan lise öğrencilerinin iş yerinde yaşadıkları olumsuz deneyimlerin fazla olmasının öznel iyi oluşlarını etkilediği ve şartlara

gösterdikleri uyum kabiliyetinin psikolojik dayanıklılıklarını geliştirebilecekleri söylenebilir. Hayatın tanıma yolundaki ergen lise öğrencilerinin bilişsel anlamda olumlu bir bakış açısı edinebilmesi içinde oldukları durumun etkilerini azaltacak, öznel iyi oluş ve psikolojik dayanıklılık düzeyinde artışa yol açacağı söylenebilir.

Öznel iyi oluş ve psikolojik dayanıklılığı etkilediği düşünülen pek çok değişkenle ilişkisi araştırılmıştır. Bu araştırma daha önce ele alınmayan mevsimlik tarım işçisi olma veya olmama değişkenini de ele alarak literatüre katkı sağlamayı ve öznel iyi oluş, psikolojik dayanıklılık kavramlarının daha iyi anlaşılmasını amaçlamıştır. Ayrıca mevsimlik tarım işçisi lise öğrencilerinin içinde bulundukları dezavantajlı durumda öznel iyi oluş ve psikolojik dayanıklılık düzeylerini ortaya koyarak bu gruptaki öğrencilerin yaşadıkları fiziksel imkansızlıkların yanında içsel dünyalarına da ışık tutmayı amaçlamıştır. Dünyanın ve ülkemizin bir gerçeği olan çocuk işçilere, özellikle mevsimlik tarım işçisi çocuklara dikkat çekilmek istenmiştir.

1.3 Varsayımlar

1. Seçilen örneklem evreni temsil etmektedir.
2. Araştırmaya gönüllü olarak katılan öğrenciler örneklemini temsil etmektedir.
3. Örneklem giren bütün öğrenciler ölçme araçlarını içtenlikle cevaplamışlardır.
4. Ölçme araçları tüm katılımcılara eşit koşullarda uygulanmıştır.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

1. 2022-2023 eğitim öğretim yılı içinde Şanlıurfa Eyyübiye ilçesindeki liselerin 1, 2, 3 ve 4. sınıflarında okuyan ve araştırmaya gönüllü olarak katılan 588 öğrenci ile sınırlıdır.
2. Öğrencilerin kişisel bilgileri kişisel bilgi formundan elde edilen verilerle sınırlıdır.
3. Öğrencilerin öznel iyi oluş düzeyleri ile ilgili elde edilen sonuçlar Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeğindeki maddelerle sınırlıdır.
4. Öğrencilerin psikolojik dayanıklılıkları hakkında elde edilen sonuçlar Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğindeki maddelerle sınırlıdır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde; mevsimlik tarım işçiliği, öznel iyi oluş ve psikolojik dayanıklılık ile ilişkili bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Mevsimlik Tarım İşçiliği

Tarım insanlık tarihinin ilk mesleklerinden biridir. İnsanlar önce beslenmek daha sonra diğer ihtiyaçlarını karşılamak zorundadırlar (Direk, 2012). Baytekin'e (2017) göre tarım; "bitki ve hayvan yetiştirme, bitkisel ve hayvansal ürün elde etme, bu ürünlerin nitelik ve niceliklerini iyileştirme, bunları saklama, işleme, değerlendirme ve pazarlama sanatıdır."

Dünya üzerinde Türkiye, iklimi ve yerel yapısı bakımından tarıma en uygun ülkeler arasındadır. Türkiye'de tarım sektörü diğer üretim sektörleri arasında büyük paya sahiptir. Ülkedeki nüfusun beslenebilmesi ve sanayi için gerekli hammadde ihtiyacının temin edilebilmesi açısından, tarım ülke ekonomisinde önemli konumdadır. Türkiye'de nüfusun önemli bir bölümü tarımsal faaliyet ile uğraşmaktadır (Egemen, 2015).

Dünyanın ürün ve besin ihtiyacını karşılamak için tarlalarda, bahçelerde, seralarda, hayvan yetiştiriciliğinde, birincil işleme tesislerinde çalışan erkek ve kadın işçilere tarım işçisi adı verilir. Ekip biçtikleri toprağın, yetiştirdikleri hayvanların, kullandıkları araç gereçlerin mülkiyeti başkasında olduğu için tarım işçileri belli ücret karşılığında çalışmaktadırlar (ILO, 2003).

İnsanlar tarih boyunca, yaşadıkları yerlerden farklı nedenlerden ötürü ayrılmak mecburiyetinde kalmışlardır. Kırsal bölgelerde yaşayan ve işletebileceği toprağı olmayan kişiler de farklı sebeplere bağlı olarak göç etmişler, özellikle de toprakların kendilerine yetersiz gelmesi halinde geçimlerini sağlayabilmek adına yeni geçim kaynakları aramaya koyulmuşlardır. Çoğunlukla tarımla uğraşan, nitelikli olmayan bu kişilerin çoğunluğunu ustalık gerektirmeyen, basit işlerde çalışan mevsimlik işçiler oluşturur (Benek ve Ökten,2011; Gülçubuk, 2012; Şen ve Altın, 2018).

Mevsimlik tarım işçilerini 'gezici' ve 'mahalli' olarak ikiye ayırabiliriz. Diğer ifadeyle gezici işçiler 'yöre dışı mevsimlik tarım işçileri', mahalli işçiler ise 'yöre içi mevsimlik tarım işçileri' olarak isimlendirilir. Yöre dışı mevsimlik tarım işçileri yani gezici işçiler başka yörelere aileleri ile birlikte veya tek başlarına göç ederek tarım işlerinde çalışırlar. Yöre içi mevsimlik tarım işçileri yani mahalli işçiler ise bulundukları yerlerde

veya yakın çevrede fındık, meyve, sebze ürün kaldırma zamanlarında iş birimine, saate veya gün sayısına göre belirlenen ücret karşılığında çalışırlar (Özbekmezci ve Sahil., 2004).

Her yıl çok sayıda tarım işçisi ekim, çapa, hasat zamanı işgücü arzını karşılamak için Doğu ve Güneydoğudan; Çukurova, Ege, İç Anadolu ve Karadeniz bölgelerine göç etmektedir. Göç eden tarım işçileri gezici veya geçici mevsimlik tarım işçileri olarak tanımlanmaktadır. Dayıbaşı, çavuş veya elçi olarak adlandırılan kişiler ücret karşılığında işveren ile mevsimlik tarım işçileri arasında ilişki kurmaktadır. Mevsimlik tarım işçileri genellikle çalışma, barınma, beslenme ve sağlık koşulları gibi içinde bulundukları zor durumlar ile gündeme gelmektedir. Bu koşulların sık sık gündeme gelmesinin sebebi içinde bulundukları durumun göz ardı edilmeyecek derecede önem arz etmesidir. (Baş, 2019; Karaman ve Yılmaz, 2011).

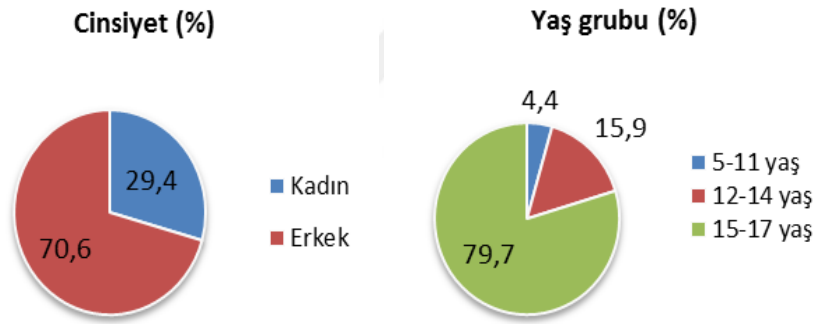
Göçebe mevsimlik tarım işçileri gittikleri yerde konaklamak için ilkel denilebilecek, kolay şekilde sökülebilen barınaklar yapmaktadır. Bu barınaklara göçebe barınakları, çadır veya hayma adı verilmektedir. Ailedeki birey sayısının fazla olmasından dolayı çadırlarda kalabalık halde yaşamaktadırlar (Egemen, 2015).

Mevsimlik tarım işçisi çocuklar en dikkat çeken gruplardan biridir. Doğu ve Güneydoğudan tarım işçiliği yapmak adına göç eden aileler çocukları ile birlikte işe gitmektedirler. Bu çocukların eksik kalan bakımları ve yarım kalan eğitimleri bir yana, küçük yaşta ağır koşullar altında çalışmak zorunda oldukları görülmektedir. Küçük yaşlardan itibaren mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmak zorunda kalan çocuklar ağır iş yükü, barınma ve beslenme gibi zor şartlar altında ezilmektedir. Ayrıca çocuk tarım işçileri işveren ve aileler arasında da sorun olmaktadır. Ücret bakımından yetişkin kadar kazanç elde edemeyen çocukların aileleri bu durumdan rahatsız olmakta ve çocuk işçiler için de yetişkin ücreti veya buna yakın bir ücret talep etmektedirler. İşverenler ise çocuklar için bu ücreti kabul etmemekte hatta çocukların çalışmasını istememektedir. İşveren ve aile arasında yaşanan bu sorunlara rağmen çok sayıda çocuk, mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmaya devam etmektedir (Karaman ve Yılmaz, 2011; Özkan, 2022).

Birey çocukluk döneminden ergenlik dönemine geçiş sürecinde sosyal çevresinde değişikliğe gitmektedir. Ailesinin dışına çıkıp daha geniş olan topluma katılmakta ve bazı ergen bireyler ekonomik yaşama da katılıp yetişkin sorumluluğunu üstlenmek zorunda kalmaktadır. Türkiye’ de de bazı çocuk ve ergenler kendi geçimlerini sağlamak veya evin geçiminde aileye destek olmak için erken yaşta çalışma hayatına adım atmaktadır. Çalışan ergen bireyler üzerinde çeşitli çalışmalar yapılmış ve bu çalışmalar sonucunda; ergenlerin

çalıştıkları şartların olumsuzluğu, çalışma şartlarından duydukları memnuniyetsizlik ve bu şartların yasalara aykırılığı ortaya konmuştur. Bunun yanında çevresel faktörlerin insan davranışı üzerinde mühim olduğu düşüncesi ve çevresel faktörlerin yönlendirici etkisinden hareket ederek, çalışma hayatının çocuk ve ergen gelişimindeki etkisi önem arz eden bir araştırma konusu olmuştur (Süslü, 2002).

Yapılan araştırma sonucunda mevsimlik tarım işçileri ile ilgili istatistiksel verilerin oldukça kısıtlı olduğu görülmüştür. TÜİK'in 2022 yılında mevsimlik tarım işçileri ile ilgili araştırması, mevsimlik tarım işçilerinin maaşlarındaki artış oranını göstermektedir. Bunun dışında çalışmamızın amacı göz önünde bulundurulduğunda aşağıda yer alan 2019 yılının 4. çeyreğinde (Ekim-Kasım-Aralık) TÜİK tarafından 5-17 yaş arası çocuklarla yapılan Hanehalkı İşgücü Araştırmasından elde edilen verilerin daha faydalı olduğu düşünülmektedir.

Şekil 2.1. Ekonomik faaliyette çalışan çocuklara ilişkin temel göstergeler, 5-17 yaş, IV.

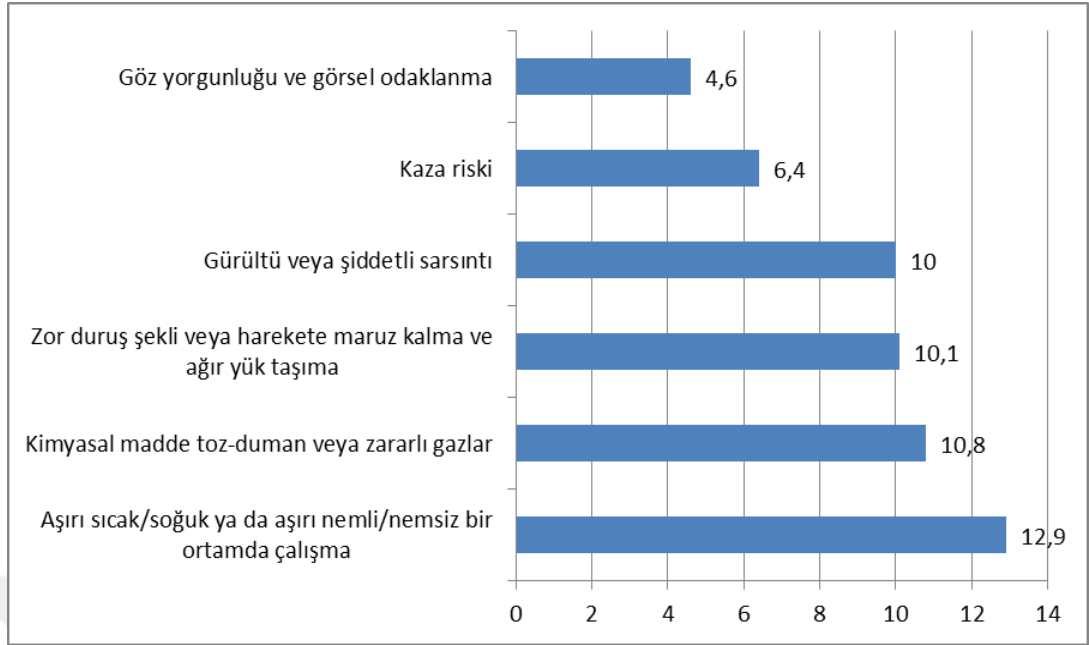
Çeyrek: Ekim-Aralık, 2019 (Kaynak: TÜİK, 2019)

Tablo 2.1. *Ekonomik faaliyette çalışan çocuklara ilişkin temel göstergeler, 5-17 yaş, IV. Çeyrek: Ekim-Aralık, 2019 (Kaynak: TÜİK, 2019)*

		Toplam		Erkek		Kadın	
		Bin kişi (%)		Bin kişi (%)		Bin kişi (%)	
5-17 yaş grubu nüfus		16457		8449		8008	
Ekonomik faaliyet		720	100	508	100	212	100
çalışan							
Yaş Grubu							
5-11		32	4,4	24	4,7	8	38
12-14		114	15,9	77	15,2	37	17,4
15-17		574	79,7	407	80,0	167	78,8
Eğitime devam durumu							
Devam eden		473	65,7	333	65,5	140	66,1
Devam etmeyen		247	34,3	175	34,4	72	33,9
Sektör							
Tarım		221	30,8	143	28,2	78	36,8
Sanayi		171	23,7	141	27,8	29	13,7
Hizmet		378	45,5	223	43,9	105	49,4
İşteki durum							
Ücretli veya yevmiyeli		455	63,3	319	62,9	136	64,2
Kendi hesabına		4	0,5	3	0,5	1	0,5
Ücretsiz aile işçisi		261	36,2	186	36,6	75	35,3

Tablodaki rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

TÜİK (2019)'ın yaptığı araştırma sonucuna göre, çalışan çocuklarda en büyük oran % 45,5 ile hizmet sektöründedir. Yine çalışan çocukların % 30,8'i tarım sektöründe, %23,7'si sanayi sektöründe yer aldı. Yaş grubuna göre bir inceleme yapıldığında ise 5-14 yaş grubu çalışan çocukların %64,1' i tarım sektöründe 15-17 yaş grubu çalışan çocuklarda ise % 51,0 hizmet sektörü görülmektedir.

Şekil 2.2. Çalışma ortamlarında fiziksel sağlığı olumsuz etkileyen faktörler (%), 5-17 yaş, IV. Çeyrek: Ekim-Aralık, 2019 (**Kaynak:**TÜİK, 2019)

Tablo 2.2. Ekonomik faaliyet koluna göre çalışan çocuklar, 5-17 yaş, IV. Çeyrek: Ekim-Aralık, 2019 (**Kaynak:**TÜİK, 2019)

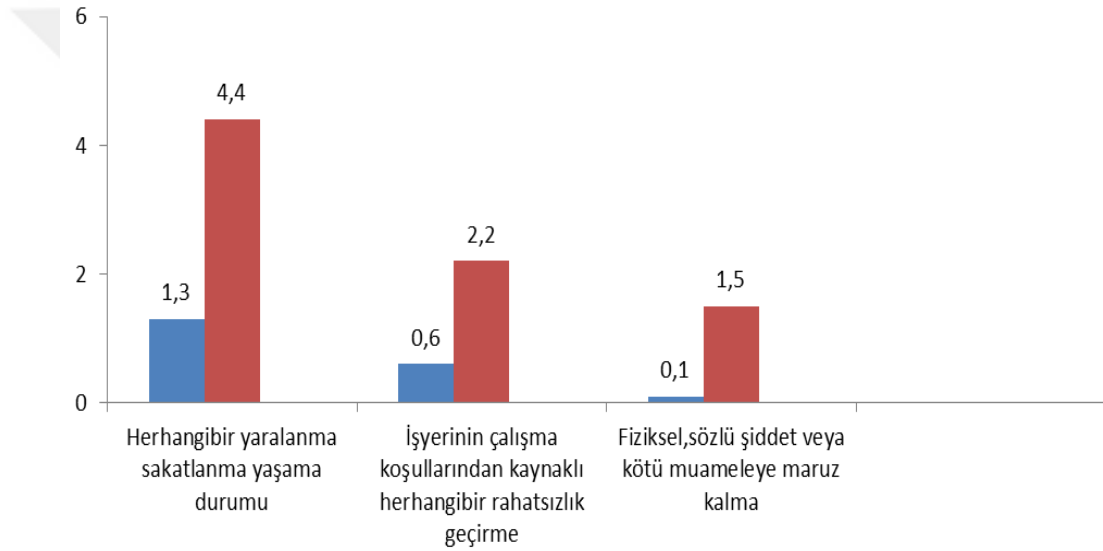
Ekonomik faaliyet kolu				
Yaş Grubu	Toplam	Tarım	Sanayi	Hizmet
(Bin Kişi)				
Toplam	720	221	171	328
5-14	146	94	17	35
15-17	574	123	153	292
(%)				
Toplam	100,0	30,8	23,7	45,5
5-14	100,0	54,1	11,7	24,2
15-17	100,0	22,3	26,8	51,0

Çalışan çocukların çalıştıkları ortamdaki fiziksel sağlığı kötü etkileyen faktörler incelendiğinde; aşırı sıcak/soğuk ya da aşırı nemli/nemsiz ortamda çalışanların oranının %12,9 olduğu, %10,8' inin ise zararlı gazlar, toz, duman ve kimyasal maddelere maruz

kaldığı görülmüştür. Çalışan çocukların %10,1'i ağır yük taşımış ve zor duruş şekline ve harekete, %10,0'ı şiddetli sarsıntı ve gürültüye maruz kalmıştır.

Çalışan çocukların %6,4'ü işyerinde kaza riski geçirmiştir. Çalıştığı yerde görsel odaklanma ve göz yorgunluğu konusunda risk altında olan çalışan çocuk oranı ise %4,6'dır.

Çalışan çocukların %1,3'ü çalıştığı yerde yaralanma ve sakatlanma yaşamıştır. Yaralanma ve sakatlanma olayına tanık olan çalışan çocuk oranı ise %4,4'dür. Çalıştıkları işyeri koşulları sebebiyle rahatsızlık yaşayan kişilerin oranı %0,6 iken, %2,2'si bu duruma tanık oldu. Çalışan çocukların %0,1'i çalıştığı yerde kötü muamele, sözlü ve fiziksel şiddete maruz kalırken, %1,5'i bu duruma tanık oldu.

Şekil 2.3. Çalışma ortamlarında etkileyen/etkileyebilecek elverişsiz faktörler (%), 5-17 yaş, IV. Çeyrek: Ekim-Aralık, 2019 (Kaynak: TÜİK, 2019)

Zorlu yaşam şartları (içme ve kullanma suyunun temiz olmaması, yaşanan bölgede biriken atık maddeler, barınılan yerlerin sağlıksız oluşu, yetersiz beslenme, sağlıksız tuvalet), işin özelliğine göre karşı karşıya kaldıkları ortam faktörleri (güneş ışığı, toz, gürültü, ısı etkisi, tarım ilaçları), insanların temel hakkı olan hizmetlere (eğitim, sosyal hizmet, sağlık) ulaşamama ve iş kazası ve yaralanmaları (makine ve alet kazaları, böcek ısırması, güneş çarpması) gibi durumlardan dolayı göçebe mevsimlik tarım işçileri incinebilir gruptadır. Göçebe mevsimlik tarım işçisi olan bu çocuklar, yaşadıkları yoksulluğun yanında, yaşam boyu öğrenme ve eğitimden faydalanamamakta ve bundan dolayı sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadır (Havlioğlu ve Koruk, 2013).

Literatür incelendiğinde mevsimlik tarım işçilerini konu alan çalışmaların alanyazında mevcut olduğu ve bu çalışmaların son yıllarda artmış olduğu görülmüştür. Mevsimlik tarım işçilerinin aile olarak çalışılacak bölgeye göç etmeleri, çalıştıkları şartların zorluğu dikkati çekmiş ve bu konu derinlemesine incelenmek istenmiştir. Yaşanan sorunların gün yüzüne çıkarılması ve sorunun kaynağının anlaşılması çözüm için yol gösterici olabileceğinden bu konuda çalışılmıştır. Bu çalışmalarda mevsimlik tarım işçilerinin yaşadıkları sorunlara ışık tutan araştırmalar mevcuttur (örn: Görücü ve Akbıyık, 2010; Özbekmezci, 2004; Yiğit, 2017). Bu çalışmalar sonucunda da daha önce bahsedildiği üzere mevsimlik tarım işçilerinin barınma konusunda yaşadıkları sorunlar, mahremiyeti ortadan kaldıran barınma koşulları, düzensizlik, hijyen şartlarına uymayan tuvalet-banyo vs. sıkıntılar yaşadıkları aşikardır.

2.1.1. Mevsimlik tarım işçileri ve çocuk işçiler ile ilgili yapılan araştırmalar

Bu başlık altında mevsimlik tarım işçileri ile ilgili yapılan yurtiçi ve yurt dışı araştırmalar yer almaktadır.

2.1.1.1. Yurt içinde yapılan araştırmalar

Mertol ve arkadaşlarının (2021) çalışmasında mevsimlik tarım işinde çalışanların sorunlarını araştırmış ve ortaya çıkan sorunların çözümü için öneriler sunulmuştur. Çalışma 2020 yılının Ekim-Kasım-Aralık aylarında, Şanlıurfa ilinin Hilvan ilçesinde mevsimlik tarım işçisi olan katılımcılardan toplanan verilerle (yüz yüze görüşme ve anket) gerçekleştirilmiştir. Mevsimlik tarım işçilerinin çalışma bölgelerine gitmek için kullandıkları ulaşım araçlarının güvenilir olmadığı, barındıkları yerlerin sağlıksız koşullarda olduğu, beslenmelerinin yetersiz olduğu, işçilerin çoğunluğunun sağlık güvencesinin olmadığına ve ayrıca düşük ücret karşılığı çalıştıkları rapor edilmiştir.

Doğan ve Pekasıl (2021), çalışmasında mevsimlik tarım işçilerinin sorunları üzerine bir değerlendirme yapmıştır. Mevsimlik tarım işçilerinin COVID-19 sürecinde risk grubunda olduğunu ifade etmiştir. Sebebi ise pandemi dolayısıyla hijyen, sosyal mesafe ve sanitasyon kurallarına uyma zorunluluğunu mevsimlik tarım işçilerinin yerine getirememesidir. Ayrıca zoonozlar, sağlıklı besinlere erişim zorluğu, sağlıksız barınma şartları, tarımsal aletler, ulaşım ve makineler, gübreleme ve pestisit uygulamaları, çalışma saatlerinin uzunluğu, işçilerin cinsiyet, yaş, engellilik, gebelik, yoksulluk, eğitim gibi özelliklerine bağlı olarak hastalanma ve ölüm riskinin yüksek olduğu ifade edilmiştir.

Akalın (2018), çalışmasında Mersin ilinde çalışan mevsimlik tarım işçilerinin barınma şartlarının değerlendirmesini yapmıştır. Çalışma, sivil toplum kuruluşlarının, siyasi mekanizmaların mevsimlik tarım işçilerine yönelik alacakları kararda rehberlik yapmayı amaç edinmiştir. Araştırmada fotoğraf analizleri, katılımlı gözlem ve derinlikli görüşme yapılmıştır. Araştırma sonucunda, mevsimlik tarım işçilerinin barındıkları yerlerin oldukça elverişsiz, sağlıksız olduğu rapor edilmiştir.

Mevsimlik tarım işçisi olan kadınlar çalışma şartları ve sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamama sebebiyle idrar kaçırma riski taşıdığından, Kılıçlı ve Koruk (2018), yaptığı çalışmada bu kadınların üriner inkontinans prevalansını ve bu durumu etkileyen faktörleri ayrıca tedavi yöntemini belirlemek amaçlamıştır. Çalışma 300 kadının katılımı ile gerçekleştirilmiş ve katılımcıların %56'sında idrar kaçırma olduğu tespit edilmiştir. İdrar kaçırma görülen kadınların ise sadece %26.2'si sağlık hizmetinden yararlanmak istemiştir. Araştırma sonucuna göre kadınların yarısından fazlasında idrar kaçırma olduğu belirlenmiş lakin bu durumun tedavisi için kadınların pek çaba göstermedikleri, kadınlara bu konuda rehberlik edilmesi gerektiği rapor edilmiştir.

Radmard (2017), 7-18 yaş aralığındaki 55 çocukla, işçileşmemek ya da okumak üzerinde bir araştırma yapmıştır. Araştırmacı verileri 2015 yılının Şubat-Mart ayları arasında kendisinin geliştirmiş olduğu görüşme formu ile toplamıştır. Topladığı veri sonuçlarına göre çalışan kız öğrencilerin sayısı erkeklere göre azdır. Öğrencilerin okula devamsızlığı fazladır ve 6. ve 7. sınıf kademesinde eğitim görmektedir. İşçi çocukların günlük çalışma saatleri en az 4 saattir. Bu çalışma sonucunda öğrenciler yorgun düşmektedirler ve dikkatlerini derse verememekte, ödevleri yapamamaktadır. Akademik anlamda başarısız olma bu çocukların yazgısı haline gelmektedir. Araştırmacı, bu durumun işçileşmeyi devamlı hale getirdiğini ve arttırdığını ifade etmişlerdir.

Atalay ve arkadaşları (2017), Eskişehir ilinde 2014 senesinin yaz ayında yaptıkları incelemede; mevsimlik tarım işçilerinin ve ailelerinin sağlık hizmetinden yararlanma tercihlerinin ve bunu etkileyen faktörlerin ne olduğunu araştırmıştır. Yapılan bu kesitsel çalışmaya 1041 mevsimlik tarım işçisi katılmıştır. Mevsimlik tarım işçilerinin cinsiyeti, yaşı, çadır bölgesi ve içindeki bulundukları sezonda gittikleri sağlık kuruluşlarına başvuru nedeni, sayısı ve aldıkları sonucu anlamak üzere anket uygulanmıştır. İkinci basamak sağlık kuruluşuna başvuru sayısı birinciye göre daha yüksek çıkmıştır. Ayrıca, birinci basamak sağlık kuruluşuna başvuruda çadırların sağlık kuruluşuna uzaklığı ve başvuruda bulunanların yaşının etkili bağımsız değişken olduğu tespit edilmiştir. 0-5 yaş grubunun

ikinci basamak sağlık kuruluşuna 6-14 yaş grubuna göre daha fazla başvurduğu anlaşılmıştır. Ayrıca kadınların da ikinci basamak sağlık kuruluşuna daha sık başvurduğu anlaşılmıştır. Mevsimlik tarım işçilerinin yaşadığı en büyük sorunlardan biri sağlıkla ilgili mevzulardır. Bu sorunun çözümü için yapılabilecek müdahalenin birinci basamak sağlık kuruluşuna yönlendirme olduğu rapor edilmiştir.

Geçgin (2017), Türkiye’de mevsimlik tarım işinde çalışan bireylerin sosyal açıdan dışlanmalarını ve bunun sebeplerini Ankara-Polatlı rnekleminde araştırmıştır. Bu amaç doğrultusunda kadınlar, gençler ve her çadırdan bir hane reisi olmak üzere toplam 170 kişi ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Çalışma esnasında çadırdaki yaşayan işçilerin durumu gözlemlenmiş ve ilkel bir yaşam sürdüklerine şahit olunmuştur. Araştırma sonucunda mevsimlik tarım işçilerinin sosyal ve ekonomik açıdan dışlandıkları rapor edilmiştir.

Uysal (2016), Ankara, Adana, Diyarbakır, Ordu, Fatsa, Manisa, şanlıurfa illerinden gözlem formları ve yarı yapılandırılmış görüşme formları ile veri toplayarak mevsimlik tarım işçilerinde okul çağındaki çocukların temel eğitim sorunlarını belirlemeye çalışmıştır. Anne babaların, rehber öğretmenlerin, öğretmenlerin, eğitim yöneticilerinin görüşleri alınarak sorunlar belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda; tarımda ocuk işçiliğini yasaklayan, eğitime devamı destekleyen düzenlemelerin olmasına rağmen işçiliğin devam ettiği, bu işçileri tespit etme ve izleme mekanizmasının sağlıklı işlemediği, kesik kesik devam eden eğitim hayatından yeterince verim alınamadığı, telafi eğitimlerinin yetersiz olduğu anlaşılmıştır.

Kaya ve zglnar (2015), toplamda 3 yerleşkeyi gezerek mevsimlik tarım işçileri ile görüşme yapmıştır. İlkinde dokuz çadırdaki 25 çalışan ve bu kişilerin 40 çocuğu barınmakta olduğu grlmştir. Görüşme sonucunda mevsimlik tarım işçilerin içme suyu olarak tulumba yahut sondaj ile çıkarılan yer altı sularını kullandıklarını belirtmişlerdir. Elektriğin olmadığı ve işçilerin yakacak malzemeleri topladıktan sonra taş ocaklarda yemeklerini yaptığı ayrıca çöpler için ayrılmış bir alan bulunmadığı belirtilmiştir. İkinci yerleşkede 20 adet çadır içinde 80’i yetişkin olmak üzere toplamda 130 işçi bulunmaktadır. Işiler kk çadırların içine banyo kurmuş ve tuvalet için çukur kazmış ve etrafına demir sa koymuştur. Yerleşkede toplamda 4 banyo, 6 tuvalet bulunmaktadır. Üçüncüde ise işçilerin çoğunlukla sosyoekonomik durumu düşük mahallelerde, kendilerine ait veya kiracı oldukları evlerde yaşamakta olduğu kayıt altına alınmıştır.

Harunoğulları (2014), Kilise göç etmiş 62 Suriyeli ocuk işçi ile anket görüşme ve gözlem tekniğini kullanarak çalışma gerçekleştirmiştir. Kardeş sayısının, yoksulluğın,

işsiz ebeveynlerin, ekonomik anlamda aileye destek olma isteğinin çocukları çalışmaya iten faktörler arasında olduğu çalışma sonucunda anlaşılmıştır. Bazı çocukların ise çalışmaya zorlandığı anlaşılmış ve bu çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal açıdan problemlerle karşı karşıya olduğu ifade edilmiştir. Kamunun çocuklar için uygun işyeri sağlaması gerektiği belirtilmiştir.

Sevinç ve arkadaşları (2014), Şanlıurfa'da pazar yerinde taşımayıcılık yapan 104 çocukla çalışma yapmıştır. Çocuklar semt pazarlarında başkalarının alışveriş poşetlerini el arabalarıyla istenilen yere taşımaktadırlar. Araştırmacılar bireysel görüşme yaparak çocuklarla ilgili bilgi toplamıştır. Çocukları bu işi yapmaya iten sebepler araştırılmıştır. Araştırma sonucunda bu işi yapan çocukların ailelerinin eğitim seviyesinin düşük olduğu, kalabalık aileler oldukları, ailelerin okulu masraf olarak gördükleri sonuçlarına ulaşılmıştır.

Havlioğlu ve Koruk (2013), yapmış olduğu çalışmada, mevsimlik tarım işçisi ergenlerde yaşam kalitesi düzeyi ve sorun davranışlarını incelemiştir. Araştırma Şanlıurfa ilinde 3 sağlık ocağı bölgesinde çalışan 13-16 yaşındaki 203 göçebe mevsimlik tarım işçisi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma grubunun %60.1'i kadın, %59.9'u erkektir. Ayrıca %41.9'u okula devam etmekteydi. Göçebe mevsimlik tarım işçisi olan ergenlerin sağlıkla alakalı yaşam kalitesinin düşük olduğu belirtilmiştir. Sonuç olarak ise; göçebe mevsimlik tarım işçisi olan ergenlerin yaşam kalitesi ile sorun davranışlar ve kadın olmanın negatif yönde ilişkili olduğu rapor edilmiştir.

Bu araştırmalara bakıldığında, mevsimlik tarım işçilerinin barınma, beslenme, eğitim, hijyen, çalışma koşulları, ekonomik sorunların incelendiği görülmektedir. Ancak mevsimlik tarım işçilerinin liseye devam eden çocuklarının sorunlarını inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

2.1.1.2. Yurt dışında yapılan araştırmalar

Alho ve Helanger (2016)'ın ağustos ayında orta Finlandiya'da yapmış olduğu beş günlük bir saha çalışmasında, 7 çiftlikte toplam 28 tarım işçisiyle görüşülmüştür. Bazı toplayıcılar sebze, meyve toplama ve paketlenme (örneğin çilek, salata ve marul) ve bazıları da ormancılıkta çalışmaktadır. Görüşmeler yapılandırılmış bir şekilde yapılmıştır. Soruların ve temaların bir listesi önceden belirlenmiş bir sırayla tartışılmıştır. Yine de işçiler, önemli gördükleri konuları gündeme getirerek tartışmayı genişletme olanağına sahip oldular. Toplayıcıların çiftliklere erişim stratejileri, deneyimleri ve sosyal koruma ihtiyaçları ve mevsimlik tarım işleriyle ilgili potansiyel veya deneyimli riskleri yönetme stratejileri ile

ilgilenilmiştir. İşçilerin çoğu kadındı (28'in 22'si) ve yaşları dağılım yaklaşık 20 ila 60 yaşları arasındaydı. Çiftlikler, toplayıcılar için konaklama imkanı sağlamıştır. Bu da toplayıcıların çiftçiye bağımlılığı daha da arttırmıştır. Her şeyden önce, işçilere genellikle çalışma ve yaşam koşullarına ve ödemeye ilişkin yanlış sözler verilmektedir. Çalışmak için ilk kez seyahat eden toplayıcılar, tam olarak nereye gittiklerinden, koşulların ne olduğundan ve ne kadar kalacaklarından her zaman emin olmadıklarını belirtmişlerdir. Toplayıcılar, çalışma koşulları ve konaklama kalitesinden memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca sosyal güvence ve sigorta hakkında da yeterli bilgiye sahip değildirler.

İbrahim vd. (2019), 18 yaş ve altındaki çocuk işçilerle, düşük ve orta gelirli ülkelerde (LMIC'LER) yürütülen ve nicel veriler bildiren çalışmaları incelemiştir.. Çoğunluğu kesitsel olmak üzere toplam 25 çalışma tespit edilmiştir. Dahil edilen çalışmaların kalitesi adil ve iyi olarak değerlendirilmektedir. Sonuç olarak çocuk işçiliğinin, zayıf büyüme, yetersiz beslenme, bulaşıcı ve sisteme özgü hastalıkların görülme sıklığının artması, davranışsal ve duygusal bozukluklar ve başa çıkma etkinliğinin azalması dahil ve bunlarla sınırlı olmamak üzere bir dizi olumsuz sağlık sonucu ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Beegle vd. (2006), hanehalkı gelir şokları ile çocuk işçiliği arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu makale, mahsul şokları, hanehalkı varlıkları ve çocuk işçiliği arasındaki bağlantıyı incelemiştir. Özellikle, geçici gelir şoklarının çocuk işçiliğinde ne ölçüde artışa yol açtığını ve hanehalkı varlık varlıklarının bu şokların etkilerini azaltıp azaltmadığını araştırmıştır. Araştırma sonucunda, çocuk işçisi sayısında önemli bir artışa yol açtığını belirtilmiştir.

Heady (2003), çalışmasında çocukların çalışmalarının öğrenme başarısı üzerindeki etkisini analiz etmiştir. Çalışma 9-18 yaş arası çocuklarla yürütülmüştür. Araştırma sonucunda, hane dışında çalışmanın öğrenme başarısı üzerinde önemli bir etkisi olduğunu belirtilmiştir. Çalışan çocukların okuma ve matematik için aynı yaştaki çalışmayan çocuklardan daha düşük test puanları aldığını belirtilmiştir.

Kupersmidt ve Martin (1997), anne ve çocuklarla 'Tanısal Görüşme Programı' kullanarak görüşme yapmıştır. Araştırma sonucunda bulgular, çocukların %66'sının bir veya daha fazla psikiyatrik tanısı olduğunu göstermiştir. Anne veya çocuk raporlarına dayanarak, anksiyete bozuklukları en yaygın tanı olduğu belirtilmiştir. Sonuçlar: Bu

bulgular, tarım işçilerinin kırsal çocuklarının psikiyatrik morbiditesinin daha geniş, epidemiyolojik bir çalışmasına duyulan ihtiyacı göstermektedir.

Mobed, Gold ve Schenker 1992 yılında yayımladıkları makaleye göre; Mevsimlik tarım işçilerinin Amerika Birleşik Devletleri'ndeki en yetersiz hizmet alan ve üzerinde yeterince çalışılmayan nüfuslardan biridir. ABD'de bu tür çiftlik işçilerinin toplam nüfusunun, 5 milyon olduğu tahmin ediliyor. Tarım işçileri yorucu işler yapmakta ve çok çeşitli mesleki risk ve tehlikelere maruz kalmaktadır. Düşük sosyoekonomik durum ve sağlık hizmetlerine zayıf erişim de bu popülasyondaki mevcut sağlık sorunlarına katkıda bulunmaktadır. Çiftlik işiyle ilgili potansiyel sağlık sorunları arasında kazalar, pestisitlerle ilgili hastalıklar, kas-iskelet ve yumuşak doku bozuklukları, dermatit, bulaşıcı olmayan solunum rahatsızlıkları, üreme sağlığı sorunları yaşamaktadır. Tarım işçilerinin çocukları ise iklim kaynaklı hastalıklar, bulaşıcı hastalıklar, mesane ve böbrek rahatsızlıkları ve göz ve kulak problemleri yaşamaktadır. Bu iş sağlığı sorunlarına ilişkin az sayıda epidemiyolojik çalışma mevcuttur. Bu popülasyonun göçmen doğası uzun vadeli çalışmaları zorlaştırır da, sağlık sonuçları ve çiftlik işi maruziyetlerinin bilimsel değerlendirmesi için standartlaştırılmış veri toplama araçları ve tarım işçilerinde iş sağlığı risklerini karakterize etmek ve azaltmak için çalışma koşulları hayati önem taşımaktadır.

2.2. Öznel İyi Oluş

Medeniyetin başlangıcından itibaren büyük düşünürler insanın varlığının kalitesini ve iyi yaşamı araştırmışlardır. Bazılarına göre iyi yaşam ideal devlet zenginliği ve iyi ilişkilere sahip olmak iyi yaşamı getirirken; bazıları başkalarına yardım etmeyi iyi yaşamın merkezine koymuştur. Kişiden kişiye göre bu durum farklılaşırken yaşanan esenlik duygusunun ortak olduğu söylenebilir. Öznel iyi oluş kavramı, insanların yaşamları hakkındaki değerlendirmelerini ifade eder. Yaşam doyumu gibi bilişsel yargılar dahil; olumlu ve olumsuz duygular gibi duygusal değerlendirmeleri de içinde barındırmaktadır. İnsanların memnun olmaları durumunda yüksek öznel iyi oluşa sahip oldukları söylenir. Öznel iyi oluşa sahip kişi sıklıkla olumlu deneyimler ve duygular yaşarken olumsuz duyguları seyrek yaşamaktadır. Mutluluk teriminin çağrışımının fazla olmasından dolayı psikoloji literatüründe “mutluluk” kavramı yerine “öznel iyi oluş” kavramı kullanılmıştır (Eddington ve Shuman, 2008:2).

İnsanlar yaşamları süresince kendilerine pek çok hayat gayesi belirlemektedir. Bireyin istek ve arzularına göre şekillenen bu gayeler; kişiden kişiye farklılık gösterebildiği

gibi tüm insanların bazı ortak gayeleri olduğunu da söyleyebiliriz. Mutlu bir birey olma, yaşam içerisinde mutluluk duygusunu daha çok yaşama insanlar için ortak bir hayat gayesi haline gelmiştir (Hybron, 2000).

Fromm (1947)'a göre 'mutluluk' akıl yürütme ile ortaya çıkar. Veenhoven (2006:1)'a göre mutluluk, kişinin yaşamakta olduğu hayatı ne derecede sevdiği veya kişinin hayatını bir bütün olarak olumlu değerlendirebilme kapasitesidir. Kalyoncu (2010)'a göre mutluluk, fizyolojik ve psikolojik ihtiyacın giderilmesi ve kapasitenin ortaya çıkarılabilmesi sonucu oluşan tatmin hissidir.

Mutluluk, duygu ve düşüncelerdeki netlik, canlılık ve yaratıcı olmakla ortaya çıkarken mutsuzluk bu yeteneklerin zayıflamasıyla ilgilidir. Birey mutlu olduğunda akıl ve duygu yeteneğinin işlemesi ile mutluluk hissi ilişkilidir. Mutlu olan bireyin ruhsal fonksiyonları güçlüdür, mutsuz bireyde ise ruhsal fonksiyonlar felce uğramıştır. Gerçek mutluluk, kişiliğin iyi ve rahat bir durumda olması durumunda hissedilir. Kişilik tam anlamıyla iyi ve rahat bir durumda değilse subjektif mutluluk duygusunun yanıltıcı bir düşünceden ibaret olduğu anlaşılır (Fromm, 1947).

İnsanlar için çok fazla önem arz eden 'mutluluk' kavramı psikoloji literatüründe 'özel iyi oluş' kavramı ile anılmaktadır (Eryılmaz ve Öğülmüş, 2010). Özel iyi oluş, kişinin yaşadığı dönemde çoğunlukla hoş duygulara maruz kaldığı ya da içinde bulunduğu dönemde bunları yaşıyor olsun yahut olmasın, kişinin bu tür duygulara önceden maruz kalmış olmasıdır, hoş bir duygusal deneyimdir de denilebilir (Diener, 1984).

Mutlu birey, varoluşsal düşüncelerine açıklık getirmiş, manevi bütünlüğünü koruyarak elinde olan imkanlarını yaratıcı biçimde geliştirmektedir. İnsanın mutlu olabilme kabiliyeti; mutluluk duygusunun zıttı olarak değerlendirilen, acı ve keder duyguları sayesinde ortaya çıkmaktadır (Fromm, 1947).

2.2.1. Özel iyi oluşun bileşenleri

Diener (1984), özel iyi oluşun üç ögesi olduğunu ileri sürmüştür. Bunlar; olumlu duygulanım, olumsuz duygulanım ve yaşam doyumdur. Özel iyi oluş ile ilgili araştırmaların devamı sonucunda tanıma bir öge daha eklenmiş (alan memnuniyeti) ve toplamda dört öge olmuştur.

Özel iyi oluş, küresel yaşam doyumu, belirli yaşam alanlarından memnuniyet, sık sık olumlu etkinin varlığı (hoş ruh halleri ve duygular) ve göreceli olarak olumsuz etkinin yokluğu (hoş olmayan ruh halleri ve duygular) dahil olmak üzere birkaç ana bileşenden

oluşur. Ana bileşenleri oluşturan etmenler daha spesifik hale getirilirse şu sonuç ortaya çıkmaktadır;

Olumlu etki: genellikle mutluluk, neşe, sevinç, memnuniyet, coşku, gurur, şefkat

Olumsuz etki: üzüntü, depresyon, kaygı, suçluluk, utanç, endişe, öfke, stres, kıskançlık

Yaşam doyumu: Mevcut yaşamdan memnuniyete göre kategorize edilir; geçmişten memnuniyet, gelecekte memnuniyet, kendisi için önemli olan başkalarının hayatına ilişkin görüşleri ve hayatı değiştirme arzusu (Neil ve Shuman,2008).

Öznel iyi oluş, bilişsel ve duygusal boyuttan oluşmakta ve bu iki boyut birbirini etkilemektedir. Alan memnuniyeti ve yaşam doyumu öğeleri öznel iyi oluşun bilişsel boyutudur. Bunun sebebi ise; alan memnuniyeti ve yaşam doyumu bireyin kendi inanç ve değerlendirmeleri sonucu oluşmaktadır. Öznel iyi oluşun duygusal boyutunu ise; olumlu ve olumsuz duygulanım öğeleri oluşturur. Olumlu duygular bireyin yaşadığı hoş duyguları yansıtırken olumsuz duygular kötü duyguları yansıtmaktadır. Olumlu duygular olumsuz duygulara nazaran daha yoğun yaşanıyorsa, bireyin öznel iyi oluş düzeyinin yüksek olduğu söylenebilir (Schimmack, 2008).

2.2.2. Öznel iyi oluşu etkileyen kişilik özellikleri

Öznel iyi oluşu etkileyen bir diğer unsur kişilik özelliğidir. Kişilik, bireyin iç dünyası ve sosyal çevresi ile kurmuş olduğu; kişiyi diğer insanlardan ayıran, yapılaşmış ve tutarlı olan ilişki şeklidir (Cüceloğlu, 2009). Kişiliğin, mutluluk için en önemli, en tutarlı belirleyicilerinden biri olduğu iddia edilmektedir (Eddington ve Shuman, 2008). Öznel iyi oluşu etkilediği düşünülen kişilik özellikleri nevroitiklik ve dışadönüklüktür.

2.2.2.1. Nevrotiklik

Nevrotiklik, karamsarlık, stres, sinirlilik hali, bedensel şikayetler ve kişilerarası duyarlılık gibi özellikleri içerir. Başka bir ifadeyle, çok çeşitli ve hoş olmayan duygu, düşünceleri kapsar

Nevrotik kişiler hakkında yapılan araştırmalar sonucu bu kişilerin kaygılı, sinirli, güvensiz ve endişeli gibi özellikler taşıdığı belirlenmiştir (Somer vd., 2002). Nevrotik kişiler sosyal çevrede yaşadıkları olaylara saldırgan tepkiler verebilmektedirler. Bundan dolayı bulundukları ortamdaki insanlarla iletişimlerinde sık sık çatışma yaşayabilirler. Nevrotikliği fazla olan kişilerin başlarına gelen olayları yorumlama ve algılamada olumsuz

tarafllara odaklanma, negatif dūřunme ve negatif yōnde tepki gōsterme bu olayların devamlılıęı yōnünde etkide bulunmaktadır (Deniz ve Ūnsal, 2010)

ōznel iyi oluř, kişinin yaşamına dair ōznel değerlendirmesine gōre deneyimlediği iyi oluř dūzeyini açıklamak amacıyla kullanılan bir kavramdır. Bu değerlendirme olumlu yahut olumsuz olabilir ayrıca sorumluluk, ilgi, yaşam doyumu, yaşamında gerçekleşen olaylara karşı hissettiği sevinç ve keder gibi verdiği duyusuşsal tepkiler; eğlence, sağlık, iř, amaç ve anlam gibi diğer alanlardaki yargı ve duyguları içerir. İyi oluř kişilerin deneyimleriyle meydana çıkmakta ve ōznel bir durum olmasına karşın nesnel olarak ōlēlebilmektedir. (Diener ve Ryan, 2009).

Nevrotiklik, benlik saygısı ve dıřadōnūklūk gibi kiřilik eęilimleri, ōznel iyi oluř seviyelerini belirgin řekilde etkileyebilir. Bunların yanında aile içerisinde yařanan ekonomik sıkıntılar anne babalarda kabalařmaya, dikkatsizlięe, depresiflięe ve geimsizlięe sebep olmakta; bu durum ebeveynlięin kalitesini dūřurmektedir. Bu sonuçlar ergenin uyumunda negatif etkilere sahiptir. Ergende sık davranıř sorunları, akademik bařarıda dūřme, ruhsal ōkūntū ve kaygı dūzeyinde artıř olarak kendini gōsterir. İlginçtir ki ekonomik anlamda rahat olan ailelerdeki ergenler ile ekonomik anlamda rahat olmayan ailelerden gelen ergenler karřılařtırıldıęında aile iliřkileri, deęer yargıları ve davranıř bakımından farklılıklar az denecek dūzeydedir (Steinberg, 2017).

2.2.2.2. Dıřadōnūklūk

Dıřadōnūklūk, sosyallik gibi ōzellikleri içerir, birey uyaran arayıřı içindedir, baskınlık, yūksek aktivite, sıcaklık ve hořluk içinde olma ile ōnemli ōlēde iliřkilidir. Duygusal anlamda neře ve řefkat duygularını hissetmesi olasıdır (Eddington ve Shuman, 2008). Chamorro-Premuzic (2007)'e gōre dıřadōnūk kiřiler, sosyal iliřkilerinde iletiřimi bařlatmakta zorlanmaz; iliřkilerde sıcakkanlı, atılgan ve konuřkandır. Ayrıca davranıřları heyecan aramaya yōnelik olmaktadır (akt. Yanık-Dūřūnceli, 2016).

Dıřadōnūk birey; kendini, çevreye uyumunu ve tepkilerini toplum kurallarına, kollektif deęerlere, zamana ve ortama gōre ayarlar. Dıřadōnūk kiři dıř aleme yōnelmiř, dikkatini sujedenden alıp objeye vermiřtir. Dıřadōnūk insanlarda objeler ve objektif doęrulara olan yōnelme gōrūlūr. Kararlarda ve davranıřlarda objektif deęerlendirmeler subjektif deęerlendirmelere gōre daha fazla rol oynar. Dıřadōnūk birey bilinçli olarak dikkatini dıřa doęru yōnlendirmiřtir (Ařkın, 1972).

Dışa dönüklük ile olumlu etki arasındaki ilişki kuvvetli bir şekilde desteklenmektedir ancak nedenleri henüz açık değildir. Hipotezlerden ilki, dışa dönüklerin biyolojik olarak ödüllere daha güçlü tepki vermeye yatkın olduğunu iddia ederken ikinci bir görüş, dışa dönüklerin olumlu etki yaratma eğiliminde olan sosyal durumlarda daha fazla zaman harcadığını belirtir. Üçüncü bir görüş ise, dışa dönüklerin kendileri için ödüllendirici sonuçlar ortaya çıkarma yeteneği nedeniyle daha olumlu olaylar yaşayabileceğidir (Eddington ve Shuman,2008).

2.2.3. Öznel iyi oluş kuramları

Bazı insanlar diğerlerine göre daha yüksek öznel iyi oluşa sahiptir. Literatür araştırıldığında bu durumu açıklamaya çalışan kuramların olduğunu görmekteyiz (Alim, 2018). Bu kuramlar Erek Kuramı, Etkinlik Kuramı, Yukarıdan Aşağıya, Aşağıdan Yukarıya Kuramı, Çok Yönlü Uyuşmazlık Kuramı, Bilişsel Kuramlar, Evrimsel Kuramlar, Uyum Kuramı, Mizaç ve Kişiliktir. Aşağıda bu kuramlar hakkında bilgi verilmektedir.

2.2.3.1. Erek kuramı

Erek kuramı esasen 1960 yılında Wilson tarafından ortaya atılmıştır (Yavuz, 2006). Kurama göre mutluluğun kazanılması; insanın amacına ulaştığında veya bir ihtiyacının giderildiğinde gerçekleşir. Tarihsel süreçte erek kuramını açıklayabilmek adına bazı filozoflar çeşitli sorular yöneltilmiştir. Bu sorulardan biri: Mutluluk kişisel istekleri bastırarak mı yoksa istekleri karşılayarak mı elde edilir? Hedonist filozoflar isteklerin karşılanmasını savunurken, münzevi isteklerin ortadan kaldırılmasını önermişlerdir (Diener, 1984).

Erek kuramının, amaç ve ihtiyaç olarak ele aldığı iki boyut vardır ve bu iki boyut ile öznel iyi oluş arasında ilişki bulunmaktadır. Bireyin kaygı düzeyinin azalması, psikolojik ve fizyolojik gereksinimlerinin karşılanması onu mutluluğa ulaştıracaktır (Akın, 2015).

Erek kuramına göre, kişi ihtiyacı karşılandığında veya belirlediği hedefe ulaştığında mutluluğa kavuşmaktadır. Bu kuramlarda tartışılan mevzu, belirlenmiş hedefin neleri kapsadığıdır (Diener ve Ryan, 2009). İnsanlar yaşamları süresince kendilerine çeşitli hedefler belirlemektedir. Belirledikleri hedefe ilerlerken yaşadıkları deneyimler ve elde ettikleri başarılar, yaşamdan aldıkları doyum ve duygularını etkilemektedir. Belirledikleri hedefe ulaştıklarında olumlu duygular hissedilirken hedefe ulaşamadıkları takdirde olumsuz duygular baskın gelmektedir. Yaşam içerisinde hedef, bireyin duygulanımı

itibariyle önemli bir yere sahiptir (Diener vd., 1999). Erek kuramı, hedefleri gerçekleştirebilme adına günlük yaşamda planlı olmayı sağlar. Ayrıca bireyin bir hedefinin olması, hayatta karşılaşılabileceği sorunlarla başa çıkmasını ve güç durumlarda öznel iyi oluşun devamını sağlamaktadır (Nur-Şahin, 2011).

İnsanlar hayatta bir amaca ihtiyaç duyarlar. Belirlenen amaca ulaşmak bireyin doğrudan mutlu olmasını sağlamaktadır. Gerçekleştirmek istenilen amaçların kalitesi öznel iyi oluşu etkiler. Bu sebeple insanlar her ne kadar kültüre bağlı bir durum olsa da manidar amaçlar belirledikleri, amaca ulaşmak için uğraştıkları ve sonuçta istenilen elde edildiğinde mutlu olmaktadır (Hefferon ve Boniwell, 2014). Erek kuramı, Maslow'un temel ihtiyaçlar hiyerarşisi ve Freud'un haz ilkesi ile benzerlik göstermektedir. İnsanlar amaçlarını gerçekleştirdiklerinde ve temel gereksinimlerini karşıladıklarında eylemlerinin nihai amacı olarak gördükleri mutluluğa ulaşırlar (Akin, 2015).

2.2.3.2. Etkinlik kuramları

Etkinlik kuramına göre mutluluk; bireyin gerçekleştirdiği farklı eylemlerin bir ürünüdür. Örneğin, dağa tırmanan bir dağcıyı mutlu eden olay vardığı doruk noktasından ziyade tırmanma faaliyetidir. Erek kuramcılarının farklı olarak etkinlik kuramcılarının mutluluğu hedefe ulaşma olarak değerlendirmesi, hedefe giden yolda yaşanan deneyimler olarak değerlendirir (Diener, 1984). Ormel ve arkadaşlarına (1999) göre etkinlik ve erek kuramı arasında büyük bir farklılık bulunmaz. Bireyin belirlemiş olduğu hedefler, kendisinin evrensel ihtiyaçlarını karşılamasını sağlayacak şahsi planlarıdır. Bundan dolayı gerçekleştirilen etkinlikler, amaçlar veya gereksinimler ile ilgili tatmin edici olsa veya olmasa da, olumlu duygulanım oluşmasını sağlamaktadır. Bu etkinliklerin olmaması durumunda olumsuz duygulanım yaşanmaktadır. Mutluluk etkinlik kuramına göre süreç boyunca edinilmiş bir kazanımdır, sonuç değildir. Mutluluk düzeyini etkileyen unsur bireyin maharet düzeyidir. Diğer bir bakış açısı ise: Etkinlikler hedefe ulaşmak adına yapılan şeyler olduğundan haz her şekilde yaşanır. Bu bakış açısına göre de etkinlik ve erek kuramlarının birbirine benzediği düşünülmüştür (akt., Alim, 2018).

Etkinlik kuramının en önemli ve en eski müdafilerinden biri Aristoteles'tir. Aristo'ya göre, birey yeteneğinin farkına varır ve bu doğrultuda çeşitli etkinlikler yaptığında, erdemli davranışlarda bulunduğu ve işini iyi şekilde yaptığında mutlu olabilir. Etkinlik kuramı günümüzdeki şartlarda; hobiler, egzersizler ve sosyal etkileşim gibi pek çok etkinliği içine almaktadır (Diener, 1984).

2.2.3.3. Yukarıdan aşağıya, aşağıdan yukarıya kuramları

Yukarıdan aşağı kuramına göre bir insanın dünyayı deneyimlemeye yönelik bir takım eğilimi vardır. Bu eğilim bireyin dünyayla olan etkileşimine yön verir. Buradan yola çıkarak yukarıdan aşağıya doğru kuramına göre; olumlu düşünce yapısına sahip kişi herhangi bir olayı, nispeten olumsuz düşünce yapısına sahip kişiye göre daha fazla mutluluk verici olarak değerlendirir ve daha olumlu yorumlayabilir. Gerçekleşen olaylardan ziyade bu olumlu tutum öznel iyi oluşta nedensel bir faktördür (Diener ve Ryan, 2009).

Aşağıdan yukarıya kuramı ise, insanın öznel iyi oluşunu ortaya çıkarmak adına kişinin hayatındaki olumlu ve olumsuz anların toplandığı fikrini savunur. Bu kurama göre olumlu olan veya mutlu olunan bir an kişinin öznel iyi oluşunu sağlamaktadır ve kişinin yaşadığı olumlu an sayısı ne kadar çok olursa öznel iyi oluş düzeyi de o oranda artmaktadır (Diener, 1984).

Yukarıdan aşağıya ve aşağıdan yukarıya kuramları, öznel iyi oluşu izah etmek amacıyla geliştirilmiş kuramlardır. Aşağıdan yukarı kuramı, insanların öznel iyi oluşunun farklı zevklerle alakalı olduğunu savunmaktadır. Yaşamda zevk verici durumların olması pozitif hislerin oluşmasını sağlarken; olumsuz durumlarla karşılaşılması negatif hislerin oluşmasına sebep olabilmektedir. Yukarıdan aşağı kuramı, öznel iyi oluşu kişilik özelliğinin bir sonucu olarak açıklamaktadır. Bu durumda yaşanan olaya verilen tepki biçimini bireyin öznel iyi oluşu belirlemektedir. Mutluluk bizzat insanın içindedir. İnsanların yaşadıkları olayları, kendileri için olumlu yahut olumsuz olarak nitelendirmesi mutluluk düzeyini etkilemektedir (Diener, 1984).

Yaşamda farklı alanlarda mutlu anların olması öznel iyi oluşun artmasını sağlamaktadır. İnsanın ailesi, arkadaş ve akraba çevresi, iş hayatında doyum yaşaması iyi oluşa pozitif etki etmektedir (Tuzgöl-Dost, 2004). Son olarak yukarıdan aşağıya doğru kuramı genel kişilik özelliklerinin ve algılarının öznel iyi oluştaki etkisinden bahsederken aşağıdan yukarıya doğru kuramı hayat şartlarının öznel iyi oluşu etkilediği üzerinde durmaktadır (Alim, 2018).

2.2.3.4. Çok yönlü uyumsuzluk kuramı

Michalos (1985), kişinin yapmış olduğu karşılaştırmaların mutluluğun kazanılmasında önemli bir yeri olduğunu savunan, çok yönlü uyumsuzluk kuramını

geliştirmiştir. Michalos, kişilerin kendilerini hedefler, memnuniyet, istek ve ihtiyaçlar, içerisinde bulunan koşullar gibi pek çok yönden karşılaştırdığını ifade etmiştir. Kişilerin yaşam şartlarına göre karşılaştırma yaptıkları standartların farklılığı o kişinin memnuniyet ile ilgili yargılarını belirlemektedir. Karşılaştırma yapılan standartlar ile mevcut koşullar arasındaki fark çoksa memnuniyet düşük, azsa memnuniyet yüksektir (Diener vd., 1999).

2.2.3.5 Bilişsel kuramlar

Öznel iyi oluşu yüksek kişiler, olumlu uyarana dikkatini verme, geçmişte gerçekleşen olayları pozitif önyargı ile hatırlama, olayları yorumlarken olumlu düşünme eğilimi gösterir. DYB (Dikkat, Yorumlama ve Bellek) öznel iyi oluş modeli bu özellikleri taşıyan bir kuramdır. Olumlu uyarılara olumsuz uyarılara göre daha fazla odaklanan kişiler, öznel iyi oluş düzeyinde yüksek sonuçlar almıştır. Önemli olan nokta kişinin dikkatini kendisinden uzaklaştırması ve dışı doğru yönlendirmesidir. Yapılan çalışmalarda dalgın kişiler endişelenmeye meyilli ve düşük iyi oluş göstermektedirler. Yüksek iyi oluş yaşayan kişiler dikkatlerini içeriye yönlendirmeleri halinde daha düşük iyi oluş sergilemişlerdir.

Yüksek iyi oluş gösteren bireyler muğlak ve yansız olayları dahi olumlu bir şekilde yorumlamışlardır. Buradan anlaşıldığı üzere olumlu yorum mutluluk için tampon görevi görmektedir. Mutlu kişilerin yaşamlarındaki olumlu ve olumsuz olayların sayısında fark olmadığı görülmüş ancak bu kişilerin olaylara koruyucu ve pozitif bir bellek ile hüküm verdiği, anıları gerçekte olandan daha iyi bir şekilde anımsadıkları görülmüştür (Diener ve Ryan, 2009).

2.2.3.6. Evrimsel kuramlar

Öznel iyi oluşun kökenini araştıran, son yıllarda ortaya çıkan kuramlar, insanın hayatta kalmasını sağlayan iyi oluş ve haz duygularının üretildiğini iddia eden evrimsel modellerdir. Fredrickson (1998)'in “teoriyi genişletmek ve inşa etmek” modeline göre kişi, olumlu duygular sayesinde düşünce-eylem bilgisini genişletir ve sonuçta psikolojik, sosyal, zihinsel ve fiziksel kaynak oluşturur. Fredrickson, yüksek düzeyde iyi oluş ve olumlu duygulanımı çevrenin güvenle keşfine, yeni hedefe yaklaşmaya ve bu sayede önemli kişisel kaynak oluşturabileceğini savunmuştur. Buradan anlaşıyor ki iyi oluş, ikincil gerçeklik değildir. Olumlu duygular da olumsuz duygular gibi hayatta kalmada bireye fayda

sağlayan, evrimsel gelişime katkı sunan uyum avantajlarına sahiptir (akt. Diener ve Ryan, 2009).

2.2.3.7. Uyum kuramı

Bireyin hayatındaki olumlu veya olumsuz olayların tesiri zaman içerisinde azalır, başlangıçtaki stabil duruma dönlür. Bir diğer deyişle uyum sağlanır. Uyum kuramına göre; birey başlangıçta belli bir öznel iyi oluşa sahiptir. Yaşantı sonrası duygusal değişimler yaşar, farklı koşullarla karşılaşır ancak birey farklılaşan bu duruma adapte olma yeteneğine sahiptir. Adapte olan birey eski haline tekrar geri dönebilir. Birey yeni bir tada veya yeni bir sese nasıl süreç içerisinde alışıyorsa, deneyimlediği yeni duygulara da alışması süreç içerisinde olacaktır (Diener vd., 2006; Kleinman vd., 2014).

Uyum kuramına göre; bireyin yaşantısındaki çeşitli olay ve durumlar uyum sağlamayı gerektirir. Uyum sağlama gücü ise öznel iyi oluşu etkiler. Uyum gösterebilme becerisi sayesinde birey, yaşadığı olaylardan olumsuz etkilenip mutsuz olduğunda veya kendisi için olumlu bir olay yaşayıp mutlu olduğunda bu duyguların etkisinde uzun süre kalmaz. Birey kendisi için olumlu veya olumsuz yaşantı sonucunda dengesini koruduğunda uyum sağlayabilir (Tuzgöl-Dost, 2007).

Öznel iyi oluş kuramlarının merkezinde mevcut şartlara uyum sağlama ve alışkanlık kazanma özellikleri yer almaktadır. Evrimsel bakış açısına göre de değişikliklerle karşı karşıya kalan birey bu duruma uyum sağladığı takdirde öznel iyi oluşu yükselmektedir. (Diener vd., 1996).

2.2.4. Öznel iyi oluşu etkileyen etmenler

Öznel iyi oluş araştırmacıları, kişinin depresyona girmesini engelleyen faktörlere ve kişinin mutlu olmasına neden olan faktörlere odaklanacak şekilde tüm psikolojik refahı araştırmaktadır. Mutluluk ve yaşam doyumu çoğu insan için ana hedef olduğundan dolayı bu eğilim şaşırtıcı olmaktan çıkmaktadır. Çalışmalar mutluluğun altında yatan süreçleri anlamaya çalışır ve bu süreçlere vurgu yapar ayrıca insanların başa çıkma gayretleri, eğilimleri ve hedefleri incelenir. Kişilik, sahip olunan kaynaklar ve kişisel hedefler öznel iyi oluşu etkilemektedir. Hedeflere ulaşmadaki isteğimiz ve mevcut kaynaklarımız zaman içinde değişir ve bu alanların öznel refahta oynadığı rol hakkında fikir verir. Öznel iyi oluş üzerinde, yaşam boyunca değişen dış demografik faktörler, gelir, sağlık ve sosyal temaslar gibi etkisi düşük değişkenlerin de tesiri söz konusudur. Diener ve Suh (1998) 40 ila 90

yaşları arasındaki insanların, ortalama gelirlerinin ve evli insanların yüzdesinin istikrarlı bir şekilde düştüğünü fakat ortalama yaşam doyumu düzeylerinin yaş grupları arasında sabit kaldığını ortaya koymuştur.

Andrews ve Robinson (1991) öznel iyi oluş ve bazı biyo-sosyal özellikler (cinsiyet ve yaş) arasındaki ilişkinin güçlü olmadığını ileri sürmüştür. Araştırmacılar, cinsiyetin mutluluktaki varyansın %1'inden azından, duygusal deneyimlerin yoğunluğundaki varyansın %13'ünden fazlasından sorumlu olduğunu keşfettiler. Ayrıca kadınların daha fazla miktarda olumlu etki bildirdiğini ortaya konulmuş, bu nedenle kadınların ortalama olarak hem olumlu hem de olumsuz duyguları erkeklerden daha güçlü ve sık deneyimledikleri belirtilmiştir (Eddington ve Shuman, 2008).

Aile doyumu, öznel iyi oluş ile ilişkisi olan bir başka değişkendir. Çok güçlü bir ilişki olmasa da aile doyumu ve evliliğin öznel iyi oluşla ilişkisi mevcuttur. Aile kurma noktasında literatürde yer alan araştırmaların çoğunluğu evli bireylerin öznel iyi oluşunun evli olmayanlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Evli bireylerde kaygıya sebep olan faktörler daha fazla olmakla birlikte yaşamdan aldıkları doyum bekarlara göre daha yüksektir (Diener, 2009).

Alanyazında bireyin iyi oluş kapasitesini belirleyebilmek adına mizacın ve kişiliğin önemini vurgulayan çalışmalar mevcuttur. Dışadönük bireyler içedönüklere göre daha fazla pozitif duygu yaşamaya açık olduğundan öznel iyi oluşlarının nispeten daha yüksek olması kaçınılmazdır. Çevresel faktörler öznel iyi oluş düzeyinde rol oynuyor olsa da kalıtsal özelliklerin etkisinin önemli olduğu aşıkardır (Diener ve Ryan, 2009; Tuzgöl-Dost, 2004).

Tepki biçimleri mizaç ile ilgilidir. İnsanda var olan mizaç yapısal özellik gösterir ve değişmezdir. Karakter ise yaşantılar sonucu, özellikle çocukluk yaşantıları sonucu oluşur. Karakter yeni yaşantılar ve gerçekliği anlamakla bir miktar değişim geçirebilmektedir. Örneğin; bir kişi öfkeli bir mizaca sahiptir ve bu kişinin tepki şekli 'hızlı-kuvvetli' olacaktır. Ancak hangi durumda hızlı ve kuvvetli olacağı karakterine bağlıdır. Dürüst, yaratıcı, sevgi dolu birinin, haksızlık karşısında öfkelenildiğinde, kendisi için yeni olan bir düşünceden etkilendiğinde hızlı ve şiddetli (kuvvetli) bir tepkisi olacaktır. Sadist, yıkıcı karaktere sahip bir insan zalimce ve yıkıcı şekilde hızlı ve şiddetli davranacaktır (Fromm, 1947).

Öznel iyi oluşu belirleyen etmenlerden biri de eğitimidir. Eğitim; mevki ve gelir ile birlikte anlamlı bir hale gelir. Maslow'un temel ihtiyaçlar hiyerarşisinde yer alan

basamakların bazıları eğitim aracılığıyla yerine getirilebilir. Bu açıdan bakıldığında da eğitim öznel iyi oluşa önemli derecede katkıda bulunabilir (Yaldız, 2021)

2.2.5. Öznel iyi oluş ile ilgili yapılan araştırmalar

Bu bölümde, öznel iyi oluş üzerine yurt içi ve yurt dışında yapılan çalışmalar yer almaktadır.

2.2.5.1. Yurt içinde yapılan araştırmalar

Gören (2022), İstanbul ilinde 2020-2021 eğitim öğretim yılında 14-18 yaş arasında bulunan 436 (72 erkek, 364 kız) ergenin kimlik gelişimi ile öznel iyi oluş arasındaki ahlaki olgunluklarının aracı rolünü araştırmıştır. Araştırmacı çalışmasının sonucunda, cinsiyet değişkeni ve öznel iyi oluş düzeyi arasında anlamlı bir fark olmadığını belirtilmiştir. Gelir düzeyi ve yaş değişkenine göre öznel iyi oluş arasında anlamlı bir farklılık olduğu; gelir düzeyi yüksek kişilerin iyi oluşlarının diğer gelir gruplarına göre nispeten yüksek olduğu ifade edilmiştir. Ahlaki olgunluğun, iyi oluş ve kimlik gelişimi arasındaki ilişkide belli oranda aracı rolünün olduğu bildirilmektedir.

Soyyigit (2022), ergenlerin okula bağlanmalarında sosyal desteğin ve okulda öznel iyi oluşun rolünü incelemiştir. Araştırmaya 6., 7. ve 8. sınıflardan toplamda 823 ortaokul öğrencisi katılmıştır. Katılımcıların 496'sı (%60,3) kız ve 327 'si (%39,7) erkektir. Bu çalışmada okula bağlanma cinsiyete göre farklılık göstermiş ve kızların lehine sonuç elde edilmiştir. Ergenlerin okula bağlanmalarında cinsiyet olarak kız öğrencilerin ve sınıf düzeyi olarak 6. sınıf öğrencilerinin lehine sonuç alınmıştır. Ergenlerin okula bağlanma ve algılanan sosyal destek arasında da pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu belirtilmiştir. Ergenlerde öznel iyi oluş ve algılanan sosyal desteğin, okula bağlılığı %56 oranında yordadığı araştırmacı tarafından rapor edilmiştir.

Yaldız (2021), lise öğrencilerinin öznel iyi oluşunu etkileyen faktörleri belirlemek adına öğrenci görüşlerini değerlendirmiştir. Araştırmacı çalışmasında öznel iyi oluş üzerinde nelerin etkili olduğunu ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Çalışmaya, Karabük ilinde öğrenim gören 34 lise öğrenci katılmıştır. Katılımcılar ile yüzyüze görüşme gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sonucunda;

1. Katılımcılar, öznel iyi oluş kavramını olumsuz duygular yaşamama, olumlu duygular yaşama ayrıca yaşamdan doyum alma şeklinde tanımlamıştır.

2. Katılımcıların iyi oluş düzeyini etkileyen faktörler; pozitif ve negatif yaşam olayları, yaşamdan alınan doyumı engelleyen veya doyumun artmasını sağlayan sebeplerdir.
3. Öznel iyi oluş; akademik gelişimde, toplumsal yaşam alanında, sosyal ilişkilerde, fiziksel ve psikolojik gelişimde yansıma bulmaktadır.
4. Katılımcıların öznel iyi oluş düzeyini arttırmalarının; kendilerini kusurları ile kabul etmeleri ve sevmelerinden, enerjik ve pozitif yapıda olmalarından, bireyin kendisi olabilmesinden, olumsuz düşüncelerden uzak durması ve olumlu düşünebilmesinden, özgüvenli olmasından, olumlu duygulara odaklanmasından, kendini mutlu hissettiği kişilerin yanında bulunmasından, kendini mutlu eden aktiviteler yapmasından, hayata olumlu bir bakış açısıyla bakabilmesinden geçmektedir.

Demirbilek (2021), öznel iyi oluş ve bilişsel esneklik arasındaki ilişkide affedicilik ve öz şefkatin aracılık rolünü incelemiştir. Çalışma, Van ilinde 2020-2021 eğitim öğretim yılında 580 (246 erkek, 334 kadın) lise öğrencisinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Demografik bilgi olarak; cinsiyet, sınıf, yaş, lise türü, anne baba öğrenim düzeyi, sosyoekonomik durum, anne baba mesleği, kardeş sayısı sorulmuştur. Araştırma sonucunda, öz şefkatin öznel iyi oluş ve bilişsel esneklik arasındaki ilişkiye aracılık ettiği anlaşılmıştır. Ayrıca affediciliğin öznel iyi oluş ve bilişsel esnekliğe aracılık etkisinin olmadığı rapor edilmiştir.

Deniz (2020), umut ve yaşam düzeyi açısından lise öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeylerini araştırmıştır. Çalışma, Muş ilinde 928 lise öğrencisinin katılımı ile 2019-2020 eğitim öğretim yılında gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda iyi oluşun; gidilen okulun türü, okulu tercih etmedeki sebep ve sınıf kademesine göre farklılık gösterdiği ancak yaşanan yer ve cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermediği ortaya çıkmıştır. Akademik not ortalaması ve öznel iyi oluş arasında anlamlı fark olmadığı belirtilmiş, öznel iyi oluş ve yaşam amacı arasında pozitif yönlü düşük düzey ilişki tespit edilmiştir. Bu çalışmanın sonucuna göre; yaşam amacı ve umut %17.6 oranında öznel iyi oluşu yordamaktadır. Ayrıca okul türü, sınıf düzeyi ve okulu tercih etme sebebi ile öznel iyi oluş arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

Sayın (2020), algılanan ebeveyn çatışması ve öz yeterlilik düzeyine göre öznel iyi oluş arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırmacı, çalışmasını İstanbul'da ortaokul ve lisede öğrenim görmekte olan 615 öğrenci ile yürütmüştür. Demografik bilgi olarak katılımcıya; cinsiyet, aylık gelir, ebeveynle yaşama durumu, ebeveyn tutumu sorulmuştur. Bu araştırmanın sonucunda: Cinsiyet, aylık gelir ve ebeveynle yaşama durumu ile öznel iyi

oluş arasında anlamlı farklılık olmadığı; ebeveyn tutumu ve öznel iyi oluş arasında anlamlı farklılık olduğu; öznel iyi oluş üzerinde, ebeveyn çatışması algısının ve öz yeterlik duygusunun etkisi olduğu tespit edilmiştir. Algılanan ebeveyn çatışması ile öz yeterlilik duygusunun öznel iyi oluşu anlamlı biçimde yordadığı rapor edilmiştir.

Yavaş'ın (2020), ergenlerin öznel iyi oluşu artırma stratejileri, akran ilişkileri ve oyun bağımlılığının öznel iyi oluş düzeyine etkisini incelemiştir. Çalışma, İstanbul ilindeki Beyoğlu ilçesinde, 441 lise öğrencisinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Ölçeklerin toplam puanları ve ölçek alt boyutları; cinsiyet, yaşanan yer, okul türü, sınıf düzeyi, algılanan başarı düzeyi değişkenlerine göre incelenmiştir. Araştırma sonucunda, öznel iyi oluşun cinsiyete göre farklılık göstermediği bulunmuştur. Okul türünün ve algılanan akademik başarının öznel iyi oluşu artırma stratejisini ve öznel iyi oluşu etkilemekte olduğu anlaşılmıştır. Öznel iyi oluş ve öznel iyi oluşu artırma stratejileri ile sınıf düzeyi ve yaşanan yer arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Öznel iyi oluşu artırma stratejilerinin öznel iyi oluşun yordayıcısı iken oyun bağımlılığı ve öznel iyi oluş arasında negatif yönlü düşük bir ilişkinin olduğu araştırmacı tarafından rapor edilmiştir.

Özer (2019) yapmış olduğu çalışmada, öznel iyi oluşu artırma programının etkisini zararlı alışkanlıkları olan ergenlerin psikolojik ve öznel iyi oluş düzeyini inceleyerek araştırmıştır. Çalışma Adana ilinde bir lisede eğitim görmekte olan 201 öğrencinin katılımı gerçekleştirilmiş ancak gerekli ölçütleri karşılayan 44 öğrenci olduğu anlaşılmıştır. Kriterler; 10 ve 11. sınıfta öğrenim görmesi, son 1 yıl içinde sigara ve alkolden en az birini 4 hafta içinde 1-3 defa yahut daha fazla tüketmesi, çalışmaya gönüllü katılım ile veli onayıdır. Bu kriterlere uyan öğrencilerden tesadüfi atamayla seçilenler araştırmacı tarafından deney ve kontrol grubuna alınmıştır. Tesadüfi atama ile seçilen 24 öğrenciden deney grubu, öznel iyi oluşu artırma programına katılmıştır. Program 10 oturum olarak planlanmıştır. Katılımcılara öntest ve sontest uygulanmıştır. Deney grubunun kontrol grubuna göre sontest puanlarının deney grubunun lehine olduğunu ayrıca deney grubunda öznel ve psikolojik iyi oluş için sontest lehine sonuç elde edildiği raporlaştırılmıştır.

Adıyaman (2019), kendinelik ve mükemmeliyetçiliğin öznel iyi oluşu yordama durumunu araştırmıştır. Çalışmasını, Hatay ilinde bulunan lisede 2018-2019 yılında eğitim gören 513 (205 erkek, 308 kız) öğrenci ile gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda kendinelik ile öznel iyi oluş değişkeni arasında pozitif yönlü bir ilişkinin varlığından; mükemmeliyetçilik ve iyi oluş değişkeni arasında ise anlamlı bir ilişki olmadığından bahsedilmiştir. Mükemmeliyetçilik ve kendinelik ölçeği alt boyutlarından; hatalara aşırı

ilgi, aile beklentileri, düzen, kişisel standartlar, davranışlardan şüphe ve ailesel eleştiri öznel iyi oluşu %22,2 oranında yordamaktadır. Ayrıca cinsiyet, sınıf düzeyi, annenin eğitim durumu ve okul türüne göre öznel iyi oluş düzeyi farklılık göstermemekte, babanın öğrenim durumuna göre öznel iyi oluş düzeyi farklılık göstermektedir. Babası üniversite mezunu olan öğrencilerin öznel iyi oluş düzeyi daha yüksektir.

2.2.5.2. Yurt dışında yapılan araştırmalar

Ivanec ve Fabijanac (2022), çalışmasında koronavirüsün neden olduğu pandemi nedeniyle Hırvatistan'da uygulanan çevrimiçi çalışma sırasında üniversite öğrencilerinin akademik işleyişinin ve kişiliğinin öznel iyi oluşlarını tahmin etmedeki rolünü araştırmıştır. Örneklem 505 üniversite öğrencisinden oluşmakta ve bu örneklem grubu; kişilik özellikleri ve öznel iyi oluş önlemleri (yaşam doyumu, olumlu veya olumsuz etki), öz düzenleme ve öğrenmede yaşadıkları zorlukları, çevrimiçi öğrenme ortamına uyum derecelerini, pandeminin neden olduğu yaşam bozulma düzeyi ve çevrimiçi eğitimin kalitesinin algılanmasını içeren çevrimiçi ankete katıldı. Sonuç olarak; öğrencilerin çevrimiçi eğitim esnasında akademik işleyişinin belirli yönlerinin yanında kişiliklerinin öznel iyi oluş önlemlerinin varyansının önemli bir kısmını açıkladığını ortaya koymuştur. Bunun yanında, pandemi ve nevrozluğun neden olduğu algılanan yaşam bozulma düzeyi, öğrencilerin öznel iyi oluşunun en güçlü belirleyicisi olduğu ve bunu dışadönüklük ve vicdanlılığın izlediği belirtilmiştir.

Lin, Li, Zheng ve Jiang (2022), 464'ü kadın 306 erkek olmak üzere 770 lisans öğrencisinin katılımı ile araştırma gerçekleştirmiştir. Çalışmada fiziksel egzersiz ve öznel iyi oluş arasındaki ilişki ve bunların altında yatan mekanizmalardan temel psikolojik ihtiyaç doyumu ve uyku kalitesinin aracılık rolü araştırılmıştır. Sonuç olarak; fiziksel egzersiz ve öznel iyi oluş değişkeni arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca psikolojik ihtiyaç doyumu ve uyku kalitesinin de öznel iyi oluşa aracılık ettiği rapor edilmiştir.

Kwon ve Choi (2021), çalışmasında dışa dönüklük ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkide yetişkin bağıllığının ılımlı etkilerini test etmeyi amaçlamıştır. Çalışmada, Kore'deki dört üniversiteden işe alınan toplam 334 öğrenci, bağlanma öznel iyi oluş ve dışa dönüklük ile ilgili kendilerinden istenen anketleri tamamladı. Sonuç olarak, lisans öğrencilerinin doğuştan dışa dönük yönelimlerinin, sadece bağıllıktan kaçınma düzeyi düşük olduğunda olumlu duyguları etkilediğini göstermiştir. Buna karşılık, üniversite öğrencileri dışa dönük

bir yönelime sahip olsalar dahi dışa dönüklüklerinin bağlanma kaçınma düzeyleri yüksek olduğunda olumlu duygular üzerinde önemli bir etkisi olmamıştır. Sonuç olarak, yüksek düzeyde bağlanmadan kaçınmanın dışa dönüklerin olumlu duygular yaşamasını engelleyebileceğini rapor edilmiştir.

Chou (2015) yılında Tayvan’da 319 katılımcı ile işyerinde sosyal desteğin çalışanın öznel refahı üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Sonuç olarak işyerindeki sosyal desteğin doğrudan öznel iyi oluşa ve dolaylı olarak da öz yeterliliğe katkıda bulunduğu anlaşılmıştır.

Rask, Kurki ve Paavilainen (2003) yılında yaptığı çalışmada öznel iyi oluş ile ergenlerin ve ebeveynlerinin algıladıkları aile dinamikleri ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkiden bahsedilmektedir. Çalışmaya 7. ve 9. sınıftan %51’ i kadın olan 239 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonucuna göre ebeveynler aile dinamiklerini ergenlere göre daha olumlu değerlendirmişlerdir. Analiz sonucunda, ergenler tarafından algılanan aile dinamikleri ile ebeveynlerinden biri tarafından değerlendirilen aile dinamikleri arasında veya ergen öznel iyi oluşu ile ebeveynlerin aile dinamikleri arasından bir ilişki bulunmamıştır. Ergenler tarafından algılanan aile dinamiklerinin belirli yönlerinin ergenlerin küresel memnuniyeti ve kötü olma durumuyla ilişkili olduğunu göstermiştir. Spesifik olarak, ergenlerin ailede yüksek düzeyde karşılıklılık ve istikrar algısı ile erkek cinsiyeti ve ailede ciddi sorunların olmaması, ergenlerin küresel memnuniyetinin belirleyicisidir. Ayrıca, ailedeki düzensizlik, ergenler tarafından algılanan zayıf ebeveyn ilişkisi, kadın olma, ailedeki ciddi sorunlar, hastalıklar ergenlerin küresel düzeyde kötü durumunu öngörmüştür (Rask vd., 2003).

2.3. Psikolojik Dayanıklılık

Resilience, Türkçe’deki karşılığı ile Psikolojik dayanıklılık; hayatın stresli ve zorlayıcı deneyimlerine karşı ruh sağlığımızı koruyabilmek anlamına gelir. Sözcüğün Latince karşılığı ‘‘esneklik’’ anlamına gelmektedir. Büküldüğü takdirde esneyen (değişim geçiren) fakat eski haline dönebilen elastik bir materyal gibi, insanlarda kriz anlarında yeni durumun etkilerine maruz kalırız. Bazı kişiler eski formuna geri dönebilir iken bazı kişiler kırılmaya uğrar, yıpranır (Tüysüzoğlu, 2016).

Psikolojik dayanıklılık, kavram olarak, ilk olarak tıp çalışmalarında ortaya çıkmış; iyileşme ve uyum sağlama kapasitesi ya da risk veya travma, ardından adapte olmanın olumlu yanı olarak açıklanmıştır. Genel bir tanımlama yapılacak olursa psikolojik

sağlamlık “trajedi, travma, zorluk ve devam eden yaşam streslerine karşı uyum sağlayabilme becerisi” olarak tanımlanmıştır. Psikolojik sağlamlık teori ve araştırmaları, risk ve travma araştırmalarından yola çıkarak ortaya atılmıştır. Psikolojik sağlamlık terimi psikiyatri, gelişimsel psikoloji ve klinik psikoloji alanlarında öne çıkan bir kavramdır (Yaman, 2018).

Psikoloji, eğitim ve tıp gibi alanlarla “resilience” kavramının, bireylerin hayatlarında karşılaştıkları krizlere karşı başa çıkabilme, eski hallerine dönebilme ve günlük hayata adapte olabilme şeklinde nitelenen bireysel bir özellik olarak ele alınmaktadır (Gerçek, 2019).

Masten ve Reed (2002), psikolojik dayanıklılık kavramını, önemli sıkıntılar bağlamında olumlu adaptasyon geliştirme olarak tanımlarken; Folke (2016), psikolojik dayanıklılık kavramını, yaşamdaki değişim ve bununla birlikte gelen gelişim sürecinde kat edilen mesafe ile arasındaki potansiyel eşik karşısında gelişimi sürdürme kapasitesini devam ettirebilmek olarak tanımlamıştır.

Pooley ve Cohen (2010) psikolojik dayanıklılığı; farklı gelişimsel ve bağlamsal güçlülere karşılık sahip olunan iç ve dış kaynakları kullanarak beceriklilik gösterebilme potansiyeli olarak tanımlamıştır.

Luthar, Cicchetti ve Becker’ e (2000) göre psikolojik dayanıklılık; gelişimsel görevleri, gelişime yönelik ciddi tehditlere rağmen yerine getirmek ve koşullara iyi düzeyde adapte olabilmektir. Dayanıklılık kavramını meydana getiren iki temel kıstas mevcuttur; bireyin yoğun zorluklara ve sıkıntılarla ve tehditle karşı karşıya kalması ve bireyin olumsuz şartlar, stresli koşullar sonrasında olayları kendisi için olumlu hale getirmesidir.

Psikolojik dayanıklılık; stresli ve olumsuz yaşam olayları karşısında bireyin yılmamasına, direncini korumasına olanak sağlayan kişilik özelliğidir (Terzi, 2008). Psikolojik dayanıklılığın evrensel bir tanımı mevcut olmasa da literatürde bu kavrama dair pek çok açıklamaya rastlanmaktadır.

Pozitif psikolojinin, psikolojik dayanıklılık kavramına getirdiği açıklama ise şöyledir: İnsan hayatı boyunca birçok sıkıntı verici, stresli, yıpratıcı ve olumsuz durumlar yaşayabilir. Bahsettiğimiz stresli, yıpratıcı, olumsuz durumlar karşısında insanların verdiği tepki değişiklik göstermektedir. Bazı kişiler yaşadıkları olumsuz olaylar sonrasında negatif düşüncelere kapılabilir, kaygı bozukluğu veya depresyon gibi farklı ruhsal problemler yaşayabilir ve uzun zaman bu süreci yaşayabilirler. İnsanların bazılarıysa yaşamış olduğu

sorunlarla başa çıkabilir ve hızlı bir iyileşme gösterebilir. Bu tür kişilerin yeni olaylara adapte olabilme becerisi mevcuttur (Doğan, 2015)

Kobasa'ya (1979) göre strese dayanıklı bireylerin hayat karşısında bazı tipik davranış şekilleri vardır. Bunlar 'değişime açıklık, yaptıkları işe odaklanmaları ve hayatlarında meydana gelen her şeye karşı kontrol sağladıklarına inanma'dır (Kayacı ve Özbay, 2016; Terzi, 2008). Bireyin yaşamında herhangi bir risk faktörü olmadan, psikolojik dayanıklılık düzeyinin yüksek olduğuna dair yorum yapılamaz (Masten, 2001).

Psikolojik dayanıklılık diğer bir deyişle esneklik kavramı, sistemin işlevinin, uygulanabilir oluşunun ve gelişmesinin önünde tehdit unsuru olan faktörlere karşı başarılı şekilde uyum sağlayabilmeyi ifade eder. Uyum sağlama kapasitesi çoğunlukla, ortaya çıkan esneklik olarak adlandırılabilen, güçlüklerle uyum göstermedeki gözlenebilir başarıdan anlaşılır. Bunların yanında; birtakım olumsuz koşullar mevcutken, adaptasyonla kuvvetli bir şekilde ilişkili kaynakların birçoğunun halihazırda bireyin hayatında bulunduğu dair kesin bilgiler varsa, adaptasyon yani uyum sağlama için güçlü bir kapasite olduğunu söylemek de mümkündür. Bir başka ifadeyle, bireyin dayanıklılığı, etkileşimli sistemlere (ilişkiler dahil) dağılmaktadır. Bireyin iç sistemi (örn: bağışıklık düzeyi, stres düzenlemesi) belirli veya genel uyum kapasitesini etkilemektedir. Ayrıca, esnekliği bireyin tekil özelliği olarak nitelendirmek doğru değildir çünkü bireyin kapasitesinde bazı etkenler bireyin kendi sistemine bazıları ise dışsal sisteme bağlıdır (Masten, 2016).

Masten ve diğerleri (1990) üç farklı dayanıklılıktan bahsetmişlerdir. Bunlardan birincisi; yaşadığı kötü olaylara rağmen yılmayan, olumlu anlamda ilerleme kaydeden kişilerin hangi özelliğinin bunu sağladığını anlamak amacı ile kullanılır. İkincisi; kaygı oluşturan durumlara karşı hızlı uyum geliştirebilme kabiliyetidir. Bazı kaygı oluşturan bir veya birden fazla durum esas alınır. Çocuk bu tür durumda ne tür eylemde bulunur, hassasiyet gösterdiği kısım nedir veya kaygı verici durumun etkisini düşüren koruyucu unsur nedir? Bu soruların cevapları aranır. Son olarak üçüncüsü; sarsıcı olaylar (ölüm, kaza vs.) yaşandığında hangi özellik bu durumu atlatabilmekte işe yarar sorusunun cevabı aranır ve insanların farklılıkları anlaşılmaya çalışılır (akt., Gökmen, 2009).

Sosyal bilimler alanında birçok çalışmada kullanılan "resilience" kavramının Türkçe karşılıkları gözden geçirilmiştir. Bu çalışmada belirtildiği gibi, YÖK veri tabanında "resilience" kavramının yer aldığı akademik çalışmalarda ve ULAKBİM ulusal veri tabanında kavramın Türkçe karşılığı olarak, kendini toparlama, esnek olma, dayanıklılık, dirençlilik, yılmazlık ve sağlamlık kelimelerinin kullanıldığı görülmüştür (Gerçek ve

Börekçi, 2019). İfade ettiğimiz farklı kelimelerin aynı durumu karşılaması sebebiyle psikolojik dayanıklılık kavramı için yapılan açıklamada kelime farklılığı gözetilmemiş ve birbirlerinin yerine kullanılmıştır.

2.3.1. Psikolojik dayanıklılığın tarihçesi

Bazı filozof ve psikologlar psikolojik dayanıklılık kavramının teorik temellerini oluşturmuştur. Heidegger, Binswanger ve Frankl psikolojik dayanıklılığı elen alan bu isimler arasındadır. Bu kavram, insanın yaşamı anlamsız ve acı verici olsa dahi hayata dair anlam bulması ve yaşam için cesaretli olması anlamına gelmektedir (Karavardar, 2009).

Bazı araştırmacılara göre psikolojik dayanıklılık çevresel unsurlarla etkileşim neticesinde ortaya çıkarken bazılarına göre kişilik özelliğinin sebep olduğu bir olgudur. Psikolojik dayanıklılık ilk olarak, 1950’li yıllarda Amerika Birleşik Devletleri’nde ele alınan bir kavram olmuştur. Dayanıklılığın temelleri Horatio Alger’in kitapları ve hikayelerinde işlenmiştir. Alger’in hikayelerinde sıklıkla alkolik ebeveynlere sahip olma veya istismara maruz kalma, hastalık geçirme gibi riskler söz konusuysa bireyin herhangi bir davranışsal, ruhsal sorun yaşamamasıdır. Bu bireyler için ‘ayakta kalanlar’ yani ‘survivor’ denilmiştir (Yıldız-Türker, 2018).

Psikolojik dayanıklılık kavramı literatürde ilk olarak 1950’li yılların başında Block tarafından kullanılmıştır. Alanyazın incelendiğinde psikolojik dayanıklılık çalışmalarının çoğaldığı, insanların güçlü yönlerinin keşfedilmesine vurgu yapıldığı görülmektedir. Postmodernizmin etkisi ile psikolojik danışma ve psikoloji alanında yapılan çalışmalar insanın güçlü, olumlu yönlerine odaklanmaya başlanmıştır (Kararımak, 2006).

Dayanıklılığın keşfinden bu yana, stresli koşullar altında performans, dayanıklılık ve sağlığın korunması veya geliştirilmesindeki rolüyle alakalı önemli araştırmalar yapılmış, teoriler ileri sürülmüştür. Ortaya çeşitli sorunlar çıkmış ve sorunlar çözüme kavuşturulmuş; sonuçlar birikmiş, değerlendirme ve eğitimle ilerleme kaydedilmiştir. Illinois Bell Telephone’daki 12 yıllık uzunlamasına çalışmada dayanıklılığın keşfi gerçekleşti. IBT’deki araştırma 450 yöneticiden oluşan temsili bir örneklem grubu ile 1975 yılında başladı. Örneklem grubu, daha hızlı telekomünikasyon gelişimini teşvik etmek için telefon endüstrisinin beklenen federal kuralsızlaştırılması beklentisiyle her yıl hem psikolojik hem de tıbbi olarak kapsamlı bir şekilde test edildi. 1981 senesinde kuralsızlaştırma, hala şirket tarihindeki en büyük ayaklanmalar arasında kabul edilen ciddi düzeyde stresli değişikliklerle gerçekleşti. Ayaklanmanın ardından, IBT örnekleminin üçte

ikisi dağıldı. Bazı kişilerde kalp krizi, felç, kanser, ruhsal bozukluklar görülürken; işyerinde şiddet, intiharlar görüldü ve boşanmalar gerçekleşti. Buna karşılık, örneklemin üçte biri sadece hayatta kalmadı, aynı zamanda bu süreçte gelişti. Bu çalışanlar; yaşadıkları stresi, kendileri ve şirket için büyüme fırsatlarına dönüştürdü ve bu süreçte kuralsızlaştırmanın getirdiği dramatik değişiklikleri, özgüvenleri ve yaratıcılıkları için gerekli bir bağlam olarak gördüler. Performansları, davranışları, dayanıklılıkları ve sağlıkları ayaklanmadan önce olmadığı gibi gelişti. Dayanıklılığın tutum ve becerilerini aydınlatan, ayaklanma gerçekleşmeden önce ölçülen dirençli ve dirençli olmayan alt örnekler arasındaki psikolojik farklılıkları (Maddi ve Harvey, 2005: 409-410).

1970’li yıllarda, gelişim bilimcilerden öncü bir grup, risk grubunda yer alan ve buna rağmen hayatta başarılı olmuş çocukların gözlemlenebilir özelliklerine dikkat kesilmişlerdir. Araştırmacılar, bu özellikler keşfedildiği takdirde; “dayanıklılık” çalışmalarının teşvikine, çocukların yaşamlarındaki riskleri önlemeye yahut iyileştirmeye yönelik çalışmaları, politika ve müdahaleleri bilgilendirme gücüne sahip olduğunu iddia etmiştir. Bu öncü grup; teori, araştırma ve müdahale hakkında netice veren modeller, yöntemler ve veriler ortaya koyan, gelişimdeki dayanıklılık üzerine otuz yıllık çalışmalara ilham kaynağı olmuştur (Luthar vd., 2000:544).

2.3.2. Psikolojik dayanıklılığı yüksek bireylerin özellikleri

Bernard (1991), psikolojik dayanıklılığı yüksek kişilerin özelliklerini, doğuştan getirdikleri ve sonradan kazandıkları özellikler olmak üzere iki grupta incelemiştir. Bu kişilerin doğuştan getirdikleri özellikler; sahip oldukları mizaçlarıyla seilmeleri, sakin yapıda olmaları, arkadaş canlısı ve lider yapıda olmalarıdır. Sonradan kazanılan özellikler; sevecen yapıda olmak, empati yapabilmek, etkili iletişim becerisine sahip olmak, kendisi hakkında espri yapılmasına karşı anlayış gösterebilme, gelecek üzerine plan yapabilmek, bağımsız hareket edebilme, kimlik duygusunun olması olarak ele alınmıştır. Bazı çalışmalarda psikolojik dayanıklılığı yüksek olan kişilerin ortak özelliklerinin ne olduğunu araştırılmıştır. Elde edilen sonuç; yaşadığı zorlukların üstesinden gelebilme, beklenene göre daha iyi ilerleme kaydetme ve kaygı yaratan yaşam şartlarına uyum sağlama özelliği travmanın oluşturabileceği etkiden kurtulmayı sağlayan bireysel özelliklerdir (Masten vd., 1990). Ayrıca zeka seviyelerinin yüksek olması, suç içeren durumlardan ve suça bulaşmış kimselerden uzak durmaları psikolojik dayanıklılığı yüksek olan kişilerin ortak özellikleri olarak ele alınmaktadır. Dikkatlerini yönlendirmekte yahut dürtülerini kontrol etmekte

güçlük çeken çocuklar zeka testlerinde ve sınıfta başarılı olamayabilir, kurallara kolay uyum sağlamayı ve akranlarıyla iyi geçinmeyi öğrenemeyebilir. Diğer yandan; bilişsel becerileri güçlü olan çocuklar, olumsuz durumların doğasında var olan bilişsel yükün üstesinden gelebilmek adına daha donanımlı olabilirler (Masten ve Coatsworth, 1998).

Psikolojik dayanıklılığı yüksek bireyler, ortaya koyacakları davranışı seçer ve bu seçimlerin önemini de büyük bir duyarlılıkla kabul ederler. Bu bağlamda dayanıklı bireyler hem içsel hem dışsaldır denilebilir. Dayanıklı bireyler kendi davranışları üzerinde kontrol sahibidirler. Olumsuz yaşam olayları karşısında güçlerini korurlar, risk faktörlerinin etkisini azaltmaya çalışırlar, kendi duygu ve davranışlarının mesuliyetini alırlar. Hayatlarında kaygı oluşturan durumlara kişisel seçimlerinin sebep olduğunu düşünürler, bundan dolayı yaşamdaki durumları değiştirebileceklerine inanırlar ve kendilerine güvenir, saygı duyarlar. Sorunların çözülebileceğine dair iyimser bir bakış açısı geliştirmişlerdir. Dayanıklı kişiler olumsuz şartlara meydan okurlar, değişime odaklanmışlardır, durağan olmanın kendilerine bir katkısı olmadığını fark etmişlerdir. Olumsuz, stresli yaşam olaylarından ne öğrendiklerine odaklanır, bu durumu kendi kişisel gelişimleri için fırsata çevirirler (Terzi, 2008).

Dayanıklılık, bireyin yaşamındaki risk faktörlerinin varlığına rağmen, psikolojik sonuçlara katkıda bulunan faktör olarak tanımlanır. Dayanıklılık faktörleri genellikle üç farklı kategoride ele alınmaktadır. Bunlar; bireysel kaynaklar, aile desteği ve destekleyici dış sosyal ağlardır. Aile ve arkadaşlardan sosyal destek alınması, benlik saygısının yüksek olması, bireyin her iki ebeveynle birlikte yaşaması; yakın tarihli bir çalışmada daha düşük depresif belirtiler göstermesi ve daha düşük psikolojik sıkıntı düzeyi ile ilişkilidir. Ergenlerde anksiyete ve depresyona karşı en etkili koruyucu faktörler; arkadaş desteği ve akranlarla vakit geçirmektir. Elde edilen bu bilgilere rağmen dayanıklılığın etkileri ile ilgili hala bilgi eksikliği mevcuttur. Ergenlerde fiziksel aktivitenin az oluşu ve madde kullanımı ile planlanmış bir yaşam ve aile desteği arasında negatif ilişki söz konusudur. Sosyal yeterliliğin yüksek oluşu ise bunun karşıtı bir etkiye sahip olabilmekte; ergende madde kullanımı ve sigara içme riskini artırabilir (Skrove vd., 2013). Bu ifadeyi destekler nitelikte bir araştırmadan bahsederek: Ögel ve arkadaşlarının 2007 yılında yaptığı araştırmada; yapılandırılmamış, kontrolden ve denetimden uzak, kalabalık ortamlarda yalnızca vakit geçirmek adına sosyalleşen ergenlerde madde kullanımının yaygın olduğu bulunmuştur.

Dayanıklılık ve otoriterlik arasında negatif bir ilişki olduğu iddialar arasındadır. Cesaret ve motivasyon ile dayanıklılık arasında pozitif ilişki söz konusudur çünkü

baskıcılığa dahil olan kaçınma ve inkar yerine planlama ve kararlı eylemde bulunma söz konusudur. Ayrıca insanların yaşadıkları çevredeki insanlarla ve olaylarla ilgilenmesi; öğrenmeye devam etmeye çalışması da dayanıklılık için olumlu sayılabilecek özelliklerdir (Maddi vd., 2006).

Dayanıklılık ve yenilikçi işlevsellik arasında da pozitif yönlü bir ilişki söz konusudur. Dayanıklılığı yüksek olan kişiler; değişimin sadece dışarıda değil kendi kişisel gelişimlerinde olması gerektiğini bilir ve çevrelerinde olan biten olaylar üzerinde belirleyici etkiye sahip yeni yollar bulmak adına çabalamanın önemini bilirler (Maddi vd., 2006).

Dayanıklılık üzerine yapılan çalışmalarda başarılı adaptasyonu değerlendirmek adına çeşitli kriterler kullanılmıştır. Mutluluk ve yaşam doyumu, sosyal ve akademik başarı, toplumun bireyler için arzu ettiği diğer davranışların varlığı gibi olumlu davranışlar ya da duygusal sıkıntı, suç davranışı veya risk alma davranışları, akıl hastalığı gibi olumsuz davranışların olmaması yer alır. Gelişimsel literatürde, pek çok araştırmacı, genel olarak gelişimsel görevler olarak bilinen yaşa bağlı görülmesi gereken davranış kalıplarını karşılayan bir başarı geçmişine dayanarak olumlu sonuçların görülmesi şeklinde tanımlamaktadır (Luthar vd., 2000).

2.3.3. Psikolojik dayanıklılığın bileşenleri

Psikolojik dayanıklılığın 3 bileşeninden bahsedilmektedir. Bunlar: bağlanma, kontrol ve meydan okumadır (Maddi vd., 2006).

2.3.3.1. Bağlanma

Bireyin yaşamında var olan stresli durumların etkisi, kişinin kendisine ve başkalarına olan bağlılığı sayesinde azalmaktadır. Yaşanılan kaygı verici durum birey için yeni hedefler oluşturulmasında rol oynar. Birey stresli yaşam olaylarını kendisi için bir tehdit unsuru olarak algılayabilir ancak bağlanma bu unsur için tampon görevini üstlenir (Kobasa, 1982; akt. Cavga, 2019).

Bağlanması yüksek olanlar, kaygı verici anlarda yalnız kalmak yerine etrafındaki insanlarla olmayı ve olaylarla ilgilenmeyi anlamlı ve ilgi çekici bulmaktadırlar (Maddi vd., 2006).

2.3.3.2.Kontrol

Bireyin yaşamını etkileyebileceğine dair inancı ve bu inanca yönelik davranış sergilemesidir (Holt vd., 1987; akt., Kayacı ve Özbay, 2016). Kontrol konusunda güçlü bireyler olaylara müdahalede bulunur ve birtakım davranışları denedikleri takdirde sonucu etkileyeceklerini düşünürler. Bu sebeple bu kişilere göre pasif kalmak ve güçsüz davranmak israf olarak görülür (Maddi vd., 2006).

2.3.3.3. Meydan okuma

Diğer iki bileşenin (bağlanma-boyut) kullanımını, ilişkileri, sorunları, imkanları bir tehdit unsuru olarak değerlendirmeden görebilmeyi içermektedir. Ayrıca bağlanma ve kontrol kullanılırken durması gereken zamanın, hatta duruma önem vermemesi gerektiğinin bilincine erişir. Olay durumunda meydan okuma bireyin hatasını şahsi yanlış olarak görmez, hataları hata şeklinde görmelerini sağlar (Gökçe, 1993).

2.3.4. Psikolojik dayanıklılığı etkileyen faktörler

Psikolojik dayanıklılığın alanyazındaki tanımları incelendiğinde, bireyin risk faktörleri ile karşı karşıya geldikten sonra, koruyucu faktörlerle riskli durumların negatif etkilerine uyum sağlaması veya normal gelişim gösterebilmesi sonucu meydana geldiğinden bahsedilmiştir. Bundan dolayı psikolojik dayanıklılık kavramının anlaşılması adına dayanıklılık için risk oluşturan faktörler ve koruyucu faktörler hakkında bilgi verilecektir.

2.3.4.1. Risk faktörleri

TDK'nın tanımına göre risk, 'zarara uğrama tehlikesi'dir. Psikolojik dayanıklılık, bireyin yaşadığı kaygı durumlarının ne derece ağır ve kötü olduğu değerlendirildiğinde anlam kazanır. Bireyin sıkıntıları arttığında, sıkıntının üstesinden gelebilmesi için kişiliğinde var olan bazı özelliklerin gelişmesi beklenir. Dayanıklılık, yaşanan süreç sonrası ortaya çıkan olumlu sonuçları ve pozitif gelişmeleri içerisinde barındır. Diğer taraftan risk, henüz karşılaşılmayan olumsuz sonuçları içermektedir (Kaplan, 1999). Koruyucu yönü az ve sosyoekonomik düzeyi düşük ailelerde büyüyen çocuklar stres yaratacak durumlarla daha sık karşılaşmaktadır. Bireyin yaşantısında risk durumlarının çokluğu o bireyin yüksek risk seviyesi altında olduğunu göstermektedir. Çocuk için risk seviyesi yüksek durumdaysa

çocuğun farklı alanlarda yetersiz beceri göstermesi, düşük yeteneğe sahip olması ve zihinsel kapasitelerinde düşüş yaşanması olasıdır (Garnezy, 1987; akt. Kararımak, 2006).

Risk oluşturan durumlar; kişi aile ve toplum olmak üzere 3 başlık altında incelenmektedir.

Kişiyile ilgili risk faktörleri. Sağlık sorunları (kronik/ruhsal), erken doğum, adolesan gebelik, zeka seviyesinin düşük olması, mizacın kaygılı olması, etkili baş etme yöntemlerini kullanamama, düşük özsaygı ve benlik algısı, başarısız özdenetim, etkili iletişim becerilerini kullanamama, akademik başarının düşük olması, uyumsuz davranışta bulunma, geçimsiz mizaç yapısının olması ve agresif yapı sergileme, etnik bir gruba ait olma kişisel risk faktörü olarak sayılabilir (Öz ve Yılmaz, 2009; Tümlü, 2012).

Aile ile ilgili risk faktörleri. Ebeveyn ve çocuk arasındaki sağlıklı iletişim, ebeveynin ruhsal açıdan hasta olması, en az dört çocuklu ailede yetişme, iki çocuk arasındaki sürenin iki yıldan kısa olması, kalıtsal hastalıklar, anne-babanın boşanması, anne/babanın kronik hastalığının olması, ebeveynlerin veya kardeşlerin suç içerikli eylemlerde bulunması, aile içinde şiddet yaşanması, ebeveynlerden biri veya her ikisinin madde kullanması, evlatlık olma, tek ebeveynli olma, ebeveynlerden birinin veya her ikisinin ölümü, aileden uzakta yaşama, tutarsız veya katı disiplin anlayışı, kötü kardeş ilişkileri, şiddet, ihmal ve istismarı içerir (Öz ve Yılmaz, 2009; Tümlü, 2012).

Toplumsal risk faktörleri. Sosyoekonomik düzeyin zayıf olması, göç ve işsizlik, okul, ev veya diğer hizmetlerde yetersizlik, toplumsal olumlu rol model eksikliği, madde kullanımı ve yaşanan çevrede şiddetin yaşanmasını kapsar (Tümlü, 2012)

Bu risk faktörleri bireyin ruhsal ve fiziksel gelişiminde problem(ler)in yaşanma olasılığını arttırır ve gelişime yönelik tehdit içerir (Masten ve Reed, 2002).

2.3.4.2. Koruyucu faktörler

Kökenini kişinin kendisinden alan ve bireyi strese karşı koruyan faktörlerdir (Öz ve Yılmaz, 2009). Garnezy (1993)' e göre koruyucu faktörler, kişinin olumsuz olaylar yaşadktan sonra bu olayların bireyde oluşturduğu etkiyi azaltan bir özellik olarak ifade edilebilir iken aynı zamanda burada da kalkan görevi üstlenmiş bireysel,ailesel ve çevresel faktörlerin olduğunu ifade etmiştir (akt. Kındıroğlu, 2018).

Bireysel koruyucu faktörler. Zeka seviyesinin iyi düzeyde olması, akademik başarının yeterli algılanması, kendi benliğine saygı duyması, özdenetim sahibi olması, geleceği için planlar yapması, iyimser bir yapıda olma, mizah duygusuna sahip olma, etkili

problem çözme becerisine sahip olması, kendi yaşantısında kontrolün bireyin elinde olması, empati kurabilmesi, sorumluluk sahibi olması ve yardımseverlik duygularını taşımasıdır. (Kararımak, 2006; Öz ve Yılmaz, 2009).

Ailesel koruyucu faktörler. Organize ve kalabalık olmayan aile, anne ve çocuk arasındaki olumlu ilişki, çocuklarının geleceği hakkında olumlu beklentiler içinde olan ebeveynler, her iki ebeveynle birlikte yaşamak veya aileye yakın yaşama, anne babanın iyi eğitilmiş olması, ebeveynlerin tutarlı davranması, disiplin konusunda yaşa uygun davranılması, bireysel farklılıklara duyulan saygı, ebeveynlerin kabul edici tutumda olması, aile üyelerinden belirli kişilerin bakımı üstlenip özverili davranması, aile desteği ve en az bir kişiyle yakın ilişki kurulması dayanıklılıkla ilişkilidir (Kararımak, 2006; Öz ve Yılmaz, 2009; Sarıkaya,2015).

Çevresel koruyucu faktörler. Bireyin aile üyeleri dışındaki sosyal çevresinin varlığı, devamlılığı ve iyi bir eğitim almış olmaları, destekleyici dış sosyal ağlar, yakın çevredeki yetişkin bireylerle iyi ilişkilerin olması, olumlu toplumsal destek ve arkadaş desteği, okul ilişkilerinin olumlu olması, gibi faktörler yer almaktadır. (Masten ve Cosworth, 1998; Öz ve Yılmaz, 2009).

Olumlu sonuçlar. Yeterlilik kavramı ile olumlu sonuç kavramı itibariyle alanyazında aynı anlamı yansıtmaktadır. Bu kavramlar, içerisinde bulunan çevresel şartlar altında, kişinin gelişim sürecinin sağlıklı şekilde devam etmesi amacıyla bireyin sağlıklı ve etkili bir uyum sergilemesi demektir. (Masten ve Coatsworth, 1998).

Bireysel, çevresel ve ailesel şartlar olumlu özellik gösteriyorsa bu şartların bireyin gelişimine pozitif anlamda etkisi söz konusudur. Bu şartların olumsuz olması durumunda ise bireyin ruh sağlığında bozulma kaçınılmazdır. Bu sebeple benzer şartlarda ve benzer risk taşıyan ortamlarda büyüyen ergenlerin; gelişimlerini sağlıklı tamamlayabilmeleri, psikolojik açıdan dayanıklı olabilmeleri için koruyucu faktörlerin ve risk faktörlerinin iyi bilinmesi gerekmektedir (Bahadır-Yılmaz; Öz, 2009).

2.3.5. Psikolojik dayanıklılık ile ilgili yapılmış araştırmalar

Bu bölümde psikolojik dayanıklılık ile ilgili yapılmış yurt içi ve yurt dışı araştırmalar yer almaktadır.

2.3.5.1. Yurt içinde yapılan araştırmalar

Akbaydar (2022), intihar içeren dūřunceler geliřtiren ve intihar giriřimi olan ergenlerde psikolojik dayanıklılık dūzeyini ve erken dōnem maladaptif řemaları incelemiřtir. Çalıřma 10-18 yař arasındaki bireylerle yūrūtūlmūřtur. Katılımcılar DSM-5 tanı kriterlerine gōre psikiyatrik deęerlendirme sonucu çalıřmaya dahil edilmiřtir. Katılımcılar klinik kontrol grubu (KK), son bir ay içinde intihar dūřuncesi olan grup (İD) ve son ū ay içinde intihar giriřimi olan grup (İG) olmak ūzere 3 gruba ayrılmıřtır. İG ve İD gruplarında, intihar giriřim ūykūřu ve kendine zarar verme davranıřı daha fazla, sigara kullanımı daha sık, psikolojik dayanıklılık dūzeyi daha dūřūk bulunmuřtur. İG grubunda alkol kullanımı, bařkaları tarafından engellenen giriřim ūykūřu ve intihara gerçek giriřim daha sık gōrūlmūřtur.

Aydın (2022)'ın çalıřmasında ūęretmenlerin COVID-19 pandemi sūrecinde psikolojik dayanıklılıęın, belirsiz durumlara karřı tahammūlsūzlūk ve biliřsel esneklik dūzeyine gōre karřılařtırılması yer almaktadır. Arařtırma 2020-2021 yılı içerisinde Erzurum ili merkez ilçesinde farklı kademelerde gōrev yapan 400 ūęretmen katılımı ile gerçekleřtirilmiřtir. Sonuç olarak; belirsizlięe tahammūlsūzlūk ile psikolojik dayanıklılık arasında negatif yōnlū iliřki sōz konusuyken biliřsel esneklik ile psikolojik dayanıklılık arasında pozitif yōnlū iliřkinin olduęu arařtırmacı tarafından tespit edilmiřtir. Ayrıca psikolojik dayanıklılık, biliřsel esneklik ve belirsizlięe tahammūlsūzlūk dūzeyinin; katılımcının cinsiyetine, medeni haline, ūęrenim durumuna, yařına ve branřına gōre anlamlı farklılık gōstermedięi rapor edilmiřtir.

Doęan (2021), araştırmasında bireye ūzgū değişkenlerin ergenlerin psikolojik dayanıklılığını ne dūzeyde etkilediğini incelemiştir. Araştırma 14-18 yař arasında 416 ergen dahil edilerek gerçekleştirilmiştir. Yapılan araştırmanın sonucunda; benlik saygısı, akademik başarı, sosyal yeterlilik, yaşam doyumunu ve bilinçli farkındalık dūzeyi değişkenleri ile bireyin psikolojik dayanıklılığı arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu belirtilmiştir. Bunun yanında araştırmacı; cinsiyet, kardeş sayısı, ebeveyn birliktelik durumu, doğum sırası, okul tūrū, anne baba eğitim ve çalışma durumu, algılanan gelir ile psikolojik dayanıklılık arasında anlamlı fark olmadığını tespit etmiştir.

Arıdaę ve Seydooęulları (2019) lise ūęrencilerinde yařam doyumunu ve yılmazlık dūzeyinin; ebeveyn tutumu, cinsiyet ve akademik bařarıya gōre farklılık gōsterip gōstermedięini incelemiřtir. Bu çalıřmaya farklı liselerde ūęrenim gōren 679 ūęrenci katılmıştır. Sonuç olarak otoriter ebeveyn tutumu ile yılmazlık arasında negatif yōnlū iliřki

varken demokratik ebeveyn tutumu ve yılmazlık arasında pozitif yönde ilişki olduğu bulunmuştur. Akademik başarısı düşük olan öğrencilerin orta ve iyi olanlara göre anlamlı biçimde yılmazlık düzeyi düşüktür. Yine bu araştırma sonucuna göre yaşam doyumu yılmazlık düzeyini yordadığı anlaşılmıştır.

Kurtoğlu (2019) Ankara ilinde lisede öğrenim gören 883 öğrenci ile bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırmada, sosyal destek, benlik saygısı ve başka değişkenler ile psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma sonucunda, demografik değişkenlerden okul türü, sahip olunan arkadaş sayısı ve sınıf düzeyi ile psikolojik dayanıklılık arasında anlamlı fark bulunmasına rağmen cinsiyet ile dayanıklılık arasında anlamlı fark bulunmadığı ifade edilmiştir. Kurtoğlu çalışmasının sonucunda; bireyin benlik saygısının ve algıladığı sosyal destek düzeyinin psikolojik dayanıklılığını yordadığını rapor etmiştir.

Arslan (2015), Isparta ilinde 12-18 yaş arasında lisede eğitim gören 476 öğrenci ile ergenlerde olumlu duygular, benlik saygısı, öz yeterlilik algısının psikolojik dayanıklılık ilişkisini kesitsel bir araştırma yaparak incelemiştir. Bu araştırma sonucunda; olumlu duygular, benlik saygısı ve öz yeterlilik algısına göre psikolojik dayanıklılığın farklılık gösterdiği tespit edilmiş ve bahsedilen değişkenler arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Ayrıca çalışmada yer alan verilere göre; olumlu duygu, benlik saygısı ve öz yeterlilik algısı değişkenleri psikolojik dayanıklılık düzeyine ilişkin toplam varyansın % 36'sını açıklamaktadır.

Toprak (2014), yılında lisede öğrenim gören 477 öğrenci ile araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırmacının yapmış olduğu çalışmada, ergenin yaşamdan almış olduğu doyumu, psikolojik ihtiyaç doyumu, mutluluk düzeyi ve psikolojik dayanıklılık düzeyinin birtakım değişkenlerle ilişkisi incelenmiştir. Psikolojik ihtiyaç doyumu ve psikolojik dayanıklılığın yaşam doyumu ve mutluluğu yordama gücü değerlendirilmiştir. Sonuç olarak ise psikolojik ihtiyaç doyumu ve psikolojik dayanıklılığın yaşam doyumu ve mutluluğu yordadığı araştırmacı tarafından rapor edilmiştir.

2.3.5.2. Yurt dışında yapılan araştırmalar

Supervia, Bordás, Robres (2022) yaptıkları çalışmada benlik saygısı, dayanıklılık ve memnuniyet arasındaki ilişkiyi analiz etmeyi amaçlamıştır. Çalışma 1592 öğrenciden oluşmaktadır. Bu çalışmanın sonucunda benlik saygısı, dayanıklılık ve yaşam doyumu arasında anlamlı korelasyonlar olduğunu ortaya konulmuştur. Bunun yanında benlik

saygısının, dayanıklılıkla yaşam doyumu arasındaki ilişkide aracılık rolü oynadığı belirtilmiştir. Ergenlerde esneklik ve yaşam doyumu ilişkisinde öğrencilerin benlik saygısının önemi vurgulanmıştır.

Keye ve Pidgeon (2013), yükseköğretim kurumunda eğitim gören 141 öğrenci ile psikolojik dayanıklılık, akademik öz yeterlilik ve bilinçli farkındalık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sonuç olarak araştırmacılar, regresyon modellerinde farkındalığın ve akademik öz yeterliliğin dayanıklılığın önemli belirleyicileri olduğunu ifade etmiştir. Bu bulgu, farkındalığın ve akademik öz yeterliliğin dayanıklılık üzerinde önemli bir etkisinin olduğunu rapor edilmiştir.

Masten vd. (1999) ilkokul öğrencilerinden 205 kişiyi seçti ve 10 yıl boyunca akademik başarı, davranış ve akran sosyal yeterliliği bakımından inceledi. Araştırmada kaynakların dayanıklılık açısından önemini anlamak için hem kişi merkezli hem değişken merkezli analizler yapılmıştır. Daha iyi ebeveynlik kaynakları ve entelektüel mekanizma; önemli ve sürekli devam eden sorunlar bağlamında dahi yetkinlik alanlarında iyi sonuçlarla ilişkilendirilmiştir. Antisosyal davranışlara karşı zeka seviyesi ve ebeveynliğin koruyucu özelliği olduğu anlaşılmıştır. Dayanıklı ergenlerin (akademik başarı, davranış ve akran sosyal yeterliliği konusunda yeterlilik, yüksek sıkıntı), ortalama veya yüksek zeka, ebeveyn özellikleri ve psikolojik durumları dahil düşük sıkıntıya sahip ergenlerle ortak yanları oldukça fazlaydı. Dayanıklı bireyler, olumsuz duygulanımı fazla olanlardan, yüksek sıkıntılarından, kaynakları az olan uyumsuz akranlarından belirgin biçimde farklıdır. Araştırma sonucunda, zeka seviyesi ve ebeveynlik puanlarının, yüksek sorunlar bağlamında çocuğun gelişiminde koruyucu etki gösteren temel uyum sistemlerinin belirteçleri olduğunu sonucuna ulaşılmıştır.

Michelle ve Marc (1997) 'nin yaptığı araştırmaya 141 sekizinci sınıf ve 156 on birinci sınıf olmak üzere 297 ergen katılmıştır. Katılımcılar, depresif belirtilerin kesişme puanına ve yaşanan günlük sıkıntıların sıklığından oluşan 3 gruba ayrılmıştır. Bu gruplar şu şekildedir: Savunmasız, dirençli ve iyi ayarlanmış. Araştırmada değişik başa çıkma stratejileri, benlik saygısı, sosyal destek ve sosyal hayatın farklı yönleri üzerindeki grup farklılıkları incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre; dirençli ergenler, savunmasız ergenlere göre daha yüksek benlik saygısına sahiptir. Ayrıca dirençli ergenler, sorun çözme ve problemlerle başa çıkma yöntemleri konusunda diğer iki gruptaki ergenlerden daha fazla puana sahip oldukları belirtilmiştir.

David ve Richard (1986) uzunlamasına bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırmada önemli olumsuz sonuç riski taşıyan stresler ve koşullar yaşayan yaşça küçük çocuklarda uyum sağlamadaki faktörleri incelenmiştir. 6-7 yaş arası çocuklar, ailedeki psikolojik sorunları ve kaygı durumlarını, annenin kendine ve ebeveynliğe karşı tutumu, annenin bebeğin mizacına ilişkin bakış açısı ve bebeğin risk durumu ilişkisi incelenmiştir. Yaşamda daha sonra yaşananlar, anne ve çocuğa sağlanan sosyal destek ve çocuğun kontrol yönelimi odağı dahil, yüksek risk altındaki çocuklar da sonucu etkilediği düşünülen farklı değişkenler incelenmiştir. Yordayıcı değişkenlerin arasında olan etkileşimler, yaşam olaylarının bebeklik risk faktörlerinin negatif etkilerini sinerjik olarak arttırdığını, sosyal destek ve özdenetimin, risk ve stres üzerinde kuvvetli bir tampon özelliği gösterdiği anlaşılmıştır. Araştırmada yordayıcı değişkenler, etkileşimleriyle birlikte birlikte ele alındığında okul problemlerindeki varyansın % 64'ünü ve davranış problemlerinde gözlenen varyansın % 56'sını açıkladığı sonucuna erişilmiştir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, modeli, evren ve örnekleme, ergen psikolojik dayanıklılık ölçeği, ergen öznel iyi oluş ölçeği, kişisel bilgi formu, verilerin toplanması ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Lise öğrencilerinde öznel iyi oluş ve psikolojik dayanıklılık düzeyinin mevsimlik tarım işçisi olup olmama durumu ile ilişkisi araştırılmıştır. Ayrıca öznel iyi oluş ve psikolojik dayanıklılıkla ilişkisi olabileceği düşünülen; cinsiyet, okul not ortalaması, kardeş sayısı, ebeveynlerin eğitim durumu, ebeveynlerin birliktelik durumu gibi değişkenler betimsel yöntem ile araştırmaya dahil edilmiştir. Ayrıca araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden biri olan genel tarama modellerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

Betimsel yöntem, araştırılmak istenen problemin veya olayın mevcut durumu hakkında bilgi toplamamızı sağlamaktadır. Genel tarama modeli, fazla sayıda elemanı olan evrende, evren üzerine yargıda bulunabilmek adına evrenin tamamı veya evrenden alınacak örneklem veya bir grup örnek üzerinde tarama yapılır. İki veya daha fazla sayıdaki değişkenin birlikte değişimini belirlemeyi amaçlayan yaklaşıma ilişkisel tarama modeli denir. İlişkisel tarama modeli, değişkenlerin beraber değişip değişmediği, eğer bir değişim ortaya çıkmış ise bu değişiminin durumunu belirlemeye çalışır (Karasar, 2011).

Bu çalışmanın örneklemini Şanlıurfa'nın Eyyübiye ilçesinde ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrenciler oluşturulmuştur.

3.2. Araştırmanın Modeli

Araştırmada iki değişken arasındaki etkileşimin varlığını ve miktarını belirlemek için ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Mevsimlik tarım işçisi olan ve olmayan lise öğrencilerinde; Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği sonuçları ve Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği sonuçları arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyi araştırılmıştır.

3.3. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini Şanlıurfa ili Eyyübiye ilçesinde öğrenim gören lise öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırma örnekleme ise, araştırmaya gönüllü olarak katılan; 355 kız, 233 erkek, toplamda 588 lise öğrencisinden oluşmuştur. Veriler toplanırken basit rastgele (random) örnekleme metodundan yararlanılmıştır. Basit rastgele örnekleme

yönteminde evrende yer alan bütün birimler aynı şansa sahiptir ve örnekleme yer alacak birimler rastgele seçilmiştir (Şahin, 2016).

3.4. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada örneklem grubunun öznel iyi oluş düzeyini belirlemek amacıyla Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği, psikolojik dayanıklılık puanlarını belirlemek amacıyla da Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği katılımcılara uygulanmıştır. Ayrıca araştırma kapsamında incelenecek olan mevsimlik tarım işçisi olma veya olmama durumu, cinsiyet, anne-baba öğrenim durumu, anne-baba birliktelik durumu, okul not ortalaması, kronik hastalık durumu ve kardeş sayısı gibi değişkenleri belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulan kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Ölçeklerle ilgili gerekli izinler ekte mevcuttur.

3.4.1. Ergen psikolojik dayanıklılık ölçeği

Ölçek Bulut, Altundağ ve Doğan (2012) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliği için araştırmacı tarafından yapılan açımlayıcı faktör analizleri, ölçeğin toplam varyansının %56.99'unu açıklamış ve 29 madde, 6 faktör bulunmuştur. Ayrıca araştırmacılar EPDÖ' nün ölçüt geçerliğini test etmek amacıyla; Rotter'ın İç Dış Kontrol Odağı Ölçeğini, Problem Çözme Envanterini ve Beck'in Umutsuzluk Ölçeğini kullanmıştır. Güvenirlik çalışmasında, Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı .87; alt ölçeklerin alfa değerlerinin ise .61 ile .89 arasında değiştiği ifade edilmiştir. Bulut, Altundağ ve Doğan'ın elde ettiği veri analizi sonuçlarına göre ölçek geçerli ve güvenilirlerdir.

Bu bulgulara dayanarak araştırmacılar tarafından geliştirilen EPDÖ' nün eğitim ve psikoloji alanında kullanılabilecek, geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu söylenebilir (Bulut, Doğan ve Altundağ, 2012).

3.4.2. Ergen öznel iyi oluş ölçeği

Ölçek Eryılmaz (2009) tarafından geliştirilmiştir. Ölçekte olumlu duygulanım ve yaşam alanlarındaki doyum düzeyini içeren maddeler yer almaktadır. 15 madde ve 4 boyuttan oluşan bir ölçektir. Alt boyutlar: Aile ilişkilerinden doyum, yaşam doyum, önemli diğerleri ile ilişkiden doyum ve olumlu duygulardır. Bu dört boyutun varyans değeri 61.64 olarak açıklanmıştır. Ergen öznel iyi oluş ölçeğinin yapı geçerliğini belirlemek amacıyla, açımlayıcı faktör analizi yöntemiyle analiz çalışması yürütülmüştür. Ölçeğin iç

tutarlık katsayısı .86 ve Spearman Brown değeri .83; test tekrar test yöntemine dayalı güvenilirlik değeri ise .83'tür. Alt ölçeklerin alfa değeri .66 ve .83 arasında değişmektedir. Eryılmaz (2009)'un yaptığı bu analizlerin sonucunda ergen öznel iyi oluş ölçeği güvenilir ve geçerli olduğu görülmektedir. Bu çalışma sonucunda ölçeğin, ileride yapılacak çalışmalar için kullanılabileceği sonucuna varılacağı belirtilmiştir.

3.4.3. Kişisel bilgi formu

Araştırmacı tarafından geliştirilmiş olup; cinsiyet, mevsimlik tarım işçisi olup olmama durumu, okul not ortalaması, anne ve babanın öğrenim durumu, kronik hastalık durumu, anne ve babanın birliktelik durumu, kardeş sayısı gibi değişkenleri belirlemeye yönelik sorular sorulmuştur.

Kişisel bilgi formunda toplanan bilgiler, 'kavramsal çerçeve' başlığı altında bahsedilen öznel iyi oluşu etkileyen etmenler ve psikolojik dayanıklılık risk faktörleri göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur. Öznel iyi oluşu etkileyen etmenler ve psikolojik dayanıklılık risk faktörleri sayıca çok fazla olmasına karşın kişisel bilgi formu oluşturulurken sınırlı sayıda değişkene yer verilebilmiştir.

3.5. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanabilmesi için Adıyaman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Etik Kurulu'ndan Etik Kurul izni alınmıştır. Daha sonrasında <https://ayse.meb.gov.tr/basvurudev/> internet adresinden okullarda ölçek uygulamak için izin başvurusu talebi gerçekleştirilmiştir. Etik kurul izin belgesi, başvuru dilekçesi ve yarı yapılandırılmış görüşme formu ile Adıyaman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü aracılığıyla Şanlıurfa İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden ölçek uygulama izni talebinde bulunulmuştur. Gerekli izinler tamamlandıktan sonra 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Şanlıurfa ili Eyyübiye ilçesinde öğrenim görmekte olan 9,10, 11 ve 12. sınıflarda, çalışmayla ilgili önceden bilgilendirilen okul idaresinin onayı ile ölçekler çıktı alınmış ve 4 farklı liseye gidilerek ölçeği dolduracak olan öğrencilere gerekli açıklamalar yapılmış, 620 öğrenciye ölçek uygulanmıştır. Katılımcıların ölçeği doldurmaları ortalama 25 dakika sürmüştür. Dikkatsiz katılımcılar elendikten sonra 588 katılımcı ile araştırmaya devam edilmiştir. Verilerin toplanmasında araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu, Eryılmaz (2009) tarafından geliştirilen Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği, Bulut ve arkadaşları

(2012) tarafından uyarlanan Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde, SPSS programı kullanılmıştır.

3.6. Verilerin Analizi

Ölçeklerin uygulanması sonucu elde edilen verilerin istatistiksel analizi SPSS 23.0 paket programı kullanılarak yapılmıştır. Tanımlayıcı istatistik teknikleri kullanılarak, araştırmada yer alan değişkenlere ait bilgilere ve araştırma grubuna ait bilgilere ulaşılmıştır. Araştırma verilerinin çözümlenmesinde ölçme ve değerlendirme uzmanları tarafından önerilen işlemler adım adım uygulanmıştır (Tabannick ve Fidell, 2019). Bu adımlar sırasıyla; verilerin doğruluğu, kayıp verilerin tespiti, aykırı değerlerin tespiti ve analizlerin varsayımlarını içerir.

Veri analizine başlamadan önce veri seti hatalara karşı kontrol edilmiş, minimum ve maksimum değerler incelenmiştir. Yapılan araştırmada öznel iyi oluş ölçeğinin toplam Alpha iç tutarlılık katsayısı .88, alt boyutların Alpha katsayıları; aile ilişkilerinden doyum .79, yaşam doyum .86, olumlu duygular .75, önemli diğerleri ile ilişkiden doyum .83 olarak bulunmuştur. Ergen Psikolojik Dayanıklılık ölçeğinin toplam Alpha iç tutarlılık katsayısı .830, alt boyutların Alpha katsayıları; aile desteği .86, akran desteği .86, okul desteği .77, mücadele azmi .61 ve empati .60 bulunmuştur.

Değişkenler arasında karşılaştırma yapılmadan önce normallik analizleri yapılmıştır. Skewness ve Kurtosis (çarpıklık ve basıklık) +2 -2 değer aralığında olan değişkenlerin normal dağılım gösterdiği varsayılmıştır (George ve Mallery, 2010). Kardeş sayısı ve anne baba birliktelik durumu değişkenlerinin Skewness Kurtosis değer aralığının +2-2 arasında yer almadığı anlaşılmıştır. Bundan dolayı normal dağılım göstermediği varsayılmıştır. Diğer değişkenlerin ve verilerin dağılımının ise normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir.

Levene testi ile varyansların homojenliği kontrol edilmiştir. Welch testleri, varyansların homojenliği varsayımı ihlal edildiğinde grup ortalamalarını karşılaştırmaya yardımcı olmaktadır. Çalışmada varyansların homojenliğinin ihlal edildiği analizlerle karşılaşılmıştır. Welch t testi ve welch f testi sonuçları raporlaştırılmıştır. Welch testleri varsayım homojen dağılım göstermediğinde grup ortalamalarını karşılaştırmayı sağlamaktadır (Field, 2013). İstatistiksel analizlerde .05 anlamlılık düzeyi kullanılmıştır.

Betimsel istatistik yöntemleri, kişisel değişkenleri incelemek amacıyla kullanılmıştır. Kişisel değişkenler ile araştırma değişkenleri arasındaki ilişkiyi analiz etmek için de fark testleri uygulanmıştır. Öznel İyi Oluş ve Psikolojik dayanıklılık arasındaki

ilişki araştırılırken uygulanan test “Pearson Korelasyon” testidir. Korelasyon analizi, iki değişken arasındaki doğrusal ilişkinin gücü ve yönü için veri elde edilmesi amacıyla kullanılmaktadır (Palland, 2020). Kişisel bilgilerin değişkenlere göre grup puanlarının farklılaşmasına normal dağılım gösteren iki grup kıyaslamasına “bağımsız gruplar t testi” ile normal dağılım göstermeyen iki grup kıyaslamasına “ Mann-Whitney U Testi” kullanılmıştır. Normal dağılım gösteren 3 ve üzeri grup kıyaslamasına “One Way Anova testi” ile bakılmıştır. Çoklu karşılaştırma için “Post Hoc-Tukey” testlerinden varyansın homojen olduğu durumda “ LSD” ve varyansın homojen olmadığı durumda ise “Tamhane’s T2” testi uygulanmıştır. İstatistiksel analizlerde .05 anlamlılık düzeyi kullanılmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgular tablolastırılarak verilmiş ve yorumlanmıştır. Çalışmada elde edilen bulgular değerlendirilirken, istatistiksel analizler için SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 23 programı kullanılmıştır. Çalışma verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotlar (frekans, yüzde, ortalama, ortanca, tepe değer, standart sapma) kullanılıp, normal dağılımın incelenmesi için de Çarpıklık/ Basıklık, ortalama ve ortanca değerlerine bakılmıştır. Sonuçlar %95 güven aralığında, anlamlılık $p < 0,05$ düzeyinde değerlendirilmiştir.

4.1.Örnekleme Tanıtıcı Bulgular

Tablo 4. 1. *Araştırma grubundaki değişkenlerin frekans ve yüzde dağılımı*

	Frekans	Yüzde
Cinsiyet		
Kız	355	60,4
Erkek	233	39,6
Mevsimlik tarım işçisi		
Evet	244	41,5
Hayır	342	58,2
Not ortalaması		
0-49,99	79	13,4
50-59,99	109	18,5
60-69,99	132	22,4
70-84,99	175	29,8
85-100	91	15,5
Anne öğrenim durumu		
Okur yazar değil	334	56,8
İlkokul mezunu	176	29,9
Ortaokul mezunu	58	9,9
Lise ve üstü	16	2,7
Baba öğrenim durumu		
Okur yazar değil	84	14,3
İlkokul mezunu	230	39,1
Ortaokul mezunu	188	32,0
Lise ve üstü	83	14,1

Tablo 4. 2. Araştırma grubundaki değişkenlerin frekans ve yüzde dağılımı(devamı)

Kronik hastalığım var		
Evet	80	13,6
Hayır	504	85,7
Kardeş sayısı		
4 ve üstü	518	88,1
1-4 arası	70	11,9
Annenin baba birliktelik durumu		
Birlikte	549	93,4
Boşanmış ya da ayrı	33	5,6

Tablo 4. 3. Mevsimlik tarım işçisi olan ve olmayan örneklem grubunun diğer değişkenlere göre dağılımı

	Kronik hastalığı olan	Okul not Ortalaması	Anne öğrenim durumu	Baba öğrenim Durumu	Cinsiyet
Mevsimlik tarım işçisi	42 %17	0-49,99=21 50-59,99=39 60-69,99=69 70-84,99=78 85-100=35	Okuma yazma bilmiyor=171 İlkokul mezunu= 61 Ortaokul mezunu= 8	Okuma yazma bilmiyor=50 İlkokul mezunu=117 Ortaokul mezunu=54 Lise ve üstü=20	Kız:148 %61 Erkek:96 %39
Mevsimlik tarım işçisi olmayan	36 %11	0-49,99=58 50-59,99=70 60-69,99=63 70-84,99=97 85-100=53	Okuma yazma bilmiyor=162 İlkokul mezunu=115 Ortaokul mezunu=50 Lise ve üstü = 14	Okuma yazma bilmiyor=35 İlkokul mezunu=113 Ortaokul mezunu=134 Lise ve üstü=61	

(Sayılar, belirtilen maddeyi kaç kişinin işaretlediğini ifade etmektedir.)

Tabloda görüldüğü üzere mevsimlik tarım işçisi öğrencilerde kronik hastalığı olan kişi sayısı daha fazladır. Okul not ortalamalarındaki sayılar da tabloda mevcuttur. Mevsimlik tarım işçisi olmayan öğrencilerin sayıca 70+ not ortalamasında üstünlük sağladığı anlaşılmaktadır. Anne baba öğrenim durumunda da lise ve üstü öğrenim

düzeyinde olan ebeveyn sayısı mevsimlik tarım işçisi öğrencilerde daha azdır. Kız öğrencilerde mevsimlik tarım işçi sayısı erkeklere göre daha fazladır.

Tablo 4.4. *Ergen öznel iyi oluş ölçeği betimsel istatistikleri*

	Alpha	Skewnes	Kurtosis	Mean	Median	Mod
Ergen öznel iyi oluş ölçeği	,883	-,333	,039	2,90	2,93	2,80
Aile ile ilişkilerden doyum	,799	-,702	,102	3,08	3,0	3,0
Olumlu duygular	,752	-,676	,379	2,99	3,0	3,0
Yaşam doyumunu	,868	,123	-,870	2,42	2,33	2,0
Önemli diğerleri ile ilişkiden doyum	,827	-,621	-,083	3,02	3,0	3,0

Ergen öznel iyi oluş ölçeğinin alt boyutlarından aile ile ilişkilerden doyumun alpha değeri ,799; çarpıklık ve basıklık değeri sırasıyla -,702 ve ,102'dir. Ortalama 3,08, ortanca 3,0, tepe değer 3,0 olarak tespit edilmiştir. Olumlu duygular alt boyutunun alpha değeri ,752; çarpıklık ve basıklık değeri sırasıyla -,676 ve ,379'dur. Ortalama 2,99, ortanca 3,0, tepe değer 3,0 olarak tespit edilmiştir. Yaşam doyumunu alt boyutunun alpha değeri ,868; çarpıklık ve basıklık değeri sırasıyla ,123 ve -,870'dir. Ortalama 2,42, ortanca 2,33, tepe değer 2,00 olarak tespit edilmiştir. Önemli diğerleri ile ilişkiden doyum alt boyutu alpha değeri ,827; çarpıklık ve basıklık değeri sırasıyla -,621 ve -,083'tür. Ortalama 3,02, ortanca 3,0, tepe değer 3,0 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 4. 5. *Ergen psikolojik dayanıklılık ölçeği betimsel istatistikleri*

	Alpha	Skewnes	Kurtosis	Mean	Median	Mod
EPDÖ	,830	0,55	-,277	2,93	2,89	2,90
Aile desteği	,866	,487	-,089	2,98	3,0	3,0
Akran desteği	,880	-,881	,005	3,13	3,25	4,0
Okul desteği	,776	-,247	-,608	2,78	2,80	3,0
Uyum	,600	-,658	,367	3,01	3,0	3,25
Mücadele azmi	,613	-,012	-,601	2,66	2,60	2,80
Empati	,606	-,714	,481	3,17	3,0	3,0

Ergen psikolojik dayanıklılık ölçeğinin alt boyutlarından aile desteği alpha değeri ,866; çarpıklık ve basıklık değeri sırasıyla ,487 ve -,089'dur. Akran desteği alpha değeri ,880; çarpıklık ve basıklık değeri sırasıyla -,881 ve ,005'tir. Ortalama 3,13, ortanca 3,25, tepe değer 4 olarak tespit edilmiştir. Okul desteği alt boyutunun alpha değeri ,776; çarpıklık ve basıklık değeri sırasıyla -,247 ve -,608'dir. Ortalama 2,78, ortanca 2,80, tepe değer 3,0 olarak tespit edilmiştir. Uyum alt boyutu alpha değeri ,600; çarpıklık ve basıklık değeri sırasıyla -,658 ve ,367'dir. Ortalama 3,01, ortanca 3,0, tepe değer 3,25 olarak tespit edilmiştir. Mücadele azmi alt boyutu alpha değeri ,613; çarpıklık ve basıklık değeri sırasıyla -,012 ve -,601'dir. Ortalama 2,66, ortanca 2,60, tepe değer 2,80 olarak bulunmuştur. Empati alt boyutu alpha değeri ,606; çarpıklık ve basıklık değeri sırasıyla -,714 ve ,481'dir. Ortalama 3,17, ortanca 3,0, tepe değer 3,0 olarak tespit edilmiştir.

4.2. Araştırmanın Amacına İlişkin Bulgular

Çalışmaya katkı sunacak bulgular bu başlık altında verilmiştir.

Tablo 4. 6. *Mevsimlik işçi olarak çalışan ve çalışmayan lise öğrencilerinin öznel iyi oluş toplam ve alt boyut puanlarının cinsiyet açısından karşılaştırılması*

	N	ort.	Ss	T	P
Öznel iyi oluş					
Evet	244	2,82	,55	-3,138	,002***
Hayır	342	2,97	,57		
Aile ile ilişkilerden doyum					
Evet	244	3,01	,71	-1,882	,060
Hayır	342	3,13	,70		
Olumlu duygular					
Evet	244	2,95	,70	-1,059	,290
Hayır	342	3,01	,66		
Yaşam doyumu					
Evet	244	2,27	,84	-3,292	,001***
Hayır	342	2,51	,91		
Önemli diğerleri ile ilişkiden doyum					
Evet	244	2,90	,76	-3,178	,002***
Hayır	342	3,10	,74		

***p<0,05

Araştırmaya katılanların ergen öznel iyi oluş ölçeği ve ölçek alt boyutları ile mevsimlik tarım işçisi olup durumuna göre karşılaştırmasına t testi ile bakılmıştır. Ergen öznel iyi oluş ölçeği puan ortalaması ve mevsimlik tarım işçiliği durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($t=-3,138$). Söz konusu farklılık mevsimlik tarım işçisi olmayan öğrenciler lehinedir. Mevsimlik tarım işçisi öğrencilerin mevsimlik tarım işçisi olmayan öğrencilere göre öznel iyi oluş puan ortalamaları düşük çıkmıştır. Öznel iyi oluş alt boyutlarından yaşam doyumu ($t=-3,292$) ve önemli diğerleri ile ilişkiden doyum ($t=-3,178$) alt puan ortalamalarının, mevsimlik tarım işçisi olup olmama değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p<0,05$). Burada da anlamlı farklılık mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmayan öğrenciler lehinedir. Olumlu duygular ($t=-1,059$) ve aile ile ilişkilerden doyum ($t=-1,882$) alt boyut puan ortalaması ile mevsimlik tarım işçisi olma veya olmama değişkeni arasında anlamlı fark tespit edilmemiştir. ($p>0,05$)

Tablo 4. 7. *Mevsimlik işçi olarak çalışan ve çalışmayan lise öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık toplam ve alt boyut puanlarının cinsiyet açısından karşılaştırılması*

	N	ort.	Ss	T	P
Psikolojik dayanıklılık					
Evet	244	2,91	,40	-1,401	,162
Hayır	342	2,96	,41		
Aile desteği					
Evet	244	2,90	,65	-2,139	,033***
Hayır	342	3,02	,72		
Akran desteği					
Evet	244	3,12	,82	-,250	,802
Hayır	342	3,14	,84		
Okul desteği					
Evet	244	2,76	,76	-,506	,613
Hayır	342	2,79	,79		
Uyum					
Evet	244	3,00	,64	-,105	,917
Hayır	342	3,01	,60		
Mücadele azmi					
Evet	244	2,65	,69	-,181	,856
Hayır	342	2,66	,65		
Empati					
Evet	244	3,12	,69	-1,415	,158
Hayır	342	3,20	,64		

*** $p<0,05$

Araştırmaya katılanların mevsimlik tarım işçisi olup olmama durumuna göre ergen psikolojik dayanıklılık ölçeği ve ölçek alt boyutları ile karşılaştırmasına t testi ile bakılmıştır. Ergen psikolojik dayanıklılık ölçeği puan ortalaması ($t=-1,401$) ile akran desteği ($t=-0,250$), okul desteği ($t=-0,506$), uyum ($t=-0,105$), mücadele azmi ($t=-0,181$), empati ($t=-1,415$) alt boyutlarının puan ortalamaları ile mevsimlik tarım işçisi olup olmama durumu arasında anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0,05$). Aile desteği ($t=-2,139$) alt boyutu puan ortalamaları ile mevsimlik tarım işçisi olma veya olmama durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark vardır ($p<0,05$). Farklılık mevsimlik tarım işçisi olmayanların lehinedir.

Tablo 4. 8. *Lise öğrencilerinin öznel iyi oluş ve alt boyut puanlarının cinsiyet açısından karşılaştırılması*

	N	Ort	Ss	T	P
Öznel iyi oluş					
Kız	354	2,77	,51	-2,284	,528
Erkek	234	2,93	,57		
Aile ile ilişkiden doyum					
Kız	354	2,92	,71	-2,173	,044***
Erkek	234	3,10	,70		
Olumlu duygular					
Kız	354	3,02	,64	-1,923	,142
Erkek	234	2,93	,72		
Yaşam doyumu					
Kız	354	2,36	,85	-1,279	,084
Erkek	234	2,49	,94		
Önemli diğerleri ile ilişkiden doyum					
Kız	354	3,02	,73	-1,663	,834
Erkek	234				

*** $p<0,05$

Araştırmaya katılanların ergen öznel iyi oluş ölçeği ve ölçek alt boyutları ile cinsiyete göre karşılaştırmasına t testi ile bakılmıştır. Ergen öznel iyi oluş alt boyutu olan aile ile ilişkilerden doyum ($t=-2,173$) alt boyut puan ortalaması ve cinsiyet arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<0,05$). Erkeklerin aile ile ilişkilerden doyum puan ortalaması kız öğrencilere göre anlamlı derecede yüksektir. Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği toplam puan ortalamasının ($t=-2,284$) ve olumlu

duygular ($t=-1,923$), yaşam doyumu ($t=-1,279$), önemli diğerleri ile ilişkiden doyum ($t=-1,1663$) alt boyutları puan ortalamaları ile cinsiyet değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı fark yoktur ($p>0,05$).

Tablo 4. 9. *Lise öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık ve alt boyut puanlarının cinsiyet açısından karşılaştırılması*

	N	ort.	Ss	T	P
Psikolojik dayanıklılık					
Kız	354	2,95	,41	2,173	,237
Erkek	234	2,91	,40		
Aile desteği					
Kız	354	2,91	,70	2,138	,009***
Erkek	234	3,06	,68		
Akran desteği					
Kız	354	3,12	,86	1,281	,733
Erkek	234	3,14	,78		
Okul desteği					
Kız	354	2,89	,73	,605	,001***
Erkek	234	2,60	,80		
Uyum					
Kız	354	3,01	,64	,619	,897
Erkek	234	2,69	,63		
Mücadele azmi					
Kız	354	2,60	,71	1,193	,138
Erkek	234	2,60	,71		
Empati					
Kız	354	3,23	,65	1,383	,003***
Erkek	234	3,06	,66		

*** $p<0,05$

Araştırmaya katılanların ergen psikolojik dayanıklılık ölçeği ve ölçek alt boyutlarının cinsiyete göre karşılaştırmasına t testi ile bakılmıştır. Aile desteği ($t=-2,138$), okul desteği ($t=-0,605$), empati ($t=-1,383$) alt boyut puan ortalamaları ve cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,05$). Erkeklerin aile desteği puan ortalaması kız öğrencilere göre anlamlı derecede yüksektir. Okul desteği ve empatideki anlamlı farklılık ise kızların lehinedir ($p<0,05$). Psikolojik Dayanıklılık ($t=-2,173$) ölçek puan ortalaması, akran desteği ($t=-1,281$), uyum ($t=-0,619$), mücadele azmi ($t=-1,193$) alt boyut puan ortalamaları ile cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı fark yoktur ($p>0,05$).

Tablo 4. 10. *Lise öğrencilerinin öznel iyi oluş ve alt boyut puanlarının okul not ortalaması açısından karşılaştırılması*

	N	ort.	Ss	F	P
Öznel iyi oluş					
0-49,99 arası	79	2,91	,63		
50-59,99 arası	100	2,80	,57		
60-69,99 arası	132	2,83	,55	3,055	,007***
70-84,99 arası	175	2,97	,59		
85-100 arası	91	3,02	,42		
Aile ile ilişkilerden doyum					
0-49,99 arası	79	3,08	,70		
50-59,99 arası	100	2,92	,76		
60-69,99 arası	132	3,01	,71	3,294	,005***
70-84,99 arası	175	3,14	,72		
85-100 arası	91	3,25	,53		
Olumlu duygular					
0-49,99 arası	79	2,97	,70		
50-59,99 arası	100	2,80	,74		
60-69,99 arası	132	2,95	,69	4,022	,003***
70-84,99 arası	175	3,07	,62		
85-100 arası	91	3,13	,60		
Yaşam doyumu					
0-49,99 arası	79	2,43	,96		
50-59,99 arası	100	2,46	,83		
60-69,99 arası	132	2,25	,90	1,882	,112
70-84,99 arası	175	2,52	,93		
85-100 arası	91	2,41	,77		
Önemli diğerleri ile ilişkiden doyum					
0-49,99 arası	79	3,03	,80		
50-59,99 arası	100	2,91	,73		
60-69,99 arası	132	2,98	,79	1,419	,226
70-84,99 arası	175	3,03	,75		
85-100 arası	91	3,16	,64		

***p<0,05

Araştırmaya katılanların ergen öznel iyi oluş ölçeği ve alt boyutlarının katılımcının okul not ortalamalarına göre karşılaştırmasına oneway ANOVA testi ile bakılmıştır. Ergen öznel iyi oluş ölçeği ($f=3,055$) puan ortalaması ve aile ilişkilerinde doyum ($f=3,294$), olumlu duygular ($f= 4,022$) alt boyutu puan ortalamaları okul not ortalaması arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0,05$). 0-49,99 arası hariç diğer not aralığında ortalama yükseldikçe ölçek puan ortalamaları da yükselmektedir. Yaşam doyumu ($f=1,882$), önemli diğerleri ile ilişkideki doyum ($f=1,492$) alt boyutu puan ortalamaları ile okul not ortalaması arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tamhane's T2 sonucunda öznel iyi oluş ölçeği alt grupları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Uygulanan LSD testi sonucunda: Olumlu duygular alt boyutundan elde edilen verilere göre, 50-59,99 ($x=2,80$) aralığında not ortalamasına sahip öğrencilerin 70-84,99 (3,07) ve 85-100 ($x=3,13$) not ortalamasına sahip öğrencilere göre olumlu duyguları daha az yaşadığı söylenebilir. Aile ilişkilerinden doyum alt boyutundan elde edilen verilere göre ise, 50-59,99 ($x=2,80$) aralığında not ortalamasına sahip öğrencilerin 85-100 ($x=3,13$) not ortalamasına sahip öğrencilere göre aile ilişkilerindeki doyumunun daha düşük olduğu söylenebilir.

Tablo 4. 11. *Lise öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık ve alt boyut puanlarının okul not ortalaması açısından karşılaştırılması*

	N	ort.	Ss	F	P
Psikolojik dayanıklılık					
0-49,99 arası	79	2,84	,43		
50-59,99 arası	100	2,87	,36		
60-69,99 arası	132	2,88	,40	6,825	,000***
70-84,99 arası	175	2,97	,43		
85-100 arası	91	3,11	,36		
Aile desteği					
0-49,99 arası	79	2,86	,73		
50-59,99 arası	100	2,94	,67		
60-69,99 arası	132	2,88	,74	2,269	,061
70-84,99 arası	175	3,05	,68		
85-100 arası	91	3,09	,62		
Akran desteği					
0-49,99 arası	79	3,07	,85		
50-59,99 arası	100	2,92	,86		
60-69,99 arası	132	3,15	,86	3,154	,014***
70-84,99 arası	175	3,18	,80		
85-100 arası	91	3,31	,77		
Okul desteği					
0-49,99 arası	79	2,60	,71		
50-59,99 arası	100	2,71	,68		
60-69,99 arası	132	2,64	,83	8,786	,000***
70-84,99 arası	175	2,82	,78		
85-100 arası	91	3,17	,68		
Uyum					
0-49,99 arası	79	3,06	,80		
50-59,99 arası	100	3,00	,63		
60-69,99 arası	132	2,98	,79	1,419	,226
70-84,99 arası	175	3,03	,75		
85-100 arası	91	3,16	,64		
Mücadele azmi					
0-49,99 arası	79	2,52	,71		
50-59,99 arası	100	2,65	,60		
60-69,99 arası	132	2,64	,67	1,548	,187
70-84,99 arası	175	2,66	,66		
85-100 arası	91	2,77	,70		
Empati					
0-49,99 arası	79	3,08	,62		

Tablo 4. 12. *Lise öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık ve alt boyut puanlarının okul not ortalaması açısından karşılaştırılması(devamı)*

50-59,99 arası	100	3,07	,71		
60-69,99 arası	132	3,13	,74	3,153	0,14***
70-84,99 arası	175	3,17	,64		
85-100 arası	91	3,37	,51		

***p<0,05

Araştırmaya katılanların EPDÖ ve alt boyutlarının katılımcının okul not ortalamasına göre karşılaştırmasına oneway ANOVA testi ile bakılmıştır. EPDÖ ($f=6,825$) puan ortalaması, akran desteği ($f=3,154$), okul desteği ($f=8,786$), empati ($f=3,153$) alt boyutları puan ortalamaları ile okul not ortalaması arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0,05$). Farklılık not ortalaması yüksek olanların lehinedir. Aile desteği ($f=2,269$), uyum ($f=0,516$), mücadele azmi ($f=1,548$) alt boyutları puan ortalamaları ile okul not ortalaması arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$). Çoklu karşılaştırma için test yapılmadan önce varyansların homojen dağılıp dağılmadığı kontrol edilmiş ve ölçeğin varyansının homojen dağıldığı belirlenmiştir ($p>0,05$).

Uygulanan LSD testi sonucunda: Okul not ortalamasını 85-100 olarak belirten öğrenciler ($x=3,11$) ile 0-49,99 ($x=2,84$), 50-59,99 ($x=2,87$), 60-69,99 ($x=2,88$) olarak belirten öğrenciler arasında EPDÖ puan ortalaması açısından anlamlı fark olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgudan hareketle okul not ortalaması 85-100 arasında olan öğrencilerin diğer sayılan 3 farklı grupta ortalama belirten öğrencilere göre psikolojik dayanıklılıklarının yüksek olduğu söylenebilmektedir.

Alt boyutlardan okul desteği ve akran desteği puanlarının okul not ortalama puanları açısından değerlendirmesi ise şu şekildedir: Okul puan ortalamasını 85-100 olarak belirten öğrenciler ile 50-59,99 olarak belirten öğrenciler anlamlı ilişki olduğu ifade edilebilir. Ortalaması 85-100 olan öğrencilerin okul desteği ve akran desteğinin not ortalaması 50-59,99 arasında olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

Empati alt boyutundaki farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak adına yapılan LSD testinde ise 85-100 puan ortalamasına sahip öğrencilerin 0-49,99 ve 50-59,99 puan aralığında olan öğrencilerle aralarında anlamlı ilişki tespit edilmiştir. 85-100 ($x=3,37$) puan aralığındaki öğrencilerin empati puanları, 0-49,99 ($x=3,08$) ve 50-59,99 ($x=3,07$) not ortalamalarına sahip öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4. 13. *Lise öğrencilerinin öznel iyi oluş ve alt boyut puanlarının anne öğrenim durumu açısından karşılaştırılması*

	N	ort.	Ss	F	p
Öznel iyi oluş					
Okuma yazma bilmiyor	334	2,98	,57		
İlkokul mezunu	176	2,93	,56		
				,865	,459
Ortaokul mezunu	58	2,96	,58		
Lise ve üstü	16	3,05	,52		
Aile ile ilişkilerden doyum					
Okuma yazma bilmiyor	334	3,05	,71		
İlkokul mezunu	176	3,14	,68		
				,770	,511
Ortaokul mezunu	58	3,06	,78		
Lise ve üstü	16	3,17	,55		
Olumlu duygular					
Okuma yazma bilmiyor	334	2,98	,69		
İlkokul mezunu	176	3,02	,66		
				,338	,798
Ortaokul mezunu	58	3,01	,70		
Lise ve üstü	16	2,89	,52		
Yaşam doyumu					
Okuma yazma bilmiyor	334	2,39	,88		
İlkokul mezunu	176	2,39	,92		
				2,271	,002***
Ortaokul mezunu	58	2,50	,86		
Lise ve üstü	16	3,02	,60		
Önemli diğerleri ile ilişkiden doyum					
Okuma yazma bilmiyor	334	2,99	,75		
İlkokul mezunu	176	3,03	,74		
				,905	,438
Ortaokul mezunu	58	3,12	,76		
Lise ve üstü	16	3,20	,58		

***p<0,05

Araştırmaya katılanların ergen öznel iyi oluş ölçeği ve alt boyutlarının katılımcının anne öğrenim durumuna göre karşılaştırmasına oneway ANOVA testi ile bakılmıştır. Ergen öznel iyi oluş ölçeği ($f=0,865$) puan ortalaması, aile ile ilişkilerden doyum ($f=0,770$), olumlu duygular ($f=0,338$), önemli diğerleri ile ilişkiden doyum ($f=0,905$) alt boyutu puan ortalamaları ile anne öğrenim durumu arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$). Yaşam doyumu ($f=2,271$) puan ortalamaları ile anne öğrenim durumu arasında ise anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,05$). Farklılık anne öğrenim durumu yüksek olanların lehinedir.

Tamhane's T2 testi sonucunda anne öğrenim durumu lise ve üstü olanların ($x=3,02$), annesi okuma yazma bilmeyenlere göre (2,30) ve annesi ilkokul mezunu (2,30) olanlara göre yaşam doyumunun anlamlı düzeyde yüksek olduğu söylenebilmektedir.

Tablo 4. 14. *Lise öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık ve alt boyut puanlarının anne öğrenim durumu açısından karşılaştırılması*

	N	ort.	Ss	F	p
Psikolojik dayanıklılık					
Okuma yazma bilmiyor	334	2,94	,41		
İlkokul mezunu	176	3,01	,42		
				,264	,851
Ortaokul mezunu	58	2,97	,40		
Lise ve üstü	16	3,15	,38		
Aile desteği					
Okuma yazma bilmiyor	334	2,94	,71		
İlkokul mezunu	176	2,93	,68		
				,691	,558
Ortaokul mezunu	58	2,90	,69		
Lise ve üstü	16	2,99	,42		
Akran desteği					
Okuma yazma bilmiyor	334	3,13	,84		
İlkokul mezunu	176	3,15	,83		
				1,138	,082
Ortaokul mezunu	58	2,98	,88		
Lise ve üstü	16	3,38	,42		
Okul desteği					
Okuma yazma bilmiyor	334	2,83	,78		
İlkokul mezunu	176	2,72	,79		
				1,376	,249
Ortaokul mezunu	58	2,71	,67		
Lise ve üstü	16	3,00	,53		
Uyum					
Okuma yazma bilmiyor	334	3,03	,61		
İlkokul mezunu	176	3,00	,64		
				,759	,517
Ortaokul mezunu	58	2,90	,63		
Lise ve üstü	16	2,93	,40		
Mücadele azmi					
Okuma yazma bilmiyor	334	2,68	,66		
İlkokul mezunu	176	2,61	,69		
				2,465	0,61
Ortaokul mezunu	58	2,76	,57		
Lise ve üstü	16	2,30	,69		
Empati					
Okuma yazma bilmiyor	334	3,14	,68		
İlkokul mezunu	176	3,17	,66		
				,278	,841
Ortaokul mezunu	58	3,19	,63		
Lise ve üstü	16	3,27	,44		

*** $p<0,05$

Araştırmaya katılanların EPDÖ ve alt boyutlarının katılımcının anne öğrenim durumuna göre karşılaştırmasına oneway ANOVA testi ile bakılmıştır. EPDÖ ($f=0,264$) puan ortalaması, aile desteği ($f=0,691$), akran desteği ($f=1,138$), okul desteği ($f=1,376$), uyum ($f=0,759$), mücadele azmi ($f=2,645$), empati ($f=0,278$) alt boyutları puan ortalamaları ile anne öğrenim durumu arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 4. 15. *Lise öğrencilerinin öznel iyi oluş ve alt boyut puanlarının baba öğrenim durumu açısından karşılaştırılması*

	N	ort.	Ss	F	p
Öznel iyi oluş					
Okuma yazma bilmiyor	84	2,78	,55		
İlkokul mezunu	230	2,87	,56		
				2,868	,035***
Ortaokul mezunu	188	2,96	,58		
Lise ve üstü	83	2,99	,54		
Aile ile ilişkilerden doyum					
Okuma yazma bilmiyor	84	2,96	,74		
İlkokul mezunu	230	3,05	,69		
				1,848	,137
Ortaokul mezunu	188	3,16	,70		
Lise ve üstü	83	3,10	,66		
Olumlu duygular					
Okuma yazma bilmiyor	84	2,95	,63		
İlkokul mezunu	230	3,00	,71		
				,498	,684
Ortaokul mezunu	188	2,96	,67		
Lise ve üstü	83	3,06	,67		
Yaşam doyumu					
Okuma yazma bilmiyor	84	2,30	,92		
İlkokul mezunu	230	2,31	,87		
				3,866	,010***
Ortaokul mezunu	188	2,49	,88		
Lise ve üstü	83	2,65	,88		
Önemli diğerleri ile ilişkiden doyum					
Okuma yazma bilmiyor	84	2,82	,79		
İlkokul mezunu	230	2,98	,74		
				3,595	,018***
Ortaokul mezunu	188	3,12	,74		
Lise ve üstü	83	3,09	,70		

*** $p<0,05$

Araştırmaya katılanların öznel iyi oluş ölçeği ve alt boyutlarının katılımcının baba öğrenim durumuna göre karşılaştırmasına oneway ANOVA testi ile bakılmıştır. Öznel iyi oluş ölçeği ($f=0,865$) toplam puan ortalaması, yaşam doyumu ($f=3,866$), önemli diğerleri

ile ilişkideki doyum ($f=3,595$) alt boyutu puanlarının ortalamaları ile baba öğrenim durumu arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0,05$). Farklılık baba öğrenim durumu yüksek olanların lehinedir. Aile ilişkilerinde doyum ($f=1,848$), olumlu duygular ($f= 0,498$) alt boyutu puanlarının ortalamaları ile baba öğrenim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0,05$).

LSD testi sonucunda öznel iyi oluş ölçeği alt grupları arasında anlamlı fark tespit edilmemiştir. Yaşam doyumu alt boyutundan elde edilen verilere göre, baba eğitim durumu lise ve üstü ($x=2,65$) olan öğrencilerin babası ilkokul mezunu ($x=2,31$) olan öğrencilere göre yaşamdan aldığı doyumun anlamlı düzeyde yüksek olduğu söylenebilir.

Önemli diğerleri ile ilişkiden doyum alt boyutundan elde edilen verilere göre, baba eğitim düzeyi ortaokul mezunu ($x=3,12$) olan öğrencilerin babası okuma yazma bilmeyenlere ($x=2,52$) göre önemli diğerleri ile ilişkiden aldığı doyumun anlamlı düzeyde yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 4. 16. *Lise öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık ve alt boyut puanlarının baba öğrenim durumu açısından karşılaştırılması*

	N	ort.	Ss	F	p
Psikolojik dayanıklılık					
Okuma yazma bilmiyor	84	2,90	,43		
İlkokul mezunu	230	2,92	,40	1,206	,307
Ortaokul mezunu	188	2,94	,41		
Lise ve üstü	83	3,01	,37		
Aile desteği					
Okuma yazma bilmiyor	84	2,93	,43		
İlkokul mezunu	230	2,94	,40	,638	,591
Ortaokul mezunu	188	3,01	,41		
Lise ve üstü	83	3,04	,37		
Akran desteği					
Okuma yazma bilmiyor	84	3,02	,86		
İlkokul mezunu	230	3,17	,83	1,311	,270
Ortaokul mezunu	188	3,09	,84		
Lise ve üstü	83	3,25	,75		
Okul desteği					
Okuma yazma bilmiyor	84	2,68	,88		
İlkokul mezunu	230	2,78	,75	1,784	,149
Ortaokul mezunu	188	2,77	,75		
Lise ve üstü	83	2,95	,74		
Uyum					
Okuma yazma bilmiyor	84	2,99	,69		
İlkokul mezunu	230	2,99	,62	,767	,513
Ortaokul mezunu	188	2,99	,63		

Tablo 4. 17. *Lise öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık ve alt boyut puanlarının baba öğrenim durumu açısından karşılaştırılması(devamı)*

Lise ve üstü	83	3,01	,48		
Mücadele azmi					
Okuma yazma bilmiyor	84	2,71	,65		
İlkokul mezunu	230	2,62	,68	,950	,416
Ortaokul mezunu	188	2,69	,67		
Lise ve üstü	83	2,59	,64		
Empati					
Okuma yazma bilmiyor	84	3,15	,63		
İlkokul mezunu	230	3,13	,63	,436	,727
Ortaokul mezunu	188	3,18	,70		
Lise ve üstü	83	3,22	,65		

***p<0,05

Araştırmaya katılanların EPDÖ ve alt boyutlarının katılımcının baba öğrenim durumuna göre karşılaştırmasına one Way ANOVA testi ile bakılmıştır. EPDÖ ($f=1,206$), aile desteği ($f=0,638$), akran desteği ($f= 1,311$), okul desteği ($f=1,376$), uyum ($f=1,784$), mücadele azmi ($f=0,950$), empati ($f=0,436$) puan ortalamaları ile baba öğrenim durumu arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 4. 18. *Lise öğrencilerinin öznel iyi oluş ve alt boyut puanlarının kronik hastalık açısından karşılaştırılması*

	N	ort.	Ss	t	p
Öznel iyi oluş					
Kronik hastalık var	80	2,77	,51	-2,284	,023***
Kronik hastalık yok	504	2,93	,57		
Aile ile ilişkilerden doyum					
Kronik hastalık var	80	2,92	,71	-2,173	,030***
Kronik hastalık yok	504	3,10	,70		
Olumlu duygular					
Kronik hastalık var	80	2,85	,67	-1,923	,055
Kronik hastalık yok	504	3,01	,68		
Yaşam doyumu					
Kronik hastalık var	80	2,30	,82	-1,276	,201
Kronik hastalık yok	504	2,43	,90		
Önemli diğerleri ile ilişkiden doyum					
Kronik hastalık var	80	2,88	,73	-1,663	,097
Kronik hastalık yok	504	3,04	,75		

***p<0,05

Araştırmaya katılanların ergen öznel iyi oluş ölçeği ve alt boyutlarının katılımcının kronik hastalığının olup olmaması durumuna göre karşılaştırmasına t testi ile bakılmıştır. Ergen öznel iyi oluş ölçeği ($t=-2,284$) puan ortalaması ve aile ile ilişkilerden doyum ($t=-2,173$) alt boyutu puan ortalamaları ile kronik hastalık durumu arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0,05$). Farklılık kronik hastalığı olmayanların lehinedir. Olumlu duygular ($t=-1,923$), yaşam doyumunu ($t=-1,276$), önemli diğerleri ile ilişkideki doyum ($t=-1,663$) alt boyutları puan ortalamaları ile kronik hastalığın olup olmama durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 4. 19. *Lise öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık ve alt boyut puanlarının kronik hastalık açısından karşılaştırılması*

	N	ort.	Ss	t	p
Psikolojik dayanıklılık					
Kronik hastalık var	80	2,84	,38	-2,219	,027***
Kronik hastalık yok	504	2,95	,41		
Aile desteği					
Kronik hastalık var	80	2,82	,70	-2,138	,033***
Kronik hastalık yok	504	3,00	,69		
Akran desteği					
Kronik hastalık var	80	3,02	,85	-1,281	,201
Kronik hastalık yok	504	3,14	,83		
Okul desteği					
Kronik hastalık var	80	2,73	,67	-,605	,546
Kronik hastalık yok	504	2,78	,79		
Uyum					
Kronik hastalık var	80	2,96	,60	-,619	,536
Kronik hastalık yok	504	3,01	,62		
Mücadele azmi					
Kronik hastalık var	80	2,57	,59	-1,193	,223
Kronik hastalık yok	504	2,66	,68		
Empati					
Kronik hastalık var	80	3,07	,58	-1,383	,167
Kronik hastalık yok	504	3,18	,67		

*** $p<0,05$

Araştırmaya katılanların EPDÖ ve alt boyutlarının katılımcının kronik hastalığının olup olmaması durumuna göre karşılaştırmasına t testi ile bakılmıştır. EPDÖ ($t=-2,219$) puan ortalaması, aile desteği ($t=-2,138$) alt boyutu puan ortalamaları ile kronik hastalık

durumu arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0,05$). Sonuç kronik hastalığı olmayanların lehinedir. Akran desteği ($t=-1,281$), okul desteği ($t=-0,605$), uyum ($t=-0,619$), mücadele azmi ($t=-1,193$), empati ($t=-1,383$) alt boyutları puan ortalamaları ile kronik hastalığın olup olmama durumu arasında istatistiksel anlamda ilişki bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 4. 20. *Lise öğrencilerinin öznel iyi oluş ve alt boyut puanlarının kardeş sayısı açısından karşılaştırılması*

	N	sıra ort.	sıra top.	z	p
Öznel iyi oluş					
1-4 arası	70	266,35	18644,5	1,478	,139
4 ve üstü	518	298,30	154521,5		
Aile ile ilişkilerden doyum					
1-4 arası	70	284,95	19946,5	-,505	,613
4 ve üstü	518	295,79	153219,5		
Olumlu duygular					
1-4 arası	70	251,53	17607,0	-2,273	,023***
4 ve üstü	518	300,31	155559,0		
Yaşam doyumu					
1-4 arası	70	278,69	19508,0	-,838	,402
4 ve üstü	518	296,64	153658,0		
Önemli diğerleri ile ilişkiden doyum					
1-4 arası	70	276,63	19364,0	-1,663	,097
4 ve üstü	518	296,92	153802,0		

*** $p<0,05$

Araştırmaya katılanların ergen öznel iyi oluş ölçeği ve alt boyutlarının katılımcının kardeş sayısına göre karşılaştırmasına Mann-Whitney U testi ile bakılmıştır. Ergen öznel iyi oluş ölçeği ($t=-1,478$) puan ortalaması, aile ile ilişkilerden doyum ($t=-0,505$), yaşam doyumu ($t=-0,838$), önemli diğerleri ile ilişkilerden doyum ($t=-0,946$) alt boyutu puan ortalamaları ile kardeş sayısı arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$). Olumlu duygular ($t=-2,273$) alt boyutu puan ortalaması ile kardeş sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,05$). Farklılık 4 ve üstü kardeşe sahip öğrencilerin lehinedir.

Tablo 4. 21. *Lise öğrencilerinin psikolojik danışman ve alt boyut puanlarının kardeş sayısı açısından karşılaştırılması*

	N	sıra ort.	sıra top.	X	P
Psikolojik dayanıklılık					
1-4 arası	70	263,41	18439,0	-1,631	,103
4 ve üstü	518	298,7	154727,0		
Aile desteği					
1-4 arası	70	289,09	20236,5	-1,478	,776
4 ve üstü	518	295,23	152929,5		
Akran desteği					
1-4 arası	70	286,52	20056,5	-,284	,672
4 ve üstü	518	295,58	153109,5		
Okul desteği					
1-4 arası	70	295,84	20708,5	-,424	,944
4 ve üstü	518	294,32	152457,5		
Uyum					
1-4 arası	70	286,26	20038,0	-,070	,662
4 ve üstü	518	295,61	153128,0		
Mücadele azmi					
1-4 arası	70	245,32	17172,5	-2,590	,010***
4 ve üstü	518	301,15	155993,5		
Empati					
1-4 arası	70	256,54	17957,5	-2,024	,043***
4 ve üstü	518	299,63	155208,5		

***p<0,05

Araştırmaya katılanların EPDÖ ve alt boyutlarının katılımcının kardeş sayısına göre karşılaştırmasına Mann-Whitney U testi ile bakılmıştır. EPDÖ ($t=-1,631$) puan ortalaması, aile desteği ($t=-1,478$), akran desteği ($t=-0,284$), okul desteği ($t=-0,424$), uyum ($t=-0,070$) alt boyutu puan ortalamaları ile kardeş sayısı arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$). Mücadele azmi ($t=-2,590$) empati ($t=-2,024$) alt boyutları puan ortalamaları ile kardeş sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,05$). Farklılık 4 ve üstü kardeşe sahip öğrencilerin lehinedir.

Tablo 4. 22. *Lise öğrencilerinin öznel iyi oluş ve alt boyut puanlarının anne baba birliktelik durumu açısından karşılaştırılması*

	N	sıra ort.	sıra top.	z	p
Öznel iyi oluş					
Birlikte	549	293,97	161390,0	-1,447	,148
Boşanmış ya da ayrı	33	250,39	8263,0		
Aile ile ilişkilerden doyum					
Birlikte	549	294,17	161502,0	1,578	,115
Boşanmış ya da ayrı	33	247,00	8151,0		
Olumlu duygular					
Birlikte	549	291,93	160271,50	-,256	,798
Boşanmış ya da ayrı	33	284,29	9381,50		
Yaşam doyumu					
Birlikte	549	294,14	161484,0	-1,561	,118
Boşanmış ya da ayrı	33	247,55	8169,0		
Önemli diğerleri ile ilişkiden doyum					
Birlikte	549	292,03	160323,5	-,312	,755
Boşanmış ya da ayrı	33	282,71	9329,50		

*p<0,05

Araştırmaya katılanların ergen öznel iyi oluş ölçeği ve alt boyutlarının katılımcının anne baba birliktelik durumuna göre karşılaştırmasına Mann-Whitney U testi ile bakılmıştır. Ergen öznel iyi oluş ölçeği ($t=-1,447$) puan ortalaması, aile ile ilişkilerden doyum ($t=-1,578$), olumlu duygular ($t=-0,798$), yaşam doyumu ($t=-1,561$) önemli diğerleri ile ilişkiden doyum ($t=-0,312$) alt boyutu puan ortalamaları ile anne baba birliktelik durumu arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 4. 20. *Lise öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık ve alt boyut puanlarının anne baba birliktelik durumu açısından karşılaştırılması*

	N	sıra ort.	sıra top.	Z	P
Psikolojik dayanıklılık					
Birlikte	549	293,06	160889,5		
Boşanmış ya da ayrı	33	265,56	8763,50	-,913	,361
Aile desteği					
Birlikte	549	294,30	161571,5		
Boşanmış ya da ayrı	33	292,95	160831,5	1,643	,100
Akran desteği					
Birlikte	549	267,32	8821,5		
Boşanmış ya da ayrı	33	290,79	153109,5	,861	,389
Okul desteği					
Birlikte	549	295,84	159641,0		
Boşanmış ya da ayrı	33	303,39	10012,0	,420	,675
Uyum					
Birlikte	549	291,46	160014,0		
Boşanmış ya da ayrı	33	292,09	9639,0	,021	,983
Mücadele azmi					
Birlikte	549	292,17	160400,0		
Boşanmış ya da ayrı	33	280,39	9253,0	-,392	,695
Empati					
Birlikte	549	290,96	159735,0		
Boşanmış ya da ayrı	33	300,55	9918,0	-,323	,746

***p<0,05

Araştırmaya katılanların EPDÖ ve alt boyutlarının katılımcının anne baba birliktelik durumuna göre karşılaştırmasına Mann-Whitney U testi ile bakılmıştır. EPDÖ ($t=-0,913$) puan ortalaması ve aile desteği ($t=-1,643$), akran desteği ($t=-0,841$), okul desteği ($t=-0,420$), uyum ($t=-0,021$), mücadele azmi ($t=-0,392$), empati ($t=-0,323$) alt boyutları puan ortalamaları ile anne baba birliktelik durumu arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

5. SONUÇ

Aşağıda Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği toplam puanı ve EPDÖ toplam puanı arasında ve alt boyutlarının; cinsiyet, mevsimlik tarım işçiliği, okul not ortalaması, anne öğrenim durumu, baba öğrenim durumu, kronik hastalık, kardeş sayısı değişkenleri arasındaki ilişkiyi gösteren tablo yer almaktadır.

1. Öznel iyi oluş ölçeği toplam puanı ile mevsimlik tarım işçiliği, okul not ortalaması ve kronik hastalık durumu arasında anlamlı ilişki bulunmuştur.
2. Aile ile ilişkilerden doyum alt boyutu ile cinsiyet, okul not ortalaması ve kronik hastalık durumu arasında anlamlı ilişki bulunmuştur.
3. Olumlu duygular alt boyutu ile okul not ortalaması arasında anlamlı ilişki bulunmuştur.
4. Yaşam doyum alt boyutu ile mevsimlik tarım işçiliği, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu ve kardeş sayısı arasında anlamlı ilişki bulunmuştur.
5. Önemli diğerleri ile ilişkiden doyum alt boyutu ile mevsimlik tarım işçiliği, baba eğitim durumu arasında anlamlı ilişki bulunmuştur.
6. EPDÖ ile okul not ortalaması, baba öğrenim durumu arasında anlamlı ilişki bulunmuştur.
7. Aile desteği alt boyutu ile cinsiyet, mevsimlik tarım işçiliği, kronik hastalık durumu arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.
8. Akran desteği alt boyutu ile okul not ortalaması arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.
9. Okul desteği alt boyutu ile cinsiyet, okul not ortalaması arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.
10. Mücadele azmi alt boyutu ile kardeş sayısı arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.
11. Empati alt boyutu ile cinsiyet, okul not ortalaması, kardeş sayısı arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.
12. Öznel iyi oluş ve aile ile ilişkilerden doyum alt boyutu ile kronik hastalık durumu arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Tablo 5. 1. Ergen öznel iyi oluş ve ergen psikolojik dayanıklılık ölçeği toplam puanı ve alt boyutlarının; mevsimlik tarım işçiliği, cinsiyet, okul not ortalaması, anne öğrenim durumu, baba öğrenim durumu, kronik hastalık, kardeş sayısı değişkenleri ile karşılaştırılmasından elde edilen analiz sonuçları

	Mevsimlik tarım işçiliği	Cinsiyet	Okul not ortalaması	Anne öğrenim durumu	Baba öğrenim durumu	Kronik hastalık durumu	Anne-baba birliktelik durumu	Kardeş sayısı
Öznel iyi oluş	+		+			+		
Aile ile ilişkilerden doyum		+	+			+		
Olumlu duygular			+					
Yaşam doyumu	+			+	+			+
Önemli diğerleri ile ilişkiden doyum	+				+			
Psikolojik dayanıklılık			+			+		
Aile desteği	+	+				+		
Akran desteği			+					
Okul desteği		+	+					
Uyum								
Mücadele azmi								+
Empati		+	+					+

(+ = istatistiksel anlamda ilişki olduğunu ifade etmektedir.)

6. TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde mevsimlik tarım işçisi olan ve olmayan lise öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık ve öznel iyi oluş düzeyleri alt boyutları arasında nasıl bir ilişki olduğu, cinsiyet, mevsimlik tarım işçisi olma durumu, okul not ortalaması, anne baba eğitim durumu, anne baba birliktelik durumu, kardeş sayısı gibi demografik değişkenlerle ilişkisi tartışılmıştır.

Mevsimlik tarım işçisi olup olmama durumuna göre öznel iyi oluş ve alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Lisede eğitim öğrencilerinin mevsimlik tarım işçisi olma ve olmama durumuna göre öznel iyi oluş düzeyi araştırılmıştır. Araştırma sonucuna göre mevsimlik tarım işçisi olup olmama durumuna göre öznel iyi oluş düzeyi arasında istatistiksel anlamda ilişki vardır. Mevsimlik tarım işçisi olan öğrencilerin öznel iyi oluşu, mevsimlik tarım işçisi olmayan öğrencilere göre daha düşüktür.

Ölçek alt boyutlarından yaşam doyumu ve önemli diğerleri ile ilişkiden doyum alt boyut puan ortalamaları ile mevsimlik tarım işçisi olma durumu arasında da istatistiksel anlamda anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Puan ortalamalarını incelediğimizde mevsimlik tarım işçisi olan öğrencilerin olmayanlara göre yaşam doyumu ve önemli diğerleri ile ilişkiden doyumu daha düşük çıkmıştır.

Mevsimlik tarım işçileri çoğu zaman sağlıklı ortamlarda barınmaktadır. Ayrıca çevresel şartlar mevsimlik tarım işçileri için oldukça yetersizdir. Bu durum kısa vadede aileler için dezavantajlı bir durumken uzun vadede toplumun yaşam kalitesini kötü etkilemektedir. Mevsimlik tarım işçilerinin içinde yaşadıkları olumsuz şartlar bölgesel düzeyde sıkıntılara, strese, aşırılıklara sebebiyet vermektedir (Akalin, 2018). Mevsimlik tarım işçilerinin küçük yaşta işe başlaması, çalıştıkları ortamın zorlu koşulları, erken yaşta çalışma sorumluluğunun altına girmeleri, eğitimden ve sosyal ortamdan uzak kalmaları ve daha pek çok olumsuz koşulun ergenlerin öznel iyi oluş düzeyini azalttığı düşünülmektedir. Alanyazın incelendiğinde mevsimlik tarım işçilerinin yaş grubu fark etmeksizin, öznel iyi oluşlarına göre karşılaştırmasının yapıldığı herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Mevsimlik tarım işçisi olup olmama durumuna göre psikolojik dayanıklılık ve alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Lise öğrencilerinin mevsimlik tarım işçisi olma ve olmama durumuna göre psikolojik dayanıklılık düzeyi araştırılmıştır. Araştırma sonucunda mevsimlik tarım işçisi olup olmama durumu ile psikolojik dayanıklılık arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Ölçek alt boyutlarından; akran desteği, okul desteği, uyum, mücadele azmi, empati ile mevsimlik tarım işçisi olup olmama durumu arasında da anlamlı ilişki yoktur.

Aile desteği alt boyutu puan ortalaması ve mevsimlik tarım işçiliği arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Mevsimlik tarım işçisi olan öğrencilerin aile desteği puan ortalaması mevsimlik tarım işçisi olmayanlara göre daha düşüktür.

Bu sonuçlardan yola çıkarak yaşanan olumsuz koşulların nasıl algılandığı, olumsuz yaşam olayları ile baş etme şekli ve uyum kabiliyetinin önemi vurgulanabilir. Mevsimlik tarım işçisi ergenlerin, içerisinde bulundukları zor koşullara rağmen psikolojik dayanıklılıklarının, mevsimlik tarım işçiliği yapmayanlara göre anlamlı düzeyde farklılaşmaması, psikolojik dayanıklılık kavramının koşullardan bağımsız olarak değerlendirilebileceğini düşündürmektedir.

Mevsimlik tarım işinde çalışmakta olan ergenler maddi anlamda ailelerine çok küçük yaşlardan itibaren destek olmaktadır. Çoğu mevsimlik tarım işçisi öğrenci çalıştığı için okula düzenli olarak devam edememektedir. Bu sebeple bazı öğrenciler sınıf tekrarı yaparken bazıları çözümü okulu bırakmakta bulmaktadır. Bu durum aile desteği alt boyunun mevsimlik tarım işçileri için neden daha düşük olduğunu açıklar niteliktedir. Alanyazın incelendiğinde mevsimlik tarım işçilerinin yaş grubu fark etmeksizin, psikolojik dayanıklılıklarına göre karşılaştırmasının yapıldığı herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Cinsiyete göre öznel iyi oluş ve alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Araştırmaya katılan ergenlerin öznel iyi oluş puanları ile cinsiyet değişkeni arasında istatistiksel anlamda fark bulunmamıştır. Öznel iyi oluş ölçeği alt boyutlarından; olumlu duygular, yaşam doyumu, önemli diğerleri ile ilişkiden doyum puan ortalamalarının da cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir farklılık içermediği saptanmıştır.

Literatürde yer alan, öznel iyi oluş ve cinsiyet arasındaki ilişkiye dair araştırmalara göre; kadınların erkeklere göre öznel iyi oluş düzeylerinin yüksek olduğu (Bulut, 2017; Erbaş, 2012; Yavuzer, 2011; Gündoğdu ve Yavuzer, 2011; Dilmaç ve Bozgeyikli, 2009; Cenkseven, 2004) araştırmalar mevcutken, erkeklerin kadınlara göre öznel iyi oluş düzeylerinin yüksek olduğu (Demirbilek, 2021; Eryılmaz ve Ercan, 2011; Tümkeya, 2011;

Safözgüven, 2008) araştırmalar da yer almaktadır. Literatürde çoğu araştırma sonucu (Atakay, 2020; Kartal, 2013; şahin ve ark., 2012; Eryılmaz ve Atak, 2011; Eryılmaz ve Ercan, 2011; Canbay, 2010) cinsiyet ve öznel iyi oluş arasında anlamlı fark olmadığı yönündedir. Bu durum çalışmamızın sonucu ile örtüşmektedir.

Öznel iyi oluş ölçeği alt boyutu olan aile ile ilişkilerdeki doyum puan ortalaması ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı fark bulunmuştur. Farklılık erkek öğrencilerin lehinedir. Erkek öğrencilerin aile ilişkilerinden almış olduğu doyumun kız öğrencilere göre daha fazla olduğu söylenebilir. Ayrıca öznel iyi oluş ölçeği ortalama puanı erkeklerde 2,93 ve kız öğrencilerde 2,77’dir. Erkeklerin öznel iyi oluş ölçeği puan ortalamalarının kız öğrencilerden daha yüksek olduğu bu verilerden anlaşılmaktadır.

Diener ve Myers (1995)’e göre yaşam doyumunu ve mutluluk; din, ırk, cinsiyet, gelir durumu ve yaş gibi değişkenlere göre farklılaşmayan bir kavramdır. Yakın ilişkiler, dindarlık, kişilik özellikleri, iş tecrübeleri ve kültürel özellikler iyi oluş için ipucu verebilir.

Kızların erkeklere göre daha duygusal olmaları, ayrıntılı düşünmeleri ve sosyalleşme açısından kısıtlanma yaşamlarının bu sonucu ortaya çıkardığı düşünülmektedir. Aynı zamanda erkek ve kız çocukların içerisine doğdukları toplumun kültürel yapısı; kız ve erkek çocuğuna bakış açısının öznel iyi oluş düzeyi üzerinde etkisi olabileceği düşünülmektedir.

Toplumsal cinsiyet ayrımında, kadın üzerinde kurulan baskı ve kadına uygulanan yaptırımlardan bahsedilebilir. Toplumun kadından beklediği özellikler arasında; pasiflik, sakinlik, çekingenlikten bahsedilebilir. ‘Özgün’, ‘eşit’ ve ‘bağımsız’ kavramları toplumun kadınlardan beklediği davranışlara uzak kalmaktadır. Daha çok ‘eř’ ve ‘anne’ rolleriyle kadın için sınırlar belirlenmiştir. Toplumun beklentisiyle oluşmuş ‘ev kadını’ ideolojisi, kadınların eğitim, çalışma, sosyal hayat açısından zorluklarla karşılaşmasına sebep olmaktadır (Bingöl, 2014). Eğitim, çalışma ve sosyal hayatta türlü zorluklar ve olumsuz yaşantılar ile karşı karşıya kalan kadınların erkeklere nazaran öznel iyi oluşunun daha düşük olması beklenir.

Cinsiyete göre psikolojik dayanıklılık ve alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Araştırmaya katılan ergenlerin, psikolojik dayanıklılık puanları ile cinsiyet değişkeni arasında istatistiksel anlamda farklılık bulunmamıştır. Ergenlik dönemindeki bireyler, cinsiyet ayrımı olmaksızın stres, kaygı, çatışma yaşamaktadır. Bundan dolayı

ergenlerin cinsiyete göre psikolojik dayanıklılık düzeyinde anlamlı farklılaşma olmadığı düşünülmektedir. Literatürde psikolojik dayanıklılık ve cinsiyet değişkeni arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmaların çoğu benzer sonuç ortaya koymuş; iki değişken arasında ilişki olmadığı açıklanmıştır. Örnek çalışmalar olarak: Güler (2021), Yüksel-Doğan (2021), Cavga (2019) verilebilir.

EPDÖ alt boyutlarından; aile desteği, okul desteği, empati ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Erkeklerin aile desteği puan ortalaması kız öğrencilere göre anlamlı derecede yüksektir. Okul desteği ve empati puan ortalamaları ise kız öğrencilerde daha yüksektir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde cinsiyet rejimi belirgin şekilde “ataerkil” yapıdadır. Erkek toplum içerisinde birincil/öncelikli ve kuralları belirleyici roldedir. Kadının ikinci planda olduğu bu yapıda soy ideolojisi toplum tarafından benimsenmiştir (Ökten, 2009).Araştırmanın yapıldığı bölgenin “ataerkil” olması dolayısıyla kadınlar kendi hayatları üzerinde tam manada söz sahibi değildir. Ayrıca çok eşliliğin sebep olduğu aile içi problemlerin ve erken yaşta zorla evlendirmelerin; kız çocuklarını okuma, kendi ayakları üzerinde durabilme arzusuna yönelttiği düşünülmektedir. Kız çocuklarının ise, okula devam etme ve ders çalışma açısından erkeklerden daha istekli oluşu sebebiyle okul desteğinin, kızlara daha fazla verildiği düşünülmektedir.

Araştırma sonucuna göre empati alt boyutunda anlamlı farklılık kızların lehinedir. Kadınların duygusal yapıda olması ve duygularını erkeklere göre daha kolay ifade edebilmesi ile empati puan ortalamasının kızların lehine olmasını açıklar niteliktedir. Literatürde yer alan Akgün ve Çetin (2018), Durakoğlu ve Gökçearslan (2010), Topçu ve ark. (2010) yapmış oldukları araştırmalarda empati ve cinsiyet arasında istatistiksel anlamda ilişki olduğu tespit edilmiştir. Kız öğrencilerin empati düzeyi anlamlı biçimde erkek öğrencilerden yüksektir.

Erkeklerin psikolojik dayanıklılık düzeyinin kadınlara göre daha yüksek olduğunu gösteren çalışmalar da literatürde mevcuttur (Ünlü, 2018; Ernas, 2017). Erkeklerin psikolojik dayanıklılığının kızlara göre daha yüksek çıktığı çalışmaların sayısı az olsa da literatürde yer almaktadır. Bu farklılığa yaş, kültür, sosyoekonomik durumun sebep olabileceği düşünülmektedir.

Okul not ortalamasına göre öznel iyi oluş ve alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Yapılan araştırma sonucunda okul not ortalaması ve öznel iyi oluş ölçeği puan ortalaması arasında istatistiksel anlamda ilişki tespit edilmiştir. Aynı zamanda öznel iyi oluş ölçeği alt boyutlarından; aile ilişkilerinde doyum, olumlu duygular ve okul not ortalaması değişkeni arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Analiz sonucunda öznel iyi oluş ölçeği alt grupları arasında anlamlı fark tespit edilmemiştir ancak 50-59,99 aralığında not ortalamasına sahip öğrencilerin 70-84,99 ve 85-100 not ortalamasına sahip öğrencilere göre olumlu duyguları; 50-59,99 aralığında not ortalamasına sahip öğrencilerin 85-100 not ortalamasına sahip öğrencilere göre aile ilişkilerindeki doyumunu daha az yaşadığı söylenebilir

Okul not ortalamasının artması öğrencinin başarılı olduğunu göstermektedir. Okul başarısı yüksek olan öğrencilerin özgüvenleri artmakta ve geleceğe yönelik hedefleri kendileri için daha ulaşılabilir olmaktadır. Öğrencinin geleceğe daha umutla bakabilmesinin öznel iyi oluşu arttırdığı düşünülmektedir. Ölçek alt boyutlarından olumlu duyguların da okul not ortalaması arttıkça yükselmesinin aynı sebepten kaynaklandığı düşünülmektedir.

Aileler, çocuklarının okul başarısı arttıkça çocuklarını daha fazla destekleme eğilimindedir. Bu durumun aile ilişkilerinde doyum alt boyutu ile okul not ortalaması arasındaki anlamlı ilişkiyi açıkladığı düşünülmektedir.

Alanyazın incelendiğinde, araştırmalarda ergen öznel iyi oluşu ve algıladıkları okul başarısı arasındaki ilişkinin incelendiği görülmüştür. Algılanan başarı ve öznel iyi oluş değişkeni arasında istatistiksel anlamda ilişki olduğunu belirten çalışmalar (örn: Aydın, 2020; Solak-Şimşek, 2019; Baltacı ve Akbulut, 2017) çoğunlukta olsa da anlamlı ilişkinin olmadığını tespit eden çalışmaların da (örn: Yavaş, 2020) mevcut olduğu görülmüştür.

Okul not ortalaması reel sonucu ifade ederken algılanan okul başarısı bireyin kendi kişisel değerlendirmesini ifade etmektedir. Ancak elde edilen sonuçlar benzerlik göstermekte; algılanan başarı veya okul not ortalaması arttıkça öznel iyi oluş düzeyinin arttığı görülmektedir.

Okul not ortalamasına göre psikolojik dayanıklılık ve alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Araştırma sonucuna göre EPDÖ toplam puan ortalaması ile akran desteği, okul desteği, empati alt boyut puan ortalamaları ve okul not ortalaması arasında anlamlı ilişki

tespit edilmiştir. Okul not ortalamasını 85-100 olarak belirten öğrencilerin ortalaması 0-49,99, 50-59,99 ve 60-69,99 olan öğrencilere göre psikolojik dayanıklılıklarının yüksek olduğu söylenebilmektedir. Ortalaması 85-100 olan öğrencilerin de okul desteği ve akran desteğinin not ortalaması 50-59,99 arasında olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Ayrıca araştırma sonucuna dayanarak 85-100 puan ortalamasına sahip öğrencilerin 0-49,99 ve 50-59,99 puan aralığında olan öğrencilere göre empati düzeyi daha yüksek denilebilir.

Yaşam içerisinde olumsuz şartlarla ve risk durumlarıyla karşı karşıya gelmiş bir birey tüm bu yaşantıya rağmen kimlik gelişimini sağlıklı bir şekilde tamamlayıp akademik anlamda başarılı bir hayat sürdürebilir. Bilinen o ki akademik başarısızlık çevresel risk faktörü olarak değerlendirilmektedir (Yoldaş ve Demircioğlu, 2019). Akademik anlamda başarılı olan öğrenci yaşamakta olduğu zorlu şartların birgün biteceğini, akademik çabalarının sonucunda iyi bir işe ve iyi yaşam koşullarına sahip olacağını ümit edebilir.

Mevsimlik tarım işçisi olup olmama durumu ile psikolojik dayanıklılık arasında anlamlı ilişkinin bulunmamış olması; ancak okul not ortalaması ile psikolojik dayanıklılık arasında anlamlı ilişki tespit edilmesi, psikolojik dayanıklılık ile gelecek için umutlu olma arasında ilişki olabileceğini düşündürmektedir.

Literatür taraması gerçekleştirildiğinde bu konuda yapılan çalışma sonuçları ile bu çalışmadan elde edilen sonuçlar büyük oranda benzerlik göstermektedir. Araştırma sonuçları incelendiğinde psikolojik dayanıklılık ve okul başarısı arasında anlamlı ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Okul başarısı arttıkça psikolojik dayanıklılık düzeyi artmaktadır (örn: Gül, 2021; Ateş ve Sağar, 2021; Ağır, 2018; Arastaman, 2011).

Anne öğrenim durumuna göre öznel iyi oluş ve alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre anne öğrenim durumu ile öğrencilerin öznel iyi oluş düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Aile ilişkilerinde doyum, olumlu duygular, önemli diğerleri ile ilişkiden doyum alt boyut puan ortalamaları ile anne öğrenim durumu arasında istatistiksel anlamda ilişki olmadığı görülürken yaşam doyumunu alt boyut puan ortalaması ile ilişki tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda anne öğrenim durumu lise ve üstü olanların, annesi okuma yazma bilmeyenlere göre ve annesi ilkokul mezunu olanlara göre yaşam doyumunun anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir.

Annenin; kaygı durumu, problemlerle baş edebilme becerisi, çocuğuna yaklaşım tarzının eğitim düzeyinden daha önemli olduğu düşünülmektedir. Yaşam doyumu alt boyutu ile anne öğrenim düzeyi arasındaki ilişkiye dair literatürde farklı sonuçlar mevcuttur. Araştırma sonucunda, yaşam doyumu alt boyutu ile anne eğitim durumu arasında anlamlı ilişkinin bulunmasında, örneklemin yaş grubunun ve kültürel özelliğinin etkili olduğu düşünülmektedir. Cavga (2019) Batıda yaşayan lise öğrencileri ile yapmış olduğu araştırmada aile yaşam doyumu ve anne eğitim durumu arasında anlamlı ilişki olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Yaş grubu olarak örneklem düşünüldüğünde ergenlik döneminde oldukları bilinmektedir. Ergenlik döneminde bireylerin kimlik arayışı içinde olmalarının, hayattan beklentilerinin, yaşam doyumunu etkilediği düşünülmektedir.

Çalışmaların büyük çoğunluğu ile araştırma sonucunun örtüştüğü görülmektedir. Çakır (2015), Demir-Çelebi (2014), Nur Şahin (2011) ve Özen (2005) öğrencilerin annenin eğitim durumu ve öznel iyi oluş düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığını belirtmiştir. Alanyazında öznel iyi oluş ve anne eğitim durumunun ilişkili olduğu çalışma sayısı nispeten daha azdır. Akgül (2021) anne eğitim durumuna göre öznel iyi oluş düzeyinde farklılaşma olduğunu belirtmiştir. Ayrıca öznel iyi oluş alt boyutlarından yaşam doyumu ve anne eğitim durumu arasında da anlamlı bir fark olduğunu ifade etmiştir.

Anne öğrenim durumuna göre psikolojik dayanıklılık ve alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre EPDÖ puan ortalaması ve ölçek alt boyutlarının puan ortalamaları ile anne öğrenim durumu değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Elde edilen sonuç göz önüne alındığında, annenin zor şartlarla nasıl baş ettiğinin, esnekliğinin, psikolojik dayanıklılığının çocuklar üzerinde etkisinin öğrenim durumundan daha fazla olduğu düşünülmektedir.

Literatür taraması yapıldığında araştırma sonucunun bu konuda yapılmış çalışma sonuçlarıyla büyük oranda benzerlik gösterdiği anlaşılmıştır. Güler (2021) ve Toprak (2014) ergenlerle yaptıkları çalışmada, Topçu (2017) üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada anne öğrenim düzeyi ile psikolojik dayanıklılık arasında ilişki olmadığını ifade etmiştir. Koç-Yıldırım (2014), ergen psikolojik dayanıklılık alt boyutları: aile desteği, akran desteği, okul desteği, uyum, mücadele azmi, empati ile anne öğrenim durumu arasında istatistiksel anlamda anlamlı ilişki olmadığını ancak anne öğrenim durumunun

ergen psikolojik dayanıklılık ölçeği toplam puan ortalaması ile anlamlı farklılık olduğunu belirtmiştir.

Baba öğrenim durumuna göre öznel iyi oluş ve alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Araştırmaya katılan ergenlerin ölçek puan ortalamasının ve ölçek alt boyut puan ortalamalarının baba öğrenim durumuna göre karşılaştırması yapılmıştır. Ergen öznel iyi oluş ölçeği puan ortalaması ve alt boyutlardan; yaşam doyumu, önemli diğerleri ile ilişkiden doyum puanlarının ortalamalarıyla baba öğrenim durumu değişkeni arasındaki farklılık, istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Aile ilişkilerinde doyum, olumlu duygular alt boyutlarının puan ortalamalarıyla baba öğrenim durumu değişkeni arasında istatistiksel anlamda fark bulunmamıştır. Yapılan test sonucunda Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği alt grupları arasında anlamlı fark tespit edilmemişken, yaşam doyumu alt boyutundan elde edilen verilere göre, baba öğrenim durumu lise ve üstü olan babaların ilköğretim mezunu olan babaların çocuklarına göre yaşamdan aldığı doyumun anlamlı düzeyde yüksek olduğu ve önemli diğerleri ile ilişkiden doyum alt boyutundan elde edilen verilere göre, baba öğrenim düzeyi ortaokul mezunu olan öğrencilerin babası okuma yazma bilmeyenlere göre önemli diğerleri ile ilişkiden aldığı doyumun anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir.

Çakmak (2008), gelirin sürekli olmasının ve gelir düzeyinde artışının eğitim ile sağlanacağını ifade etmiştir. Türkiye İstatistik Kurumunun 2022 yılında yapmış olduğu gelir dağılımı istatistiğine göre, eğitim seviyesi arttıkça gelir düzeyinde artış yaşanmaktadır. Yani anne ve babanın eğitim düzeyindeki yükselme evin ekonomik refahında rol oynamaktadır.

Araştırma sonucunda annenin öğrenim düzeyinin ergen öznel iyi oluşunu etkilemediği; ancak babanın eğitim düzeyindeki artışın ergen öznel iyi oluşunu etkilediği görülmüştür. Araştırmanın yapıldığı çevrenin kültürel yapısı göz önüne alındığında, öğrencilerin annelerinin okula gitme oranı düşüktür. Kişisel bilgi formunda yer alan anne ve baba öğrenim durumu sorusuna verilen cevaplar da bu durumu gözler önüne sermektedir. Anne ve babaya kültürel olarak da bir takım sorumluluklar yüklenmiştir. Bu sorumluluklar içinde baba evin maddi ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlüdür. Ekonomik anlamda rahat olan hane halkının da stres ve kaygı düzeyi az, sosyal imkanları ise fazla

olacaktır. Bundan dolayı baba eğitim düzeyinin ergen öznel iyi oluşunu etkilediği düşünülmektedir.

Akgül (2021), lise öğrencileri ile yaptığı çalışmada öznel iyi oluş ve ailenin aylık gelir türü değişkeni arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Bu araştırmanın sonucunda aylık gelir değişkenine göre öznel iyi oluş ölçeği alt boyutlarından: Aile ilişkilerinde doyum, önemli diğerleri ile ilişkiden doyum, yaşam doyumu ve olumlu duygular arasında anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu araştırma sonucu, maddi refahın öznel iyi oluş üzerindeki etkisini göstermektedir. Bu bilgiler ışığında baba eğitim düzeyinin artması dolayısıyla aylık gelir artmakta ve sonuç olarak öznel iyi oluş düzeyi olumlu etkilenmekte diyebiliriz.

Reisoğlu'nun (2014) üniversite öğrencileri ile gerçekleştirmiş olduğu çalışmasında, baba öğrenim durumuna göre öznel iyi oluş düzeyinin farklılaştığı sonucu ortaya çıkmıştır. Yapmış olduğumuz araştırmanın sonucu ile literatürde yer alan bu çalışmaların sonucu büyük oranda benzerlik göstermektedir.

Baba öğrenim seviyesi ile öznel iyi oluş arasında istatistiksel anlamda farklılık bulunmadığını ortaya koyan çalışmalar da alanyazında mevcuttur (Solak-Şimşek, 2019; Güler, 2015; Nur-Şahin, 2011; Özen, 2005). Literatürde yer alan araştırmalarda baba eğitim durumu ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkide farklı sonuçların olması başka örtük değişkenlerin varlığını düşündürmektedir. Türkmen (2011), öznel iyi oluşun anne baba tutumu, sosyal destek ve özsaygı ile ilişkisini araştırmıştır. Elde ettiği sonuç: Anne baba tutumu, algılanan sosyal destek ve özsaygı düzeyini etkilemekte; algılanan sosyal destek ve özsaygı ise öznel iyi oluş düzeyinde etkilidir. Bu çalışma sonucu öznel iyi oluş düzeyinde farklılığa sebep olan başka değişkenlerin de olduğu düşüncesini kanıtlar niteliktedir.

Baba öğrenim durumuna göre psikolojik dayanıklılık ve alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Araştırma sonucunda, psikolojik dayanıklılık ölçeği puan ortalaması ve ölçek alt boyutlarının puan ortalamalarıyla baba öğrenim durumu arasında istatistiksel anlamda bir farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuç göz önüne alındığında; babanın zor şartlarla nasıl baş ettiğinin, esnekliğinin, psikolojik dayanıklılığının çocuklar üzerinde eğitim düzeyine göre etkisinin daha fazla olduğu düşünülmektedir.

Literatür incelendiğinde baba öğrenim durumu ve psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmalarda farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Güler (2021) ve Topçu (2017) psikolojik dayanıklılık ile baba eğitim düzeyi arasında istatistiksel

anlamda farklılık olmadığını; Koç-Yıldırım (2014) ise bu iki değişken arasında farklılık olduğunu belirtmiştir. Genel itibarıyla araştırma sonucu literatürde yer alan çalışmalarla büyük oranda benzerlik gösterse de farklı sonuçların olduğu çalışmalar da mevcuttur.

Kronik hastalık durumuna göre öznel iyi oluş ve alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Araştırmaya katılan ergenlerin, öznel iyi oluş ölçeği puan ortalaması ile kronik hastalık değişkeni arasında istatistiksel anlamda farklılık olduğu tespit edilmiştir. Ölçek alt boyutu olan aile ile ilişkilerden doyum puan ortalamasıyla kronik hastalık durumu arasındaki farklılık da istatistiksel olarak anlamlıdır ancak olumlu duygular, yaşam doyumu, önemli diğerleri ile ilişkiden doyum puan ortalamaları ile kronik hastalık değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır.

Araştırma sonucuna göre kronik hastalığı olan ergenlerin olmayanlara kıyasla öznel iyi oluşunun ve aile ile ilişkilerden doyumunun düşük olduğu söylenebilir. Literatür incelendiğinde öznel iyi oluş ve kronik hastalık ilişkisinin araştırıldığı çalışmaya rastlanmamıştır.

Bayramova ve Karadakovan (2004) kronik hastalığı olan bireylerin umutsuzluk durumunu incelemiş ve bu iki değişken arasında anlamlı ilişki olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Yine Toros ve arkadaşları (2002), yaptıkları çalışmada kronik hastalığı olan çocukların, sağlıklı çocuklara göre anksiyete ve depresyon düzeyinin yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Öznel iyi oluş düzeyinin azalmasında etkisi olduğu düşünülen; umutsuzluk, anksiyete ve depresyonun kronik hastalıkla ilişkisinde farklı sonuçlar literatürde yer almaktadır. Bu farklılığa, örneklemin yaş grubu, sosyokültürel ve ekonomik durumu sebep olabilir.

Kronik hastalığı olan ergenler; sık hastaneye gitme, devamlı ilaç kullanma, fizyolojik anlamda sıkıntı çekme gibi durumlarla karşı karşıyadır. Akranlarına ve sağlıklı olan kardeşlerine bakarak şanssız olduklarına dair olumsuz düşünceler içine girebilirler. Bu durumun, ergenin öznel iyi oluşunu kötü yönde etkileyeceği tahmin edilmektedir.

Kronik hastalığı olan bireylerin bakıma ihtiyaçları olmaktadır. Bu sebeple kronik hastalığı olan ergen, bakım ihtiyacından dolayı ailesine daha çok ihtiyaç duyabilir. Kronik hastalığı olan ergenin ailesinden beklentileri de sürekli bakıma ihtiyacı olmayan ergenlere göre farklılık gösterebilir. Bu bahsedilen durumda ise aile ile ilişkilerden alınan doyumun farklılaşacağı düşünülmektedir.

Kronik hastalık durumuna göre psikolojik dayanıklılık ve alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Araştırmaya katılanların EPDÖ puan ortalaması, ölçek alt boyutları puan ortalamaları ile kronik hastalık durumu arasındaki ilişki istatistiksel anlamda incelenmiştir. EPDÖ puan ortalaması ile kronik hastalık durumu arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Farklılık kronik hastalığı olmayanların lehinedir. Ölçek alt boyutu olan aile ile ilişkilerden doyum puan ortalaması, kronik hastalığı olan ergenlerde kronik hastalığı olmayanlara göre anlamlı düzeyde düşük çıkmıştır. Akran desteği, uyum, okul desteği, mücadele azmi ve empati puan ortalamaları ile kronik hastalık durumu arasında ise istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır.

Kronik hastalık kişide geri dönüşü olmayan farklılıklara yol açabilir. Fizyolojide ciddi bozulmalar yaşanabilir ve yaşamın uzun dönemlerini kapsar. Gündelik işlerin yapılmasında güçlük yaşanmasına sebep olabilir. Kronik hastalığa sahip bireylere tıbbi bakım ve destek verilmesi zaruridir (Dönmez-Ak, 2017). Buradan yola çıkarak kronik hastalığı olan bireylerin, hastalığı olmayan bireylere göre desteğe daha fazla ihtiyacı olduğu söylenebilir. Araştırma sonucu da bu bilgiyi destekler niteliktedir. Literatür incelendiğinde psikolojik dayanıklılık ve kronik hastalık ilişkisinin araştırıldığı herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Aslan (2020)'nın mevsimlik tarım işçileri ile yaptığı görüşmeler sonucunda; işçilerin ifade ettiğine göre en sık rastlanan kronik hastalıkların psikolojik hastalıklar olduğu saptanmıştır. Psikolojik sorunlar yaşayan tarım işçileri, çalışma hayatlarında ciddi zorluklar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Çalışma koşulları, yaşadıkları rahatsızlıklara düzenli bir tedavi uygulanmasını olanaksız kılmaktadır. Psikolojik rahatsızlıklara karşı bilinçlendirme çalışmaları ve alınacak önlemler gereklilik arz etmektedir. İşçiler fizyolojik ve psikolojik hastalıklarına rağmen zor şartlarda çalışmaya devam etmektedir.

Anne baba birliktelik durumuna göre öznel iyi oluş ve alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Araştırmaya katılanların EÖİÖÖ puan ortalaması, ölçek alt boyutları puan ortalamaları ile anne baba birliktelik durumu arasındaki ilişki istatistiksel anlamda incelenmiştir. Ergen öznel iyi oluş ölçeği puan ortalamasının anne eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Aynı şekilde alt boyutlar ve anne öğrenim durumu arasında anlamlı ilişki yoktur ancak ölçek ortalama puanına ve alt boyutların puan

ortalamalarına bakıldığında, anne babası birlikte yaşayan öğrencilerin ortalama puanları boşanmış ya da ayrı olanlara göre daha yüksektir.

Kartal (2013), ortaöğretim öğrencilerinin bazı değişkenlere göre öznel iyi oluş ve iletişim beceri düzeyini araştırmıştır. Araştırma sonucunda öznel iyi oluş ve anne baba birliktelik durumu arasında anlamlı ilişki olmadığını belirtmiştir. Kalafat (2021)'ın lise öğrencileri ile yaptığı çalışma sonucunda anne baba birliktelik durumu ile öznel iyi oluşu artırma stratejileri arasında anlamlı fark olmadığı saptanmıştır. Atakay (2020)'ın yapmış olduğu araştırma sonucunda da ebeveynin medeni durumu ve ergenin öznel iyi oluşu arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Araştırmamızın sonucu literatür ile büyük oranda benzerlik göstermektedir. Öznel iyi oluşta anne baba birliktelik durumundan ziyade anne baba tutumunun ergen üzerinde daha önemli olduğu düşünülmektedir. Alim (2018), araştırmasında ergen öznel iyi oluşu ve anne baba tutumu değişkeni arasında anlamlı ilişki bulmuş; destekleyici ebeveyn tutumunun ergen öznel oluşunu arttırdığını ifade etmiştir. Canbay (2010), aynı şekilde anne baba tutumu ve ergen öznel iyi oluşu arasında anlamlı ilişki olduğunu, destekleyici anne baba tutumunun ergen üzerinde olumlu etkileri olduğunu belirtmiştir.

Anne baba birliktelik durumuna göre psikolojik dayanıklılık ve alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Araştırmaya katılanların EPDÖ puan ortalaması ve ölçek alt boyutlarının puan ortalamalarıyla anne baba birliktelik durumu arasındaki ilişki istatistiksel anlamda incelenmiştir. EPDÖ puan ortalaması ve alt boyutların puan ortalamaları ebeveynlerin birliktelik durumuna göre değişkenlik göstermemektedir.

Cavga (2019) yılında yaptığı çalışmada anne baba birliktelik durumuna göre psikolojik dayanıklılık toplam puanının ve alt boyutları puan ortalamalarının anlamlı bir şekilde farklılaşmadığını ifade etmiştir. Alanyazında anne baba birliktelik durumuna göre psikolojik dayanıklılığı araştıran ve iki değişken arasında anlamlı ilişki olmadığını belirten başka çalışmalar da mevcuttur (Ergün, 2016; Kılıç, 2014). Yapılan çalışma ve literatür genel itibarıyla benzer sonuçlar içermektedir.

Çocuk ve ergenler, ebeveynleri ayrıldığında bu durumdan olumsuz etkilenebilmektedir. Destekleyici ebeveyn tutumu, kişilik özellikleri gibi psikolojik dayanıklılık için koruyucu faktörler riskli durumların etkisini azaltır (Kararımak, 2006). Anne ve babanın boşanması veya ebeveynlerden birinin yahut ikisinin kaybı ergen

üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır ancak bireyin psikolojik dayanıklılığını etkileyen daha güçlü nedenler olduğu aşıkardır. Anne baba tutumu, anne babanın veya çocuğun örnek aldığı kişinin psikolojik dayanıklılığı, kişilik özellikleri ve mizaç bu nedenler arasında sayılabilir.

Kardeş sayısına göre öznel iyi oluş ve alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Araştırmaya katılanların ergen öznel iyi oluş ölçeği puan ortalaması, alt boyutları puan ortalamaları ile kardeş sayısı değişkeni arasındaki ilişki istatistiksel anlamda incelenmiştir. Ergen öznel iyi oluş ölçeği puan ortalaması, aile ile ilişkilerden doyum, yaşam doyum, önemli diğerleri ile ilişkilerden doyum puan ortalamaları ile kardeş sayısı arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Olumlu duygular alt boyutunun puan ortalaması ile kardeş sayısı değişkeni arasında ise istatistiksel olarak anlamlı fark vardır.

Dört ve üstü kardeş sayısına sahip öğrencilerin olumlu duygular puan ortalaması dörtten daha az kardeşe sahip ergenlere göre daha yüksektir. Ölçek toplam puan ortalaması ve diğer alt boyut puan ortalamalarına bakıldığında istatistiksel anlamda farklılık olmamasına rağmen dört ve üstü kardeş sayısına sahip öğrencilerin puan ortalamalarının daha yüksek olduğu göze çarpmaktadır.

Literatür incelendiğinde öznel iyi oluş ve kardeş sayısı arasında anlamlı farkın olmadığını belirten çalışmaların mevcut olduğu görülmüştür. Aslan (2020) ve Solak-Şimşek (2019) yaptıkları araştırmalarda, ergen bireylerin öznel iyi oluş seviyelerinin kardeş sayısına göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşmışlardır. Akgül, 2021 yılında yaptığı araştırmada yalnızca aile ilişkilerinde doyum alt boyutu ve kardeş sayısı arasında anlamlı ilişki olduğunu ifade etmiştir. Demirbilek (2021); tek çocuk ve 2 kardeş olan ergenlerin 4 ve üstü kardeş sayısına sahip olanlara göre aile ilişkilerinde doyum puan ortalamalarının anlamlı düzeyde yüksek olduğunu belirtmiştir.

Araştırmamızın sonuçlarının literatür ile farklılık göstermesinin sebebi kültürel yapı olabilir. Araştırma TÜİK (2021) verilerine göre doğum sayısının en fazla olduğu il olan Şanlıurfa'da gerçekleştirilmiştir. Yaşanan bölgede ebeveynlerin fazla çocuk sahibi olması çoğunluk tarafından takdir görmektedir. Ayrıca çoğu durumda erkekler, fazla çocuk sahibi olmanın kendileri için övünç kaynağı olduğu görüşündedir. Diğer yandan ailelerin geçimleri tarım işçiliği olduğundan, fazla çocuk fazla iş gücü anlamına gelmektedir. Bu

kültürde büyümüş bir bireyin, kardeş sayısının fazla olmasını olumlu karşılayacağı düşünülmektedir.

Kardeş sayısına göre psikolojik dayanıklılık ve alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Araştırmaya katılanların EPDÖ puan ortalaması, ölçek alt boyutları puan ortalamaları ile kardeş sayısı arasındaki ilişki istatistiksel anlamda incelenmiştir. EPDÖ puan ortalaması ve aile desteği, akran desteği, okul desteği, uyum alt boyutlarının puan ortalamalarıyla kardeş sayısı arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Mücadele azmi ve empati alt boyut puan ortalamaları kardeş sayısına göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Farklılık 4 ve üstü kardeşe sahip öğrencilerin lehinedir. Mücadele azmi ve empati alt boyutlarının kardeş sayısına göre anlamlı farklılık göstermesinin çevresel ve kültürel sebeplerinin olabileceği düşünülebilir.

Luthar (1991)' e göre 3 ve daha fazla kardeşin olması bireyin psikolojik dayanıklılığı için bir risk faktörüdür. Ülkemizde yapılan araştırma sonuçların bu bilgiyi destekler nitelikte olmadığı literatür incelendiğinde anlaşılmaktadır. Farklı bölgelerde, farklı illerde yapılan çalışmaların değişik sonuçlar verebileceği tahmin edilmektedir. Ergenlerle yapılan çalışmalarda psikolojik dayanıklılık ve kardeş sayısı arasında ilişki olmadığı ortaya konulmuştur (Topçu, 2017; Altundağ, 2013; Gündaş, 2013). Bu çalışma sonuçları farklı illerde yapılan araştırmaların farklı sonuçlar verebileceği tahminini kuvvetlendirmekte, kültürel ve çevresel faktörlerin etkisinin fazla olabileceği düşünülmektedir.

7. ÖNERİLER

Lise öğrencilerinde mevsimlik tarım işçisi olma veya olmama durumuna göre öznel iyi oluş ve psikolojik dayanıklılık düzeylerinin ele alındığı bu çalışmada ulaşılan bulgulardan yola çıkarak aşağıdaki önerilerde bulunulabilir.

7.1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

1. Yapılan bu çalışmada mevsimlik tarım işçisi lise öğrencilerinin diğer öğrencilere göre öznel iyi oluş ve psikolojik dayanıklılık düzeyi incelenmiştir. Çalışmada, mevsimlik tarım işçisi öğrencilerin öznel iyi oluş düzeyi, mevsimlik tarım işçisi olmayan öğrencilere göre anlamlı derecede düşük olduğu bulunmuştur. Psikolojik dayanıklılık puan ortalamaları ise mevsimlik tarım işçisi olanlarda, mevsimlik tarım işçisi olmayanlara göre daha düşüktür. Okullarda mevsimlik tarım işçisi öğrencilere yönelik öznel iyi oluş ve psikolojik dayanıklılık düzeylerini artırmaya yönelik programlar yapılabilir. Öğrencilerin yaşadıkları olayları değerlendirmelerinde olumlu bakış açısı kazanmalarına yönelik etkinliklere yer verilebilir.

2. Mevsimlik tarım işçisi öğrenciler okula devam etse de pek çoğu işe mart-nisan gibi gidip ekim-kasım gibi dönmekte bu sebeple okula devamlılık sağlayamamaktadır. Bazı mevsimlik tarım işçisi öğrenciler ise eğitim hayatına tamamen son vermektedir. TÜİK' in 2019 yılında yapmış olduğu araştırmada bunu görmekteyiz. Okula devam etmeyen çocuk ve ergenler için de psikolojik dayanıklılık ve öznel iyi oluş düzeylerini arttıracak birtakım faaliyetler planlanabilir.

3. Öğrencinin okula bağlılığının çocuk işçiliğini azalttığı ifade edilmiştir. Okul bağlılığını arttırmak amaçlı öğretmen öğrenci iletişimi kuvvetlendirilebilir. Öğretmenlerin iletişim becerilerini geliştirecek programlar hazırlanabilir.

4. Mevsimlik tarım işçisi öğrencilerini okula kazandırmak ve çocuk işçiliğini önlemek adına öğrenciler örgün eğitime dahil edilmeye çalışılabilir. Liseye geçen öğrenciler; ilgi ve isteklerine göre tercih edebilecekleri, meslek öğrenip, staj yapabilecekleri aynı zamanda para kazanabilecekleri Mesleki Eğitim Merkezlerine (MESEM) yönlendirilebilir.

7.2. Gelecekteki Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Öznel iyi oluş ölçeği ve psikolojik dayanıklılık ölçeği alt boyutları ile cinsiyet arasındaki ilişkiye dair araştırmalara kültürel farklılığın etkisi dahil edilebilir.

2. Bu çalışma farklı yaş grubundaki öğrencilerle yapılabilir.

3. Baba öğrenim durumu ve öznel iyi oluş düzeyi arasında anlamlı farklılık olduğu anlaşılmıştır. Alanyazında yer alan çalışmalar farklı sonuçlar içermektedir. Bu farklılığa sebep olan etkenler (sosyoekonomik düzey, kültürel yapı, yaşanan bölgedeki cinsiyet rolleri) araştırılabilir.
4. Bu çalışmada, kardeş sayısına göre bireylerin öznel iyi oluş ve psikolojik dayanıklılığı literatür ile farklılık göstermiştir. Kardeş sayısının farklı kültürde, farklı sosyoekonomik durumda bireylerin öznel iyi oluşunu ve psikolojik dayanıklılığını nasıl etkilediği araştırılabilir.
5. Mevsimlik tarım işçileri ile Online Seslifoto (OSF; Online Photovoice-OPV), Online Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz (OYFA; Online Interpretative Phenomenological Analysis-OIPA) ve Topluluk Temelli Katılımlı Araştırma (TeTKA) kullanılarak bu çalışma ve başka diğer çalışmalar yapılabilir (Dari vd., 2023; Doyumğaç vd., 2021; Subasi, 2023; Tanhan, 2020; Tanhan ve Strack, 2020).
6. Mevsimlik tarım işçisi olan ve olmayan lise öğrencilerinin öznel iyi oluş ve psikolojik dayanıklılık düzeyini ele alan bu konu kapsamında öğrencilerin hayat koşullarını, eğitim imkanlarını, psikolojik dayanıklılığını ve öznel iyi oluşu Online Seslifoto (OSF) ile incelenebilir.
7. OYFA ve TeTKA perspektifinden mevsimlik tarım işçisi öğrenciler, öğrencilerin ebeveynleri, eğitimcileri kısacası bu öğrencilerle ve öğrenciler ile yakinen muhatap olan kişilerle çalışarak mevsimlik tarım işçisi öğrencilerin deneyimlerini olabildiğince koruyarak anlamaya çalışılabilir.

KAYNAKÇA

- Adıyaman, C. (2019). Lise Öğrencilerinde Öznel İyi Oluşun Yordayıcıları Olarak Mükemmeliyetçilik ve Kendinelik (Yüksek Lisans Tezi). Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ağır, M. S. (2018). “Ergenlerde Psikolojik Sağlamlık, Okul Tükenmişliği ve İnternet Bağımlılığı Üzerine Bir İnceleme”. Gençlik Araştırmaları Dergisi, 6(16), 5-28.
- Akalın, M. (2018). “Mevsimlik Tarım İşçilerinin Barınma Koşullarının Değerlendirilmesi: Yenice, Tarsus, Silifke Örnekleri”. Sosyal Güvence, (13), 1-30.
- Akbaydar, B. (2022). İntihar Düşüncesi ve Girişimi Olan Ergenlerde Psikolojik Dayanıklılık ve Erken Dönem Maladaptif Şemaların İncelenmesi(Uzmanlık Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- Akdoğan, B, Yalçın, S. (2018). “Lise Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılık ve Çatışma Çözme Davranışlarının Öznel İyi Oluşlarını Yordaması”. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi , (46) , 174-197.
- Akgül, F. (2021). Lise Öğrencilerinin Okula Bağlılık Düzeyleri ile Öznel İyi Oluşları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akgün, R., Çetin, H. (2018). “Üniversite Öğrencilerinin İletişim Becerilerinin ve Empati Düzeylerinin Belirlenmesi”. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(3).
- Akın, A. (2015). “Öznel İyi Olma”. Ahmet Akın, Ümran Akın (Ed.), Psikolojide Güncel Kavramlar 1 Pozitif Psikoloji, S. 6-10. Ankara: Nobel Akademi.
- Alim E. (2018). Ergenlerde Mükemmeliyetçilik, Öznel İyi Oluş ve Depresyon Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altundağ, Y. (2013). Anne-Babası Boşanmış Ergenlerin Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerinde Yordayıcı Değişkenler Olarak Yaşam Doyumu ve Yalnızlık (Yüksek Lisans Tezi). Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Arastaman, G. (2011). Öğrenci Yılmazlığına Etki Eden Faktörlere İlişkin Ankara İli Genel Lise ve Anadolu Lisesi Yönetici, Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri (Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Arslan, G. (2015). “Ergenlerde Psikolojik Sağlamlık: Bireysel Koruyucu Faktörlerin Rolü”. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 5(44): 73-82.
- Aslan, K. (2020). Kayısı Tarımında Mevsimlik Tarım İşçiliği ve İnsana Yakışır İş Olanakları Açısından Durum Analizi: Malatya İli Araştırması (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Aşkın, M. (2012). “İçedönüklük-Dışadönüklük Şahsiyet Vasıfları ile İdrakler Arasındaki İlişkiler”. Psikoloji Çalışmaları, 10 (0), 97-179.

Atalay, B. I., Önsüz, M. F., Işıklı, B., Emiral, G. Ö., Ayhan, E., ve Metintaş, S. (2017). “Mevsimlik Tarım İşçileri ve Ailelerinin Sağlık Kuruluşlarına Başvuru Tercihleri”. Osmangazi Tıp Dergisi, 39(3), 18-26.

Ateş, B., Sağar, M. E. (2021). “Psikolojik Danışman Adaylarında Akademik Başarının Yordayıcısı Olarak Psikolojik Sağlamlık, Bilişsel Esneklik ve Öz-Yeterlik”. Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 24(1), 1-9.

Aydın, A. (2020). Ergenlerin Anne Babalarından Algıladıkları Psikolojik Kontrol ile Öznel İyi Oluşları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Doktora Tezi). Karabük: Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Aydın, S. (2022). Covid-19 Salgını Sürecinde Öğretmenlerin Psikolojik Dayanıklılıklarının Belirsizliğe Tahammülsüzlük ve Bilişsel Esneklik Düzeylerine Göre İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Baltacı, Ö., ve Akbulut, Ö. F. (2021). “Ergenlerin Mutluluk ve Okulda Öznel İyi Oluş Düzeylerinin İncelenmesi”. Türk Akademik Yayınlar Dergisi, 5(1), 24-50.

Baş, B. (2019). Türkiye’de Tarımsal Dönüşüm ve Mevsimlik Tarım İşçiliği: Adana Örneği (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bayramova, N., Karadakovan, A. (2004). “Kronik Hastalığı Olan Bireylerin Umutsuzluk Durumlarının İncelenmesi”. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 7(2), 39-47.

Beegle, K., Dehejia, R. H., & Gatti, R. (2006). “Child Labor and Agricultural Shocks”. Journal of Development Economics, 81(1), 80-96.

Benard, B. (1991). Fostering Resiliency in Kids: Protective Factors in the Family School, and Community.

Benek, S., & Ökten, Ş. (2011). “A Study On Living Conditions of the Seasonal Agricultural Workers: Hilvan County (Şanlıurfa) Sample”. Gaziantep University Journal of Social Sciences, 10(2), 653-676.

Bingöl, O. (2014). “Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık”. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, (3), 108-114.

Bostan, B, Duru, E. (2019). “Ergenlerde Algılanan Psikolojik İstismar ile Öznel İyi Oluş İlişkisinde Psikolojik Sağlamlık ve Sosyal Bağlılığın Rolü”. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 47, 205-224.

Bulut, E. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Bağlanma Stillerinin Öznel iyi Oluş Düzeyleri Üzerine Etkisi (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bulut, S., Doğan, U., Altundağ, Y. (2013). “Adolescent Psychological Resilience Scale: Validity and Reliability Study”. *Suvremena Psihologija*, 16(1), 21-32.

Canbay, H. (2010). Lise Öğrencilerinin Öznel İyi Oluş Düzeyleri ile Sosyal Beceri Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Cavga, Z. (2019). Lise Öğrencilerinde Aile Yaşam Doyumu ile Psikolojik Dayanıklılık ve Sosyal Medya Kullanım Bozukluğu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Cenkseven, F. (2004). Üniversite Öğrencilerinde Öznel ve Psikolojik İyi Olmanın Yordayıcılarının İncelenmesi (Doktora Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Chou, P. (2015). “The Effects of Work Place Social Support on Employee’s Subjective Well-Being”. *European Journal of Business and Management*, 7(6), 8-19.

Cloutier, R. (2019). Ergenlik Psikolojisinde Kuramlar (Çev. B. Onur). Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (Orijinal Yayın Tarihi 1982) , 27 (2), 875-904.

Cüceloğlu, D. (2009). İnsan ve Davranışı. İstanbul: Remzi Kitabevi; 404.

Çakır, G. (2015). Lise Öğrencilerinin Öznel İyi Oluş Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Çiftçi Arıdağ N., Ünsal Seydooğulları S. (2019). “Lise Öğrencilerinin Yaşam Doyumu ve Yılmazlık Düzeylerinin Anne-Baba Tutumlarıyla İlişkisi Açısından İncelenmesi”. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(4):1037-60.

Dari, T., Chan, C., & Del Re, J. (2021). “Integrating Culturally Responsive Group Work in Schools to Foster the Development of Career Aspirations Among Marginalized Youth”. *Journal for Specialists in Group Work*, 46(1), 75–89.

Dari, T., Fox, C., Laux, J. M., & Speedlin Gonzalez, S. (2023). “The Development and Validation of the Community-Based Participatory Research Knowledge Self-Assessment Scale (CBPR-KSAS): A Rasch Analysis”. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 56(1), 64-79.

Demirbilek, H. (2021). Lise Öğrencilerinde Bilişsel Esneklik, Öznel İyi Oluş, Affetme ve Öz-Şefkat Arasındaki İlişkilerin Yapısal Eşitlik Modellemesi ile İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Demircioğlu, H., Yoldaş, C. (2019). Çocukluk ve Ergenlik Döneminde Psikososyal Risk Faktörleri ve Koruyucu Unsurlar. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 18(1), 40-48.

Demir Çelebi, Ç. (2014). Lise Öğrencilerinin Öznel İyi Oluşları ile Ahlâkî Olgunluk Seviyeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Deniz, E. (2020), Lise Öğrencilerinde Yaşam Amaçları ve Umudun Öznel İyi Oluşla İlişkisinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Deniz D., Ünsal P. (2010). “İşyerinde Yıldırma Algısında Dışadönük ve Nevrotik Kişilik Yapıları İle Cinsiyetin Rolü”. İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 12(1):29-44

Diener, E. (1984). “Subjective Well-Being”. Psychological Bulletin, 95(3), 542-575.

Diener, E., & Diener, C. (1996). “Most People Are Happy”. Psychological Science, 7(3), 181-185.

Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., & Smith, H. L. (1999). “Subjective Well-Being”. Psychological Bulletin, 125(2), 276-302.

Diener E., Ryan K. (2009) “Öznel İyi Oluş: Genel Bir Bakış”. (Trc. Gencer), N. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(3): 2621-2638.

Diener, E., Richard E. Lucas & Christie N. Scollon. (2009). "Beyond The Hedonic Treadmill: Revising the Adaptation Theory of Well-Being." American Psychologist, 61.4: 305-314.

Dilmaç, B., Bozgeyikli, H. (2009). “Öğretmen Adaylarının Öznel İyi Olma ve Karar Verme Stilllerinin İncelenmesi”. Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 11.1: 171-187.

Dinçel E. (2016). “Ergenlik Dönemi Gelişimsel Ödevleri ve Psikolojik Problemler” (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Direk, M. (2012). Tarım Tarihi ve Deontoloji. 2. Baskı. Eğitim Yayınevi. Konya; 9.

Doğan, T. (2015). “Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeğinin Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”. The Journal Of Happiness & Well-Being, 3(1): 93-102.

Doğan, B. K., Pekasıl, A. N. (2021). “Covid-19 Pandemisi Bağlamında Evsizler, Mevsimlik Tarım İşçileri, Mülteci, Şartlı Mülteci ve Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme”. Toplum ve Sosyal Hizmet, 32(1), 275-292.

Doyumğaç, İ., Tanhan, A., & Kıymaz, M. S., (2021). “Understanding the Most Important Facilitators and Barriers for Online Education During COVID-19 Through Online Photovoice Methodology”. International Journal of Higher Education, 10(1), 166-190.

Dönmez Ak, S. (2017). Kronik Hastalığı Olan Bireylere "Kronik Hastalık Bakımını Değerlendirme Ölçeği'nin Uygulanması (Tıpta Uzmanlık). Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Tıp Fakültesi.

Duman, N., Göksu, P., Köroğlu, C., Talay, A . (2020). "Üniversite Öğrencilerinde Mental İyi Oluş ile Psikolojik Dayanıklılık İlişkisi". Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi, 4 (7) , 9-17 .

Dumont, M., & Provost, M. A. (1999). "Resilience in Adolescents: Protective Role of Social Support, Coping Strategies, Self-Esteem, and Social Activities on Experience of Stress and Depression". Journal of Youth and Adolescence, 28(3), 343-363.

Durakoğlu, A., Gökçearslan, Ş. (2010). "Lise Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeyinin Çeşitli Değişkenlerle İlişkisi". Education Sciences, 5(3), 354-364.

Eddington, N., & Richard S. (2008). "Subjective Well-Being (Happiness)." California: Continuing Psychology Education. 6, 1-16

Egemen, E. A. (2015). Mevsimlik Tarım İşçileri ve Barınma Sorunları (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Ekşi, H., Boyalı, C., Ümmet, D. (2019). "Öğretmen Adayın Spiritüel İyi Oluş Yaşamda Anlam Güncelleştirmeleri Psikolojik Yordaması: Bir Yapısal Eşitlik Modeli (Yem) Denemesi". Kastamonu Eğitim Dergisi, 27 (4) , 1695-1704 .

Ergün, O. (2016). Ergenlerde Duygusal Zeka Özellikleri ile Psikolojik Sağlamlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Eryılmaz, A. (2009). "Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeğinin Geliştirilmesi". Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 7(4), 975-989.

Eryılmaz A., Ercan L. (2011). "Öznel İyi Oluşun Cinsiyet, Yaş Grupları ve Kişilik Özellikleri Açısından İncelenmesi". Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4 (36), 139-151

Eryılmaz, A., ve Selahaddin Ö. (2010). "Ergenlikte Öznel İyi Oluş ve Beş Faktörlü Kişilik Modeli." Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi 11.3: 189-203.

Fidan, F. (2004). "Çalışan Çocuk Olgusuna Sosyo-Psikolojik Bakış Sanayide Çalışan Çocuklar Örneği". Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(1), 30-49.

Field, A. (2013). Discovering statistics using IBM SPSS statistics (4. bs.), Sage.

Folke, C. (2016). "Resilience (Republished)". Ecology And Society, 21(4).

Frone, M. R. (2000). "Interpersonal Conflict At Work And Psychological Outcomes: Testing A Model Among Young Workers". Journal of Occupational Health Psychology, 5(2), 246-255.

Froom E. (1947). “Man for Himself: An Inquiry Into the Psychology of Ethics. Erdem ve Mutluluk”. (Çeviren: Yörükhan A.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Garnezy, N. (1987). “Stress, Competence and Development: Continuities in the Study of Schizophrenic Adults, Children Vulnerable to Psychopathology and the Search for Stress-Resistant Children”. American Journal Of Orthopsychiatry, 57, 2, 159-174.

Geçgin, E. (2017). “Ankara-Polatlı Örneğinde Sosyal Dışlanma Açısından Mevsimlik Tarım İşçiliği”. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1(1).

George, D., Mallery, M. (2010). SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference (10a Ed.). Boston: Pearson.

Gerçek, M. (2019) “Resilience Kavramına Örgüt Bağlamında Türkçe Karşılık Önerileri”. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 28(2), S.126-14.

Goulart, P., Bedi, A. S. (2007). “Child Labour and Educational Success in Portugal”. Economics of Education Review. 27(5), 575–587

Gökçe, B. (1993). Üniversite Öğrencilerinde Psikolojik Güçlülük ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişki (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gökmen, D. (2009). Kadın Sığınma Evinde Yaşayan Şiddet Görmüş Kadınlar ile Eşiyle Birlikte Yaşayan Şiddet Görmüş Kadınlar Arasındaki Psikolojik Dayanıklılık ve Bağlanma Durumlarının Karşılaştırılması (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gören M. H. (2022). Ergenlerin Kimlik Gelişimleri ile Öznel İyi Oluşları Arasında Ahlaki Olgunluklarının Aracı Rolü (Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Görücü, İ., Akbıyık, N. (2010). “Türkiye’de Mevsimlik Tarım İşçiliği: Sorunları ve Çözüm Önerileri”. Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 3(5), 189-219.

Gül, B. (2021). Ergenlerin Örtük Zeka Anlayışlarının, Psikolojik İyi Hali ve Psikolojik Sağlamlık ile İlişkisinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Gülçubuk B. (2012). “Tarımda Çocuk Emeği Sömürüsü ve Toplumsal Duyarlılık”. Çalışma ve Toplum, 2, 75-94

Güler, B. (2015). Ergenlerde Bilişsel Esneklik Ölçümü ve Depresyon Belirtileri ile İlişkisi (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Güler, Y. (2019). Ergenlerde Öznel İyi Oluş, Kimlik Statüleri ve Aile Bütünlük Duygusu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gündaş, A. (2013). Lise Öğrencilerinde Psikolojik Sağlamlığın Yordayıcısı Olarak Benlik Kurgusu ve Bağlanma Stilleri (Yüksek Lisans Tezi). Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Gündoğdu, R., Yavuzer, Y. (2012). “Öğretmen Adaylarının Öznel İyi Oluş ve Psikolojik İhtiyaçlarının Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi”. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1.23: 115-131.

Gürses, İ., Kılavuz M.A. (2011). “Erikson’un Psiko-Sosyal Gelişim Dönemleri Teorisi Açısından Kuşaklararası Din Eğitimi ve İletişiminin Önemi”. Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, 20(2)2,S. 153-166

Güler, O. (2021). Ergenlerde Psikolojik Dayanıklılık ile Duygusal Özerklik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Güngör Şanal, B. (2020). Tek Ebeveynle ve İki Ebeveynle Yaşayan Ergenlerin Öznel İyi Oluşuna Göre Okulda Öznel İyi Oluş ve Arkadaşa Bağlanma Düzeylerinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Havlioğlu, S., Koruk, İ. (2013). “Göçebe Mevsimlik Tarım İşçisi Ergenlerde Yaşam Kalitesi Düzeyi ve Sorun Davranışları”. Turkish Journal of Public Health, 11(1), 11-22.

Hybron, D. (2000). “Two Philosophical Problems in the Study of Happiness”. Journal of Happiness Studies, 1: 207-225.

Hefferon, K., Boniwell, I. (2018). Pozitif Psikoloji Kuram, Araştırma ve Uygulamalar. (Ed. Tayfun Doğan). Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.

Ibrahim, A., Abdalla, S. M., Jafer, M., Abdelgadir, J., & De Vries, N. (2019). “Child Labor and Health: A Systematic Literature Review of the Impacts of Child Labor on Child’s Health in low-and Middle-Income Countries”. Journal of Public Health, 41(1), 18-26.

Ivanec Pavin T., Fabijanić I. (2022). "Some Predictors of University Students’ Subjective Well-Being in Croatia During the Covid-19 Pandemic." European Journal of Mental Health 17.2: 31-42.

İlmaz, M. (2023). Okul Yaşam Kalitesinin Okula Yabancılaşmaya Etkisinde Sosyal Adaletin Aracılık Rolü (Yüksek Lisans Tezi), Düzce: Düzce Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kararımak, Ö. (2006). “Psikolojik Sağlamlık, Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler”. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi. 3(26): 129-142.

Karaman, K., Yılmaz, A. S. (2011). “Mevsimlik Tarım İşçileri ve Enformel İlişkiler Ağı: Giresun’da Çalışan Mevsimlik Tarım İşçileri Üzerine Bir Araştırma”. Zeitschrift Für Die Welt Der Türken, 3, 211-226.

Karasar, N. (2020). Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler, Ankara: Nobel Yayın,35.Baskı.

Kartal, M. A. (2013). Ortaöğretim Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Öznel İyi Oluş ve İletişim Beceri Düzeyleri (Yüksek Lisans Tezi). Samsun: Samsun Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kaya, M., Özgülner, N. (2015). “Mevsimlik (Gezici/Geçici) Tarım İşçilerinin İki Yerleşim Birimindeki Yaşam Koşulları ve Sağlık Durumlarına Niteliksel Bakış”. Turkish Journal of Public Health, 13(2), 115-126.

Kayacı, Ü., Özbay Y. (2016). “Üniversite Öğrencilerinin Travmatik Yaşantı, Psikolojik Doğum Sıraları ve Sosyal İlgilerinin Psikolojik Dayanıklılıklarını Yordaması”. The Journal of Happiness and Well-Being, 4(1): 128-142.

Keye, M., Pidgeon, A. (2013). “Investigation of the Relationship Between Resilience, Mindfulness, and Academic Self-Efficacy”. Open Journal of Social Sciences, 1(6):1-4.

Kılıçlı, A., Koruk, F. (2018). “Unforeseen Health Problem in Female Seasonal Agricultural Workers: Urinary Incontinence”. Life: International Journal of Health and Life Sciences, 4(1), 37-53.

Kındıroğlu, Z. (2018). Ebeveynlerin Psikolojik İyi Oluş ve Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri ile Çocukların Sosyal Yetkinlik ve Davranışları Arasındaki İlişki (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kleinman, E., Kimberly, C. A., Henriques, G. (2014). “Positive Consequences: The Impact of an Undergraduate Course on Positive Psychology”. The Journal of Positive Psychology, C.5: 2033-2045.

Koç, M. (2004). Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(17), 231-238 .

Kolk, A., Tulner V.R., (2002), “Child Labor and Multinational Conduct: A Comparison of International Business and Stakeholder Codes”, Journal of Business Ethics, 361, I.3,: 291-301.

Kurtoğlu, S. (2019). Ortaöğretim Öğrencilerinin Psikolojik Sağlamlık Düzeylerinin Algılanan Sosyal Destek, Benlik Saygısı ve Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ufuk Üniversitesi.

Kwon, C., Eunsil C. (2022). "Extroversion and Subjective Well-Being Among Korean University Students: The Moderating Role of Attachment." Psychological Reports 125.2: 1068-1085.

Lin, S., Li, L., Zheng, D., Jiang, L. (2022). “Physical Exercise and Undergraduate Students’ Subjective Well-Being: Mediating Roles of Basic Psychological Need Satisfaction and Sleep Quality”. Journal of Behavioral Science, 12(9), 316

Luthar, S., Cicchetti D, Becker B. (2000). "The Construct of Resilience: A Critical Evaluation and Guidelines for Future Work". *Child Development*, 71(3):543-562.

Maddi, S. R., Richard H. H. (2005). "Hardiness Considered Across Cultures." *Handbook of Multicultural Perspectives on Stress and Coping* : 409-426

Maddi, S. R., Harvey, R. H., Khoshaba, D. M., Lu, J. L., Persico, M., & Brow, M. (2006). "The Personality Construct of Hardiness: Relationships Between Repression, Innovativeness, Authoritarianism and Performance". *Journal of Personality*, 74(2), 575-598.

Masten, A. S. (2016). "Resilience in Developing Systems: The Promise of Integrated Approaches, *European Journal of Developmental Psychology*", Institute of Child Development, University of Minnesota Twin Cities, 13(3), 297–312.

Masten, A. S., Hubbard, J. J., Gest, S. D., Tellegen, A., Garmezy, N., & Ramirez, M. (1999). "Competence in the Context of Adversity: Pathways to Resilience and Maladaptation from Childhood to Late Adolescence". *Development and Psychopathology*, 11, 143-169.

Masten, A. S., Morison, P., Pellegrini, D., & Teliegen, A. (1990). Competence Under Stress: Risk and Protective Factors. In J. Rolf, A. S. Masten, D. Cicchetti, K. H. Nuechterlein, & S. Weintraub (Eds.). "Risk and Protective Factors in the Development of Psychopathology", New York: Cambridge University Press, (236-256).

Masten, A. S. (2001). "Ordinary Magic: Resilience Processes in Development". *American Psychologist*, 56(3), , 227-238.

Masten, A. S., & Reed, M. G. J. (2002). "Resilience in Development". *Handbook Of Positive Psychology*, 74, 88.

Masten, A. S. & Coatsworth, J. D. (1998). "The Development of Competence in Favorable and Unfavorable Environments: Lessons From Research on Successful Children". *American Psychologist*, 53(2), 205-220.

Mertol, H., Akgeyik, M., Pirdoğan, A. ve Karaman, N. (2021). "Mevsimlik Tarım İşçiliği Sorunları ve Çözüm Önerileri (Hilvan Örneği)". *Eğitim Bilim ve Araştırma Dergisi*, 2(1), 63-74

Myers, D. G., & Diener, E. (1995). "Who is Happy?". *Psychological Science*, 6(1), 10-19.

Mobed, K., Gold, E. B., & Schenker, M. B. (1992). "Occupational Health Problems Among Migrant and Seasonal Farm Workers". *Western Journal of Medicine*, 157(3), 367.

Nur-Şahin, G. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Kendini Açma, Öznel İyi Oluş ve Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Karşılaştırılması (Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.

O'Grady, D., ve Metz, J. R. (1987). "Resilience in Children at High Risk for Psychological Disorder". Journal of Pediatric Psychology, 12(1), 3-23.

Ögel, K., Ermağan, E., Eke, C. Y., ve Taner, S. (2007). "Madde Deneyen ve Denemeyen Ergenlerde Sosyal Aktivitelere Katılım: İstanbul Örnekleme". Journal of Dependence, 8, 18-23.

Ökten, S. (2009). "Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Toplumsal Cinsiyet Düzeni". Journal of International Social Research, 2(8).

Öngören, B. (2020). "Ergenlikte Öznel İyi Oluş ile Riskli Davranışlar Arasındaki İlişki". Karya Journal of Health Science, 1(2), 14-18.

Öz, P., Yılmaz, U. (2009). "Ruh Sağlığının Korunmasında Önemli Bir Kavram: Psikolojik Sağlamlık". Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi, 16 (3), 82-89.

Özbekmezci, Ş., Sahil, S. (2004). "Çukurova Yöresindeki Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yerleşim Dokuları ve Yaşam Üniteleri". Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, 19 (4)

Özbekmezci, Ş., Sahil, S. (2004). "Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal, Ekonomik ve Barınma Sorunlarının Analizi". Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, 19 (3)

Özen, Ö. (2005). Ergenlerin Öznel İyi Oluş Düzeyleri (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özer, İ. Ö. (2019). Öznel İyi Oluşu Artırma Programının, Zararlı Alışkanlıkları Olan Ergenlerin Öznel ve Psikolojik İyi Oluş Düzeyleri Üzerindeki Etkisi (Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Özkan, G. (2022). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Mevsimlik Tarım İşçisi Yaşlı Bireylerin Yaşam Deneyimleri ve Sosyal Hizmet Gereksinimleri: Sivas İli Örneği Gizem Özkan Yüksek Lisans Tezi Ankara,

Parlaz A.E., Tekgül N., Karademirci E., Öngel K.,2016). Ergenlik Dönemi: Fiziksel Büyüme, Psikolojik ve Sosyal Gelişim Süreci. Turkish Family Physician, 3(4):10-16

Polatçı S., Irk E., Gültekin Z., Sobacı F. (2017). "Psikolojik Dayanıklılık ve Kişilik Özellikleri Tatmin Düzeyini Etkiler Mi?". Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 29:553-578

Pallant, J. (2020). SPSS Survival Manual: A Step by Step Guide to Data Analysis Using IBM SPSS (7. bs.). A&U Academic.

Pelendecioğlu, B. (2011). Lise öğrencilerinde zorbalık olgusunun okul yaşam kalitesi ve değişkenleri bakımından incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Pooley, J. A., & Cohen, L. (2010). "Resilience: A Definition in Context". Australian Community Psychologist, 22(1), 30-37.

Radmard, S. (2017). "İşçileşme(Me)K ya da Okumak: İşçi Çocukların Eğitimsel Durumlarına İlişkin Bir Çözümleme". Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi, 6(12), 125-137.

Rask, K., Kurki, P. A., & Paavilainen, E. (2003). "Adolescent Subjective Well-Being and Family Dynamics". Scandinavian Journal of Caring Science, 17(2),129-138.

Reisoğlu, S. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Öznel İyi Oluşlarını Yordamada Beş Faktör Kişilik Özellikleri, Mizah Tarzları ve Duygusal Zekanın Rolü (Doktora Tezi). Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Reisoğlu, S. Yazıcı, H.(2017). "Üniversite Öğrencilerinin Öznel İyi Oluşlarını Yordamada Beş Faktör Kişilik Özellikleri, Mizah Tarzları ve Duygusal Zekânın Rolü". Journal of History Culture and Art Research, 6(4), 888-912.

Safözgüven, G.G. (2008). Fen ve Genel Lise Öğrencilerinin Cinsiyet ve Sosyometrik Statülerine Göre Öznel İyi Oluş Düzeyleri, Genel Sağlık Örüntüleri ve Psikolojik Belirti Türleri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Santrock, W. J. (2016). Yaşam Boyu Gelişim. Trc. Ed. Galip Yüksel. İstanbul: Nobel Yayın, 13. Baskı.

Sarıkaya, A. (2015). 14-18 Yaş Arası Ergenlerin Benlik Saygısı ve Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri Arasındaki İlişki (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Bilim Üniversitesi Sosyal BilimlerEnstitüsü.

Sayın, Y. (2020). Ergenlerin Öznel İyi Oluş Düzeylerinin Algılanan Ebeveyn Çatışması ve Öz-Yeterlik İnançlarıyla İlişkisi (Yüksek Lisans Tezi). Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Schimmack, U., (2008). "The Science of Subjective Well-Being. In: The Structure of Subjective Well-Being". (Eds: Larsen J. R., Eid M.). The Guilford Press. London, S. 97-122.

Sevinç, M. R., Davran, M. K., Özel, R., Sevinç, G. (2015). "Şanlıurfa Semt Pazarlarında Taşıyıcılık Yapan Çocuk İşçiler". Harran Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi, 18(3), 21-31.

Solak-Şimşek, N. (2019). Lise Öğrencilerinde Öznel İyi Oluş ve Öz Şefkat Arasındaki İlişki (Yüksek Lisans Tezi). Antalya: Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Somer O., Korkmaz M., Tatar A. (2002). "Beş Faktör Kişilik Envanteri'nin Geliştirilmesi-İ: Ölçek ve Alt Ölçeklerin Oluşturulması". Türk Psikoloji Dergisi, 17(49), 21-33.

Soyyigit M. K. (2022). Ergenlerin Okula Bağlanmalarında Algılanan Sosyal Destek ve Okulda Öznel İyi Oluşun Rolü (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Stallings, M. C., Dunham, C. C., Gatz, M., Baker, L. A., & Bengtson, V. L. (1997). "Relationships Among Life Events and Psychological Well-Being: More Evidence for a Two-Factor Theory of Well-Being". *Journal of Applied Gerontology*, 16(1), 104-119.

Subasi, Y. (2023). College Belonging Among University Students During COVID-19: An Online Interpretative Phenomenological (OIPA) Perspective. *Journal of Happiness and Health*, 3(2), 109-126.

Supervía, P. U., Bordás, C. S., & Robres, A. Q. (2022). "The Mediating Role of Self-Esteem in the Relationship Between Resilience and Satisfaction With Life in Adolescent Students". *Psychology Research and Behavior Management*, 15, 1121-1129.

Süslü, P. D. (2002). Çalışan ve Öğrenci Ergenlerde Kimlik Duygu Kazanımının Araştırılması (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Şakir, E. (2017). Özerklik ve Psikolojik Dayanıklılık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şen, B., Altın, C. (2018). "Mevsimlik Göç ve Yoksulluk İlişkisi: Mevsimlik Tarım İşçileri Örneği". *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 11 (23) , 174-192

Skrove, M., Romundstad, P., & Indredavik, M. S. (2013). "Resilience, Lifestyle and Symptoms of Anxiety and Depression in Adolescence: The Young-Hunt Study". *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 48(3), 407-416.

Şimşek, Z., Koruk, İ. (2009). "Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinden Biri; Mevsimlik Göçebe Tarım İşçiliği", *Çalışma Ortamı Dergisi*, 105: 7-8.

Şimşek, Z., Kara, B., Yaşar G., Yıldırımkaaya, G. (2015). "Mevsimlik Tarım İşçisi Gençlerin Adolesan Dönemde Büyüme-Gelişmeye Yönelik Endişeleri ve Sağlık Hizmeti Kullanımı". *Taf Preventive Medicine Bulletin*, 14(3),189-197

Tabachnick, B. G., Fidell, L. S. (2019). "Using Multivariate Statistics" (7. bs.). Pearson.

Tanhan, A. (2020). "COVID-19 Sürecinde Online Seslifoto (OSF) Yöntemiyle Biyopsikososyal Manevi ve Ekonomik Meseleleri ve Genel İyi Oluş Düzeyini Ele Almak: OSF'nin Türkçeye Uyarlanması. [Utilizing Online Photovoice (OPV) Methodology to Address Biopsychosocial Spiritual Economic Issues and Wellbeing During COVID-19: Adapting OPV to Turkish.]" *Turkish Studies*, 15(4), 1029-1086.

Tanhan, A., & Strack, R. W. (2020). "Online Photovoice to Explore and Advocate for Muslim Biopsychosocial Spiritual Wellbeing and Issues: Ecological Systems Theory and Ally Development". *Current Psychology*, 39(6), 2010-2025.

Terzi, Ş. (2008). "Üniversite Öğrencileri Psikolojik Merdivenler ve Algıladıkları Sosyal Destek İlişkisi". *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* , 3 (29).

Topcu, Ç., Erdur-Baker, Ö., Çapa-Aydın, Y. (2010). “Temel Empati Ölçeği Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması”. Turkish Psychological Counseling & Guidance Journal, 4(34).

Topçu, F. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerinde Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Yordayıcı Etkisinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Toprak H. (2014). Ergenlerde Mutluluk ve Yaşam Doyumunun Yordayıcısı Olarak Psikolojik Sağlamlık ve Psikolojik İhtiyaç Doyumu (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Toros, F., Tot, Ş., & Düzovalı, Ö. (2002). Kronik Hastalığı Olan Çocuklar, Anne ve Babalarındaki Depresyon ve Anksiyete Düzeyleri. Klinik Psikiyatri, 5(4), 240-247.

Turgut, Ö., Eraslan-Çapan, B. (2017). “Ergen Psikolojik Sağlamlık Düzeyinin Yordayıcıları: Etkilenen Sosyal Destek ve Okul Kanadı”. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 0 (44) , 162-183.

Tuzgöl-Dost, M. (2004). Üniversite Öğrencilerinin Öznel İyi Oluş Düzeyleri (Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tümkaya, S. (2011). “Türk Üniversite Öğrencilerinde Öznel İyi Oluşu Yordayan Sosyodemografik Değişkenler ve Mizah Tarzları”. Eğitim ve Bilim, 36.160.

Tümlü-Ülker G. (2012). ,Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri Farklı Üniversite Öğrencilerinin Temas Engellerinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Türkmen, M. (2011). Öznel İyi Oluşun Yapısı ve Ana Baba Tutumları, Özsaygı ve Sosyal Destekle İlişkisi: Bir Model Sınaması (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Uysal, M., Sayılan, F., Yıldız, A., Türk, E., Türkmen, E., Korkmaz, N. (2016). “Mevsimlik Tarım İşçilerinin Çocuklarının Temel Eğitim Sorunları”. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 49(1), 183-201.

Uzun, Ü. (2019). Öğretmen Adaylarının Öznel İyi Oluş Psikolojik Sağlamlık ve Yaşam Kalitesi Arasındaki Yordayıcı İlişkiler (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Veenhoven, R. (2006). “How Do We Assess How Happy We Are? Tenets, Implications and Tenability of Three Theories. Usa: Paper Presented at Conference on ‘New Directions in the Study of Happiness’: Erasmus University Rotterdam, Faculty of Social Sciences, 1-29.

Yanık- Düşünceli, M. (2016). Lise Öğrencilerinin Sosyal Medya Tutumları ile İçedönüklük-Dışadönüklük Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yaldız, T. (2021). Lise Öğrencilerinin Öznel İyi Oluşunu Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Karabük: Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Yalvaç-Arıcı, H. (2020). “Mutluluk Tarihi”. Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, 9, 217-243.

Yavaş, G. (2020). “Ergenlerin Öznel İyi Oluşu Artırma Stratejileri, Oyun Bağımlılığı ve Akran İlişkilerinin, Öznel İyi Oluş ile İlişkisinin İncelenmesi” (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Biruni Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Yavuz, Ç. (2006). Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Öğrencilerinde Öznel İyi Olma Hali, Psikiyatrik Belirtiler ve Bazı Kişilik Özellikleri: Karşılaştırmalı Bir Çalışma (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yavuz F. (2005) (Ed.) “Türkiye’de Tarım”. Fahri Yavuz (Ed.). Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü. Erzurum, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı.

Yavuzer, H. (1993). Çocuk Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yıldız, A. (2022). Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri Çevrimiçi Programının Ortaokul Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılık ve Yaşam Doyumuna Etkisi (Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Yiğit, B, Çiçek, Ö, Öztürk, M . (2018). “Gezici Mevsimlik Tarım İşçileri ile Yerel Mevsimlik Tarım İşçilerinin Karşılaştırmalı Analizi: Isparta İli Örneği”. Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1 (2), 1-25.

Yüksel-Doğan, R. (2021). Ergenlerin Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Etkileyen Bireye Özgü Çeşitli Değişkenlerin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Zhu, X. ,Neupert, S. D. (2022). “Core Beliefs Disruption in the Context of an Election: Implications for Subjective Well-Being. Social and Personality Psychology. Department of Psychology”, North Carolina State University. 125(5), P2546-2570. 25p

Baytekin, Harun. “Tarım Nedir?”. (2017, 09.05). <https://www.Tarim.Com.Tr/Tarim-Nedir,327y>, (2022.11.10).

Benard, Bonnie. (1991). “Fostering Resiliency in Kids: Protective Factors in the Family, School and Community”. (1991-Aug). <https://Files.Eric.Ed.Gov/Fulltext/Ed335781.Pdf>. (2023,3,17).

International Labour Organization and United Nations Children’s Fund (2021). <https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/child-labour/lang--tr/index.htm>. (2023,10,17).

International Labour Organization (Ilo). Decent Work in Agriculture. (2003,2,3). https://Www.Ilo.Org/Wcmsp5/Groups/Public/@Ed_dialogue/@Actrav/Documents/Publication/Wcms_111457.Pdf. (2023,3,17).

International Labour Office and United Nations Children's Fund, Child Labour: Global Estimates 2020, Trends and the Road Forward, Ilo and Unicef, New York, 2021. License: Cc By 4.0. https://Www.Ilo.Org/Wcmsp5/Groups/Public/---Ed_norm/---Ipec/Documents/Publication/Wcms_797515.Pdf. (2023,3,17).

Kaplan, H. B. (2002). Toward an Understanding of Resilience: A Critical Review of Definitions and Models". Meyer D. Glantz, Jeannette L. Johnson (Eds.). Myers Resilience and Development: Positive Life Adaptations (ss.17-83). https://books.google.com.tr/books?hl=en&lr=&id=CmfjBwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA17&ots=lEgxFu2PUA&sig=z46NpYUXJVad50anOLCrFC9bv90&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false. (2023,3,17).

Şahin, Kemal (2016). Örneklem Nedir? Örneklem Yöntemleri. <https://www.kemalsahin.com/docs/sosyal-bilimlerde-arastirma-ve-veri-analizi-yontemleri/evren-ve-orneklem/orneklem-nedir-ornekleme-yontemleri/>. (2023,3,17).

Tüysüzöğlü, Nazan. "Resilience: Krizi Cevhere Dönüştürme Sanatı". (2016,11,18) <https://Www.Ortaweb.Bilkent.Edu.Tr/Formlar/Pdr18112016.Pdf>, (2022,11,10).

Yaman, Yalım Desen. Psikolojik Sağlık. Türkiye Zeka Vakfı. (2018,09,26). <https://Www.Tzv.Org.Tr/#/Haber/2121>, (2022,11,10).

Türkiye İstatistik Kurumu. Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları. (2020,03,31). (Tuik.Gov.Tr). (2022,11,10).

Türkiye İstatistik Kurumu . Doğum İstatistikleri. (2022,5,12). <https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Dogum-Istatistikleri-2021-45547#:~:Text=Kaba%20do%C4%9fum%20h%C4%B1z%C4%B1%20illere%20g%C3%B6re,22%2c6%20ile%20mardin%20izledi>. (2023,3,17).

Türkiye İstatistik Kurumu. Gelir Dağılımı İstatistikleri, 2022. (2023,5,4). <https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Gelir-Dagilimi-Istatistikleri-2022-49745#:~:Text=Y%C4%B1ll%C4%B1k%20ortalama%20esas%20i%C5%9f%20gelirleri,Bin%20406%20tl%20olarak%20hesapland%C4%B1>. (2023,5,20).

Vikipedi Özgür Ansiklopedi. Ergenlik Dönemi. (2015,09,11). https://Tr.Wikipedia.Org/Wiki/Ergenlik_d%C3%B6nemi. (2023,3,17).